

UCHWAŁA Nr XI/68/99
Rady Gminy Białowieża
z dnia 23 grudnia 1999r.

w sprawie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania
przestrzennego gminy Białowieża

Na podstawie art.18, ust.2, pkt.15 ustawy z dnia 8 marca 1990r.
o samorządzie gminnym (Dz.U. z 1996r. Nr13, poz.74, zm. Nr 58,
poz.261, Nr 89, poz.401, Nr106, poz.496, Nr132, poz.622 z 1997r.,
Nr9, poz.43, Nr106, poz.697, Nr107, poz.686, Nr113, poz.734, Nr123,
poz.775 z 1998r., Nr155, poz.1014, Nr162, poz.1126) oraz art.10,
ust.3 i art.26 ustawy z dnia 7 lipca 1994r. o zagospodarowaniu
przestrzennym (Dz.U. z 1999r., Nr15, poz.139, Nr41, poz.412) uch-
wała się co następuje:

§1

Uchwala się studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania
przestrzennego gminy Białowieża składające się z :

- 1/ rysunku uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego gminy
Białowieża na mapie w skali 1:25 000 - stanowiącego załącznik
nr 1,
- 2/ rysunek kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Biało-
wieża na mapie w skali 1:25 000 - stanowiącego załącznik nr 2,
- 3/ rysunek kierunków zagospodarowania przestrzennego wsi Białowie-
ża na mapie w skali 1:10 000 - stanowiącego załącznik nr 2a,
- 4/ tekstu uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego
gminy Białowieża, powiązanego z problematyką rysunków określo-
nych w punktach 1, 2, 2a - stanowiącego załącznik nr 3.

§2

W "Studium", o którym mowa w §1. uwzględnia się uwarunkowania,
cele i kierunki polityki przestrzennej państwa i województwa
podlaskiego realizowane na obszarze gminy Białowieża.

§3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Uchwała ogłoszona przez
wywieszona w miejscach
ogólnego dostępu
Data: 29.12.1999 r.

Przewodniczący Rady Gminy

PRZEWODNICZĄCY
Rady Gminy

Włodzisław Walikowski

Zarząd Gminy Białowieża

**Załącznik Nr 3 do
Uchwały nr XI/68/99
Rady Gminy Białowieża
z dnia 23 grudnia 1999 r.**

**STUDIUM UWARUNKOWAŃ
I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO
GMINY BIAŁOWIEŻA**

Białowieża 1999 r.

**Opracowanie zostało wykonane na zlecenie
Zarządu Gminy Białowieża
przez zespół autorski w składzie:**

Lp.	Imię i nazwisko	funkcja
1.	mgr Mikołaj Patejuk	główny projektant,
2.	mgr Tadeusz Januszewski	zagadnienia programowo - prawne
3.	mgr Andrzej Januszewski	zagadnienia programowe
4.	mgr Bożena Gajewska	ochrona i kształtowanie Środowiska przyrodniczego
5.	mgr inż. Jan Kruszewski	komunikacja
6.	mgr inż. Czesława Kruszewska	zaopatrzenie w wodę, gospodarka ściekowa i odpadami stałymi
7.	inż. Elżbieta Kępska	energetyka, telekomunikacja
8.	Blanka Jesionkowska - Krygier	opracowanie graficzne
9.	Marta Konopko	opracowanie techniczne

Spis treści

WSTĘP	str.
1. Podstawa prawna opracowania.....	6
2. Przedmiot studium	6
3. Części składowe studium	7
4. Podstawowe informacje o gminie	7
CZĘŚĆ I	
UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY BIAŁOWIEŻA	10
1. Ocena lokalnych zasobów środowiska przyrodniczego i występujące zagrożenia dla środowiska	11
1.1. Położenie fizyczno – geograficzne i administracyjne, struktura użytkowania gruntów	11
1.2. Rzeźba terenu	11
1.3. Budowa geologiczna i surowce mineralne	12
1.4. Wody powierzchniowe i podziemne	13
1.5. Gleby element wartości rolniczej przestrzeni produkcyjnej	18
1.6. Lasy	21
1.7. Warunki klimatyczne	22
1.8. Obszary i obiekty prawnie chronione	24
1.9. Zagrożenia i degradacja środowiska	26
1.10. Funkcjonowanie środowiska przyrodniczego	29
2. Sieć osadnicza, funkcje gminy, środowisko kulturowe	31
2.1. Sieć osadnicza, funkcje gminy	31
2.2. Środowisko kulturowe.....	31
3. Sfera społeczna - warunki życia ludności	39
3.1. Ludność, zasoby pracy i ich wykorzystanie	39
3.2. Zasoby i warunki mieszkaniowe	47
3.3. Urządzenia obsługi ludności	51
4. Sfera produkcyjna	59
4.1. Rolnicza przestrzeń produkcyjna i jej wykorzystanie, leśnictwo	59
4.2. Pozarolnicza działalność gospodarcza	67

5. Komunikacja	76
5.1. Układ drogowy	76
5.2. Komunikacja autobusowa	81
5.3. Kolej.....	81
6. Infrastruktura techniczna	81
6.1. Zaopatrzenie w wodę	81
6.2. Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków sanitarnych	88
6.3. Gospodarka odpadami stałymi	90
6.4. Elektroenergetyka	91
6.5. Ciepłownictwo	92
6.6. Gazownictwo	93
6.7. Telekomunikacja	94
7. Syntetyczna ocena poziomu zaspokojenia potrzeb ludności i zagospodarowania gminy Białowieża	95
8. Elementy przestrzennego zagospodarowania gminy o charakterze ponadlokalnym	98

CZĘŚĆ II

KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY BIAŁOWIEŻA	100
1. Polityka przestrzenna gminy	101
1.1. Kierunki rozwoju funkcji gminy oraz wiejskich jednostek osadniczych	101
1.2. Problemy i bariery rozwoju gminy	102
1.3. Szanse rozwoju gminy	103
1.4. Cele rozwoju przestrzennego gminy	104
1.4.1. Główne cele rozwoju gminy	104
1.4.2. Cele ekologiczne rozwoju	104
1.4.3. Cele społeczne w zagospodarowaniu przestrzennym	104
1.4.4. Cele rozwoju gospodarczego	105
1.4.5. Cele rozwoju komunikacji	105
1.4.6. Cele rozwoju infrastruktury technicznej	105
1.5. Obszary, dla których sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest obowiązkowe	106
1.6. Obszary przekształceń przestrzennych	107
1.7. Tereny zabudowane, w tym tereny do rehabilitacji	108
1.8. Zasady zabudowy i zagospodarowania terenów	109

2. Kierunki i zadania zagospodarowania przestrzennego gminy	
- realizacja celów rozwoju przestrzennego gminy	110
2.1. Kierunki i zadania w zakresie ochrony i zagospodarowania	
środowiska przyrodniczego	110
2.2. Kierunki i zadania ochrony dóbr kultury	119
2.3. Kierunki i zadania rozwoju infrastruktury społecznej	
i obszarów dla tych potrzeb	120
2.4. Kierunki i zadania rozwoju gospodarczego gminy i terenów	
dla tych potrzeb	126
2.4.1. Kierunki rozwoju przemysłu i rzemiosła oraz tereny pod	
zabudowę przemysłowo – rzemieślniczą	126
2.4.2. Kierunki rozwoju rolnictwa i leśnictwa – obszary rolniczej	
przestrzeni produkcyjnej, tereny leśne	128
2.4.3. Kierunki rozwoju obszarów	
turystyczno – wypoczynkowych	130
2.5. Kierunki i zadania rozwoju komunikacji	131
2.6. Kierunki i zadania rozwoju infrastruktury technicznej	136
2.6.1. Zaopatrzenie w wodę	136
2.6.2. Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków sanitarnych	137
2.6.3. Gospodarka odpadami stałymi	139
2.6.4. Elektroenergetyka	142
2.6.5. Ciepłownictwo	143
2.6.6. Gazownictwo	144
2.6.7. Telekomunikacja	145
2.7. Obrona cywilna i ochrona przeciwpożarowa	145
2.8. Kierunki działań i zadania władz samorządowych w celu	
realizacji polityki przestrzennej gminy	147
2.9. Cele i kierunki polityki przestrzennej państwa i województwa	
na terenie gminy Białowieża oraz zadania służące ich realizacji ...	148

Załącznik:

- wykaz pomników przyrody

CZĘŚĆ I

UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY BIAŁOWIEŻA

1. Ocena Lokalnych zasobów środowiska przyrodniczego i występujące zagrożenia środowiska.

1.1. Położenie fizyczne – geograficzne i administracyjne, struktura użytkowania gruntów.

- Gmina Białowieża położona jest na terenie mezoregionu Równina Bielska wchodzącego w skład wielkiego regionu jakim jest Nizina Północnopodlaska (J. Kondracki).
- W układzie administracyjnym gmina Białowieża położona jest we wschodniej części powiatu Hajnówka i graniczy: od północy z gminą Narewka, od zachodu z gminą Hajnówka. Granica wschodnia i południowa gminy jest granicą państwową z Białorusią.
- Strukturę użytkowania gruntów gminy Białowieża z 1997 r. charakteryzuje poniższe zestawienie:

Tabela nr 1

Lp.	Wyszczególnienie	Użytkowanie gruntów			
		W granicach adm. Gmin		W ind. gosp. rol. w gr. gminy	
		ha	%	ha	%
1.	powierzchnia ogólna	20320	100	1357	100
2.	użytki rolne w tym:	1539	7,57	1198	88,28
2.1	- grunty orne	701	3,45	571	42,07
2.2	- sady	5	0,03	1	0,08
2.3	- łąki	652	3,07	553	40,76
2.4	- pastwiska	181	0,89	73	5,37
3	lasy	17775	87,47	29	2,15
4	grunty pozostałe	1006	4,96	130	9,57

Źródło: Podstawowe dane statystyczne wg. miast i gmin za 1997 r.
- U.S. Białystok 1998 r.

1.2. Rzeźba terenu.

Gmina Białowieża położona jest w obrębie mezoregionu Równina Bielska, którego cechą charakterystyczną jest małe urozmaicenie rzeźby terenu, trudne do rozpoznania pod pokrywą lasu.

Równoleżnikowy pas wzgórz morenowych ciągnący się na linii Czerlonka – Grudki grupuje najważniejsze wzniesienia terenu (181 – 183 m. n.p.m.). Od tego pasa teren opada ku północy w kierunku doliny rzeki Hwoźnej i ku południowemu zachodowi w kierunku doliny rzeki Leśnej.

Najniższe wysokości bezwzględne na terenie gminy wynoszą 146 m. n.p.m. i znajdują się w jej północnej części u zbiegu rzek Narewki i Hwoźnej oraz na południu u zbiegu rzek Leśna Prawa i Przewłoka.

Wysokości względne rzadko osiągają 10 m., jedynie w pasie wzgórz morenowych w środkowej części gminy dochodzą do 30 m. i więcej, przy nieznacznym nachyleniu stoków. Całość pocięta jest niezbyt szerokimi dolinami rzecznyymi.

Współczesne procesy geomorfologiczne na obszarze gminy nie powodują istotnych zmian w rzeźbie terenu.

1.3. Budowa geologiczna i surowce mineralne.

1.3.1. Budowa geologiczna.

Pod względem tektonicznym gmina Białowieża znajduje się w obrębie Wzniesienia Mazursko – Suwalskiego wchodzącego w skład Platformy Wschodnioeuropejskiej.

Podłoże czwartorzędu na omawianym obszarze stanowią utwory kredy górnej – margle oraz utwory trzeciorzędowe reprezentowane przez piaski i iły.

Miaższość osadów czwartorzędowych zalegających na w/w podłożu wynosi ca 100 – 133 m. i jest uwarunkowana zróżnicowaną rzeźbą terenu.

Główny rys budowie geologicznej gminy Białowieża nadało zlodowacenie środkowopolskie.

W północnej i środkowej części gminy (mniej więcej do linii kolejowej Białowieża – Hajnówka i nieco na pd. od niej) występują gliny zwałowe stadiału mazowiecko – podlaskiego, w części południowej zaś utwory wodnolodowcowe stadiału północno – mazowieckiego.

W części środkowej gminy przebiega pas wzgórz czołowomorenowych.

Najstarszymi utworami odsłaniającymi się na tym terenie są piaski wodnolodowcowe stadiału mazowiecko – podlaskiego. Występują one na prawym brzegu Narewki w okolicy Białowieży. Gliny zwałowe tego stadiału pokrywają niemal całą północną i środkową część gminy.

W południowej części glinom zwałowym towarzyszą mniej lub bardziej wyraźne w morfologii terenu wzgórza czołowo morenowe tego samego stadiału. Wzgórza te tworzą pas o przebiegu równoleżnikowym od miejscowości Czerlonka po Białowieżę. Wierzchołki ich sięgają w niektórych przypadkach 183 m. n.p.m., zazwyczaj jednak są nieco niższe. Wzgórzom morenowym towarzyszą niezbyt rozległe płyty piasków i żwirów lodowcowych.

W południowej części gminy występują piaszczyste utwory stadiału północno – mazowieckiego o pow. usianej zagłębieniami wypełnionymi namułami.

Niezbyt szerokie doliny rzeczne wypełnione są piaskami i żwirami rzecznyymi oraz torfami.

1.3.2. Surowce mineralne.

Występowanie surowców mineralnych na obszarze gminy Białowieża ściśle wiąże się z utworami czwartorzędowymi. Występują one przeważnie w przypowierzchniowej warstwie utworów czwartorzędowych i są eksploatowane metodą odkrywkową.

Dostęp do surowców mineralnych na terenie gminy jest bardzo utrudniony z uwagi na gęstą pokrywę leśną Puszczy Białowieskiej.

1. Podstawowymi surowcami mineralnymi na terenie gminy Białowieża są:
 - a) Piaski ze żwirem – występują na wzgórzach czołowo – morenowych, są to piaski kwarcowo – skaleniowe. Surowiec wykorzystywany jest na potrzeby lokalnego drogownictwa oraz budownictwa.
 - b) Piaski – występują w utworach fluwioglacjalnych. Są to piaski kwarcowo – skaleniowe, zapyłone, miejscami zaglinione. Wykorzystywane są w drogownictwie i budownictwie.
2. Na terenie gminy Białowieża zostały udokumentowane następujące złoża:
 - a) złoża piasku „Stoczek” o zasobach zarejestrowanych w wysokości 124 tys. ton.
 - b) złoża piasku „Białowieża” o zasobach zarejestrowanych w wysokości 37 tys. ton.
3. Przeprowadzone na terenie gminy Białowieża prace geologiczne – poszukiwawcze złóż kruszywa naturalnego przyniosły wyniki negatywne. Na terenie gminy brak jest obszarów perspektywicznych występowania złóż surowców mineralnych stałych.
4. Na obszarze gminy czynnych jest 9 punktów eksploatacji surowców mineralnych stałych, które z uwagi, że są położone na terenie lasów nie mają możliwości rozszerzenia eksploatacji.
 Eksploatacja surowca z tych wyrobisk odbywa się dorywczo i sporadycznie na potrzeby Lasów Państwowych i miejscowej ludności.
 Oprócz w/w punktów na terenie gminy zinwentaryzowano 3 nieczynne punkty eksploatacji surowców mineralnych.

Materiały źródłowe: Inwentaryzacja złoża surowców mineralnych na terenie Województwa Białostockiego – gmina Białowieża wyk. Przedsiębiorstwo Geologiczne w Warszawie 1992 r. – archiwum UW Białystok.

1.4. Wody powierzchniowe i podziemne.

1.4.1. Wody powierzchniowe.

a) Hydrologia.

Pod względem hydrologicznym obszar gminy Białowieża w 57 % leży w zlewni rzeki Narwi i w 43 % w zlewni rzeki Bug. Głównym

odbiornikiem wód na terenie gminy jest rzeka Narewka. Łączna powierzchnia wód otwartych wynosi 47 ha co stanowi 0,2 % obszaru gminy.

Rzeka Narewka „przecina” gm. Białowieża z południa na północ i odwadnia środkową i północną część gminy. Głównymi jej dopływami są cieki „puszczańskie” prawobrzeżne – Orłówka i Hwoźna oraz lewobrzeżna Łutownia.

Południowo – zachodnia i południowa część gminy odwadniana jest przez rzekę Leśną Prawą i jej dopływ Przewłokę należące do zlewni rzeki Bug.

Doliny rzek puszczańskich są zwykle odlesione, ale nad niektórymi strumykami zachowały się lasy łęgowe. W odlesionych dolinach utrzymują się bardzo liczne starorzecza.

W ramach koncepcji budowy obiektów i urządzeń małej retencji opracowanej przez Biuro Studiów i Projektów Gospodarki Wodnej Rolnictwa „BIPROMEL” w Warszawie (1996 r) na terenie gminy Białowieża przewiduje się budowę lub odbudowę 2 obiektów służących małej retencji.

Tabela nr 2

Lp.	LOKALIZACJA	ZLEWNIA		Pow. zlewni w przekroju budowli w km ²	Pow. Zbiornika w ha	Śr. głębokość w m.	Pojemność Retencyjna w tys. m ³
		II rzędu	III rzędu				
1.	BIAŁOWIEŻA	Narew	Narewka	230,6	45,0	0,7	315,0
2.	BIAŁOWIEŻA	Narew	Narewka	230,6	7,3	1,2	29,0

Realizacja powyższych inwestycji pozwoli na uzyskanie dodatkowej pojemności retencyjnej V-344 tys. m³, łączna powierzchnia wód otwartych wyniesie 52,3 ha.

Funkcje projektowanych zbiorników to; retencyjna, gospodarcza, turystyczna, ekologiczna i energetyczna.

b) Wielkości przepływowe rzek:

Przepływy charakterystyczne i sploty jednostkowe w podstawowych przekrojach głównych rzek gminy Białowieża ilustruje poniższe zestawienia tabelaryczne.

Tabela nr 3

Lp	Rzeka Przekrój	Pow. zlewni w km ²	Przepływy charakt. m ³ /sek.			Spływy jednostkowe l/sek/km ²		
			NNQ	SNQ	SQ	NN	SN	S
1.	NAREWKA wod. NAREWKA	590,4	0,3	0,65	2,56	0,508	1,100	4,336
2.	LEŚNA PRAWA Gr. Państwa	238,1	0,07	0,22	1,28	0,294	0,924	5,378
3.	ŁUTOWNIA Ujście do Narwi	115,0	0,589	0,1265	0,474	0,512	1,100	4,121

Przepływy dyspozycyjne (95 %) w głównych rzekach gminy Białowieża przedstawiają się jak niżej:

Tabela nr 4

Lp.	Rzeka Przekrój	Pow. Zlewni W km ²	Przepływy w m ³ / sek		
			SNQ (95 %)	Qn	Q dysp
1.	Narewka /Łutownia/	272,7	0,3	0,34	- 0,04
2.	Narewka /Narewka/	590,4	0,65	0,58	+ 0,07
3.	Leśna Prawa /gr. Państwa/	238,1	0,22	0,26	- 0,04

Z analizy wynika, że zlewnie rzek na terenie gminy Białowieża należą do zlewni deficytowych tzn. że w okresie stanów niżówkowych występują tutaj deficyty zasobów wód powierzchniowych (wg „Uwarunkowania rozwoju woj. białostockiego wynikające z aktualnego stanu gospodarki wodno – ściekowej” J. Staniaszek – Białystok 1986 r.

c) Zagrożenia powodziowe.

Z obliczeń rzędnych zasięgu fali powodziowej dla rzek byłego województwa białostockiego wynika, że zagrożenia powodziowe na terenie gminy Białowieża występują na rzece Narewce w rejonie wsi Pogorzelce – rzędna fali powodziowej 151,06 m.n.p.m.

d) Stan czystości wód powierzchniowych.

Na terenie gminy Białowieża badaniami objęta jest rzeka Leśna Prawa (w profilu granicznym). Badania wykazały, że wody rzeki Leśnej Prawej nie odpowiadają normatywom przewidzianym przez Zarządzenie nr 18/71 Prezydium WRN z dnia 27.05.1971 r. o docelowym przeznaczeniu wód tj. III kl. Aktualnie wody rzeki zostały zaliczone do wód pozaklasowych (n.o.n.). Źródłem poważnych zanieczyszczeń wód rzeki Leśnej Prawej są źle oczyszczone ścieki komunalne z m. Hajnówka.

Z dostępnych danych wynika, iż rzeka Narewka posiada wody w II kl. czystości tj. zgodne z ustaleniami wyżej cytowanego Zarządzenia.

W pozostałych mniejszych ciekach wodnych brak jest badań kontrolnych, przy czym należy podkreślić, że nie obserwuje się tu wpływu zanieczyszczeń ściekowych związanych z działalnością gospodarczą.

1.4.2. Wody podziemne.

Wody podziemne o znaczeniu użytkowym występują głównie w piaszczysto - żwirowych utworach czwartorzędowych i trzeciorzędowych oraz w węglanowych utworach kredowych.

Wodonośność utworów kredowych, trzeciorzędowych na terenie gminy jest słabo rozpoznana.

Warunki występowania wód podziemnych w obrębie czwartorzędu są bardzo skomplikowane wynikające przede wszystkim z nieciągłości warstw wodonośnych. Tym niemniej utwory czwartorzędowe stanowią główne źródło ujmowania wód podziemnych dla celów użytkowych na obszarze gminy.

W obrębie tych utworów wyróżnia się kilka poziomów wodonośnych charakteryzujących się zróżnicowaną zasobnością i zasięgiem przestrzennym.

Wyróżnione poziomy wodonośne to:

- poziom wodonośny spagowy (najniższy),
- środkowy poziom wodonośny międzymorenowy,
- przypowierzchniowy poziom wodonośny,

Wody z ujęć czwartorzędowych, a w szczególności z poziomu wodonośnego międzymorenowego są podstawowym źródłem zaopatrzenia ludności w wodę na terenie gminy Białowieża. Warstwy wodonośne tego poziomu tworzą naprzemianległe z glinami piaski i żwiry znajdujące się na znacznych głębokościach.

Rzeczywista głębokość zalegania warstw wodonośnych i ich wydajności przedstawiają istniejące ujęcia wód podziemnych.

Tabela nr 5

MIEJSCOWOŚĆ	UŻYTKOWNIK	gł. studni w m	gł. warstwy wodonośnej w m	wydaj. Q m ³ /h	depresja s w m	straty- grafia
2	3	4	5	6	7	8
Białowieża	Wyt. wód gaz.	127,5	1,0 – 2,0 9,0 – 15,0 36,0 – 57,0 112,0 – 127,5	24	6,3	Q Q Q T
Białowieża	G.S.	45,0	30,5 – 42,0	10,65	6,80	Q
Białowieża	Rez. Pokaz.	39,0	11,0 – 37,0	15,0	2,0	Q
Białowieża	Wodociąg	133,0	20,0 – 28,5 53,0 – 58,0 87,0 – 92,0 101,8 – 131,5	135	14,0	Q Q Q Q
Czerlonka	Osada leśna	69,0	3,0 – 24,0 51,0 – 66,0	31,6	28,9	Q Q
Grudki	Osada leśna	89,0	10,5 – 11,5 63,0 – 84,0	32,0	8,5	Q Q
Teremiski	Punkt skupu Mleka	22,5	11,0 – 16,0	6,0	2,0	Q
Teremiski	Wodociąg wiejski	23,8	17,0 – 23,8	3,0	3,4	Q
Podolany	Ośr. Edukacji ekologicznej	32,5	9,7 – 29,3	6,0	4,6	Q

Q – czwartorzęd, T- trzeciorzęd.

Pod względem jakości wody międzymorenowego poziomu czwartorzędowego w większości charakteryzują się średnią twardością, zawartością żelaza średnio 0,1 – 2,4 mg / dcm³ i suchą pozostałością średnio ok. 230 mg / dcm³.

Wody poziomu trzeciorzędowego zawierają 0,7 mg / dcm³ żelaza, sucha pozostałość – 232 mg / dcm³ oraz twardość ogólną – 3,6.

Wody poziomu przypowierzchniowego występują w aluwiach rzecznych oraz w utworach wodnolodowcowych. Jako poziom „użytkowy” występuje przede wszystkim w dolinach rzeki Narewki, Orłówki, Hwoźnej, Leśnej Prawej, Przewłoki oraz dolinach mniejszych cieków i zagłębień terenowych, a także na terenach wysoczyznowych zbudowanych z piaszczystych utworów pochodzenia wodnolodowcowego.

Głębokość zalegania zwierciadła wody w dolinach rzecznych i zagłębieniach waha się w granicach 0,0 – 1,0 m, a na obszarach wysoczyznowych do 5 – 8 m. Wody tego poziomu podlegają dużym wahaniom, zależne są od intensywności opadów i roztopów wiosennych.

Zaopatrzenie ludności w wodę pitną odbywa się na bazie ujęć wód z czwartorzędowego poziomu międzymorenowego.

Obszar gminy Białowieża z uwagi na zasoby wód podziemnych został zaliczony do rejonu o bardzo ograniczonych zasobach wodnych od 5 – 50 m³/24h/km² (do 0,578 l /sek. /km²).

Fakt ten jednak nie powinien ograniczać rozwoju gospodarczego gminy.

1.5. Gleby – element wartości rolniczej przestrzeni produkcyjnej.

W podziale byłego woj. białostockiego na regiony glebowo – rolnicze (11 regionów wg. IUNG – Puławy, 1988 r.) obszar gminy Białowieża położony jest w obrębie Białowieskiego regionu glebowo – rolniczego. Region ten jest typowym regionem puszczańskim, w którym lasy zajmują ca 87 % powierzchni. Użytki zielone zajmują niewielkie powierzchnie. Wśród gruntów ornych dominują gleby zbielicowane i rdzawe wytworzone z piasków. Użytki zielone są słabej jakości, głównie typu bagiennego, położone w dolinach rzek.

Jest to region o ograniczonych możliwościach intensyfikacji produkcji rolnej, uwarunkowanych funkcją ochronną Puszczy Białowieskiej.

Skalą macierzystą gleb obszaru gminy Białowieża są utwory czwartorzędowe pochodzenia lodowcowego i wodnolodowcowego wykształcone w postaci piasków naglinowych i glin oraz w dolinach rzecznych i zagłębieniach piasków rzecznych i utworów organicznych.

1.5.1. Waloryzacja przyrodnicza gleb.

Pod względem typologicznym gleby gminy Białowieża są mało zróżnicowane.

Na terenie „polany białowieskiej” dominują gleby pseudobielicowe /A/ i czarne ziemie /D/ uzupełnienie stanowią gleby brunatne wylugowane /Bw/ i gleby piaskowe różnych typów genetycznych /AB/.

Grunty orne wsi Pogorzelce są zdominowane przez gleby pseudobielicowe /A/ zaś grunty wsi Teremiski przez gleby piaskowe różnych typów genetycznych /AB/. Gleby pseudobielicowe /A/ i gleby brunatne wylugowane /Bw/ dominują na terenie wsi Budy.

Gleby murszowo – mineralne oraz gleby torfowe i murszowo – torfowe występują w rozproszeniu na obszarze całej gminy, głównie na użytkach zielonych położonych w dolinach cieków wodnych i obniżeniach terenowych.

1.5.2. Waloryzacja użytkowo – rolnicza gleb.

- a) udział powierzchniowy i procentowy klas bonitacyjnych gruntów ornych i użytków zielonych przedstawia się następująco:

Tabela nr 6

Grunty orne + sady			Użytki zielone		
klasa	ha	%	klasa	ha	%
I	-		I	-	
II	-		II	-	
IIIa	-		III	42,0	5,3
IIIb	25,0	3,0	IV	302,0	37,9
IVa	200,0	24,0	V	312,0	39,1
IVb	294,0	35,4	VI	141,0	17,7
V	272,0	32,7	VIz	-	-
VI	41,0	4,9			
VIz	-	-			
Razem	832	4,1	Razem	797,0	3,9

Razem użytki rolne w gminie 1629 ha co stanowi 8,0 % ogólnej powierzchni gminy.

- b) kompleksy rolniczej przydatności gleb ilustruje poniższe zestawienie tabelaryczne.

Tabela nr 7

Nr pleksu	Nazwa kompleksu	Ha	%
GRUNTY ORNE			
	Pszenny b, dobry	-	-
	Pszenny dobry	35,0	6,3
	Pszenny wadliwy	-	-
	Żytni b. Dobry	136,0	15,7
	Żytni dobry	168,0	19,4
	Żytni słaby	170,0	19,6
	Żytni b. Słaby	17,0	2,0
	Zbożowo – pastewny mocny	172,0	19,7
	Zbożowo – pastewny słaby	150,0	17,3
	Razem	868,0	4,3
UŻYTKI ZIELONE			
	Użytki zielone b. dobre i dobre	-	-
	Użytki zielone średnie	283,0	37,2
	Użytki zielone słabe i b. słabe	478,0	62,8
	Razem	761,0	3,7
	inny użytki rolne	1629,0	8,0
	inny użytki rolne nieprzydatne	-	-
	inny pozostałe	18 691,0	92,0
	na pow. geodezyjna	20 320,0	100

Źródło: Warunki przyrodnicze produkcji rolnej woj. białostockie – IUNG – Puławy 1988 r.

Przestrzenne rozmieszczenie kompleksów przydatności rolniczej ściśle wiąże się z przestrzennym występowaniem poszczególnych typów gleb oraz bonitacją i tak:

- kompleksy 4 i 5 żytni bardzo dobry i żytni dobry występują zgodnie z rozmieszczeniem gleb typu pseudobielicowych /A/ i gleb brunatnych wylugowanych /Bw/,
- kompleks 6 – żytni słaby odpowiada rozmieszczeniu gleb piaskowych różnych typów genetycznych /AB/,
- kompleksy 8 i 9 – zbożowo – pastewny mocny i zbożowo – pastewny słaby występuje zgodnie z rozmieszczeniem gleb typu czarne ziemie /D/
- pozostałe kompleksy (2,7) zajmują znikome powierzchnie i nie rzutują na ogólną wartość rolniczej przestrzeni produkcyjnej gminy,
- rozmieszczenie użytków zielonych ściśle wiąże się z układem dolin rzecznych i obniżeń terenowych.

1.5.3. Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej.

Tabela nr 8

OCENA GLEB W PUNKTACH					
Bonitacja		Przydatność rolnicza		Wskaźnik syntetyczny jakości	
gr. orne	uż. zielone	gr. orne	uż. zielone	gr. orne	uż. zielone
41,3	34,1	50,7	31,2	46,1	32,7

Tabela nr 9

WSKAŹNIK BONITACJI				Ogólny wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni prod.
Jakości i przydatności rolniczej	agroklimatu	rzeźby terenu	warunków wodnych	
39,7	7,0	4,1	3,7	54,5

Źródło: IUNG – Puławy 1988 r.

Powyższy wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej (54,5 pkt.) lokuje gminę Białowieża na 27 miejscu w byłym województwie białostockim (druga grupa gmin o wskaźniku 60,0 – 50,1).

Powyższe uzasadnia, że warunki przyrodnicze gminy Białowieża pozwalają na rozwijanie w jej obrębie specjalistycznej funkcji rolniczej.

Rolnictwo na terenie gminy z uwagi na jej specyficzny charakter nie jest funkcją wiodącą w jej rozwoju.

1.5.4. Melioracje.

Na ogólną powierzchnię gruntów orných 701 ha wg stanu na rok 1997 zmeliorowanych jest 2 ha. Grunty rolne wymagające melioracji zajmują pow. 200 ha. Jest to zaspokojenie w 1 % potrzeb melioracji gruntów rolnych w gminie.

Na ogólną powierzchnię użytków zielonych 833 ha wg stanu na rok 1997 zmeliorowanych jest 65 ha.

Użytki zielone wymagające melioracji zajmują pow. 400 ha. Jest to zaspokojenie w 27,89 % potrzeb melioracji użytków zielonych w gminie.

Wydaje się, iż potrzeba ochrony unikalnych walorów Puszczy Białowieskiej i Parku Narodowego wyklucza możliwość realizacji wyżej określonych wielkości użytków rolnych uzyskanych w W.Z. M. i UW w Białymstoku.

1.6. Lasy.

Według regionalizacji przyrodniczo – leśnej JBL lasy gminy Białowieża położone są w II Mazursko – Podlaskiej Krainie przyrodniczo – leśnej w Dzielnicy Puszczy Białowieskiej.

Podział glebotaniczny umiejscawia Puszcę Białowieską w południowo – zachodnich granicach Działu Północnego, co tłumaczy obecność roślinności charakterystycznej zarówno dla Europy Wschodniej jak i Europy Środkowej.

W podziale administracyjnym lasów województwa podlaskiego lasy gminy Białowieża należą do Nadleśnictwa Białowieża z siedzibą w Białowieży.

Lesistość gminy Białowieża przedstawia się jak niżej:

Tabela nr 10

Rok	Ogólna pow. gminy w ha	Lasy państwowe		Lasy prywatne		Razem	% udziału lasów w ogóln. pow
		Pow. w ha	%	Pow. w ha	%		
1997	20 320	17746	99,84	29	0,16	17775	87,47

Źródło: Rocznik Statystyczny woj. białostockiego 1998 r.

Lasy państwowe gospodarstwa leśnego, które zajmują 99,84 % ogólnej powierzchni lasów gminy występują w zwartym kompleksie Puszczy Białowieskiej praktycznie na terenie całej gminy.

Lasy prywatne stanowią 0,16 % ogólnej pow. lasów gminy i nie rzutują na ogólny stan lesistości gminy.

Dominującym typem siedliskowym w obrębie lasów Puszczy Białowieskiej na terenie gminy jest las mieszany świeży (LMśw), las świeży (Lśw), las wilgotny (LW) i bór mieszany świeży (BMśw). Natomiast niewielki udział mają siedliska boru mieszanego bagiennego (BMb), boru bagiennego (Bb), boru świeżego (Bśw) oraz całkowity brak siedlisk boru suchego (Bs).

Dominującą klasą drzewostanu są lasy w III do VIII klasy wieku oraz starsze. Udział klas I i II w ogólnej pow. lasów jest niewielki.

Najważniejszymi gatunkami lasotwórczymi na terenie Nadleśnictwa Białowieża są: świerk, sosna, dąb, olsza i brzoza.

W ostatnich latach stwierdzono wzrost udziału powierzchni z panującą sosną, dębem i jesionem, natomiast zmalała powierzchnia świerka. Stwierdzono również, iż bardzo ekspansywnym gatunkiem w ostatnich latach jest lipa.

Puszcza Białowieska poza Parkiem Narodowym została objęta statusem Leśnego Kompleksu Promocyjnego (Zarządzenie Nr 30 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 19 grudnia 1994 r.) którego głównym zadaniem jest wprowadzenie do praktyki zasad sterowania gospodarką leśną w warunkach pełnego rozpoznania wymogów ochrony przyrody w zwartej przyrodniczo przestrzeni leśnej, stanowiącej ogniwo systemu ekologicznego kraju. Szczegółowy sposób realizacji tego zadania jest określony w „Planie urzędzeniowym Gospodarstwa Leśnego Nadleśnictwa Białowieża”

Na obszarze Puszczy Białowieskiej w granicach gminy Białowieża występują następujące kategorie ochronności lasów:

1. Lasy rezerwatowe	- pow. 717,64 ha
2. Lasy grupy I w tym:	- pow. 4694,08 ha
a) lasy wodochronne	- pow. 3041,00 ha
b) lasy ochronne – ostoja zwierząt chronionych	- pow. 1608,42 ha
c) lasy ochronne – nasienne	- pow. 31,94 ha
d) lasy ochronne – powierzchnie
badawczo – doświadczalne	- pow. 12,72 ha
3. Lasy grupy II	- pow. 7189,02 ha

źródło: R.D.L.P. – Białystok

Zalesienia gruntów marginalnych określają opracowane przez Wojewódzkie biuro Geodezji i Terenów Rolnych w Białymstoku w 1996 r. granice polno – leśne. Łączna powierzchnia gruntów przeznaczonych do zalesienia wynosi 393,02 ha.

1.7. Warunki Klimatyczne.

W podziale województwa podlaskiego na krainy klimatyczne obszar gminy Białowieża zalicza się do Krainy Puszcza Białowieska, która charakteryzuje

się zwiększoną sumą opadów, zmniejszeniu średniej temperatury powietrza, przedłużeniem trwania zimy i skróceniem okresu wegetacyjnego.

Poniższą charakterystykę klimatu obszaru gminy oparto głównie o dane meteorologiczne ze stacji Białowieża: Bielsk Podlaski za okres 1948 – 1967 wg opracowania S.J. Pióro „Klimat województwa białostockiego”

1.7.1. Temperatura.

Rozkład roczny temperatury w °C, średnie oraz absolutne maksyma i minima ilustruje poniższe zestawienie tabelaryczne.

Tabela nr 11

Stacja meteorologiczna	Rodz. Obserwacji	Miesiące												Śr. Rocz.
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
Białystok	Śr.	-4,3	-4,2	0,6	7,4	12,9	16,7	18,0	16,7	12,6	7,5	2,2	-1,6	6,9
	Max.	7,7	9,9	17,2	29,3	31,7	32,4	36,0	34,6	30,9	25,4	16,5	13,8	
	Min.	-38,4	-30,8	-22,6	-6,9	-4,3	-0,7	5,3	-0,8	-3,8	-11,2	-20,7	-23,5	
Białowieża	Śr.	-4,4	-4,3	-0,9	6,8	12,4	16,3	17,6	16,3	12,1	7,3	2,1	-1,8	6,7
	Max.	8,2	12,2	17,7	29,4	30,9	34,5	34,5	34,5	30,8	25,8	18,2	13,7	
	Min.	-34,1	-33,1	-24,9	-9,6	-5,7	-1,7	3,3	-1,7	-4,8	-9,9	-19,9	-25,7	

Średnia roczna temperatura powietrza wynosi w Białowieży 6,7 °C. Najcieplejszym miesiącem jest lipiec ze średnią temperaturą 17,6 °C, zaś najzimniejszym styczeń ze średnią – 4,4 °C.

Okres wegetacyjny według kryterium termicznego wynosi średnio 205 dni i trwa od 6.04. do 27. 10. Pokrywa śnieżna w lasach puszczańskich zalega zasadniczo dłużej niż na terenie otwartym.

1.7.2. Opady atmosferyczne.

Średni roczny rozkład opadów atmosferycznych, sumy maksymalne i minimalne oraz wskaźnik opadów okresu wegetacyjnego przedstawia poniższe zestawienie tabelaryczne. (1948 – 1967 r.)

Tabela nr 12

Stacja meteorologiczna	Rodz. Obserwacji	Miesiące												Śr. Rocz.	Wsk. % v-x
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII		
Białystok	Śr.	34	36	31	39	52	69	63	77	49	41	47	44	582	60,0
	Max.	48	50	74	62	112	141	155	152	144	118	85	89	741	
	Min.	12	9	4	14	18	14	13	13	3	2	21	18	365	
Białowieża	Śr.	33	36	39	41	60	73	67	78	52	39	46	47	600	61,5
	Max.	61	61	56	70	110	207	131	138	139	114	87	98	855	
	Min.	12	10	83	9	13	24	8	12	28	3	24	17	426	

Ponadto:

- średnia roczna częstotliwość burz (okres 1953 – 1967) wynosiła w Białowieży 26,0,
- średnia roczna wilgotność względna powietrza utrzymuje się w granicach 81 %,
- średnie roczne zachmurzenie wynosi 6,6, ilość dni pogodnych 43,1 zaś pochmurnych 153,0,

1.7.3. Dynamika powietrza atmosferycznego.

Rozkład średniej częstotliwości wiatrów i prędkości w m/sek na poszczególne kierunki oraz częstotliwość cisz za okres obserwacji 1953 – 1967 ilustruje poniższe zestawienie tabelaryczne.

Tabela nr 13

Lp.	Stacja meteorologiczna	Vm/s	kierunek								Cisza w %
		%	N	NE	E	SE	S	SW	W	NW	
1.	Białystok	v	8,9	6,7	8,2	12,3	13,1	17,5	20,4	12,9	12,9
		%	2,9	3,0	3,4	3,7	3,5	3,5	3,5	3,6	
2.	Białowieża	v	7,8	5,9	10,6	16,1	11,2	17,9	16,1	15,3	15,9
		%	3,9	3,5	3,8	3,7	3,5	4,0	5,0	4,5	

Na terenie gminy Białowieża panującymi wiatrami są wiatry zachodnie. Najniższe prędkości wiatru 3 – 4 m/ sek występują w okresie czerwiec – wrzesień. Najwyższe średnie prędkości 5 m./ sek zanotowano w styczniu, marcu oraz listopadzie i grudniu. W środowisku leśnym prędkość wiatru ulega kilkakrotnemu zmniejszeniu.

Reasumując należy stwierdzić iż lokalnie obserwuje się wpływ kompleksu leśnego Puszczy Białowieskiej na klimat, a mianowicie: złagodzenie siły wiatru, zmniejszenie amplitudy temperatury, dłuższego zalegania śniegu w lasach.

Warunki klimatyczne gminy Białowieża nie stwarzają bariery w jej rozwoju gospodarczym.

1.8. Obszary i obiekty prawnie chronione.

Na obszarze gminy do terenów o szczególnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych objętych ochroną prawną należą:

- Białowieski Park Narodowy powołany Rozporządzeniem R.M. z dnia 21 XI. 1947 (Dz. U. 74 poz. 469) i powiększony rozporządzeniem R.M. z dnia 16 lipca 1996 r. (Dz. U. Nr 93 poz. 424). Białowieski Park Narodowy zajmuje łącznie 10501,95 ha, w tym: Rezerwat ścisły – 4747,17 ha, strefa ochronna – 276 ha, Park Pałacowy – 47,77 ha oraz Ośrodek Hodowli

Żubrów z rezerwatem hodowlanym żubrów i rezerwatem pokazowym zwierząt.

W 1977 r. B.P.N. został uznany przez UNESCO za Światowy Rezerwat Biosfery, a w 1979 r. został wpisany na Listę Dziedzictwa Światowego. Od 1992 r. wraz z częścią białoruskiego Parku Narodowego „Białowieżskaja Puszcza” tworzy pierwszy w Europie transgraniczny obiekt przyrodniczy Dziedzictwa Światowego.

Zasady prowadzenia działalności gospodarczej na terenie Parku określa Rozporządzenie powołujące Park.

- Rezerваты przyrody

- Rez. Krajobrazowy im. Prof. Władysława Szafera – uznany w 1969 r. o pow. 1356,91 ha. Jest to rezerwat obejmujący naturalne zbiorowiska leśne łąkowe i typu boru mieszanego. W części środkowej rezerwatu występuje zbiorowisko dąbrowy świetlistej odznaczające się dużym bogactwem florystycznym.
- Pogorzelce – uznany w 1974 r. o pow. 6,15 ha. Jest to rezerwat leśny, którego celem jest ochrona i zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieżskiej ze zbiorowiskami leśnymi łąkowymi z dużym udziałem lipy drobnolistnej.
- Wysokie Bagno – uznany w 1979 r. o pow. 78,54 ha. Jest to rezerwat leśno – torfowiskowy. Celem ochrony jest zachowanie w naturalnym stanie rozległego torfowiska porośniętego borem świerkowym oraz fragmentu zatorfionej doliny rzeki Narewki ze stanowiskiem bobrów.
- Podolany – uznany w 1995 r. o pow. 15,10 ha. Celem ochrony jest zachowanie w naturalnym stanie typowych dla Puszczy Białowieżskiej zbiorowisk leśnych łąkowych odznaczających się dużym udziałem dorodnych pomnikowych dębów.
- Podcerkwa – uznany w 1995 r. o pow. 228,12 ha. Jest to rezerwat faunistyczny, którego celem ochrony jest zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieżskiej ze specyficznymi środowiskami występowania reliktovej fauny motyli odznaczającej się dużym bogactwem gatunków oraz występowaniem form endemicznych.
- Kozłowe Borki – uznany w 1995 r. o pow. 246,97 ha. Jest to rezerwat leśny, którego celem ochrony jest zachowanie w naturalnym stanie zbiorowisk leśnych z dużym udziałem boru świerkowo – torfowcowego o charakterze borealnym i bogatej florze mszaków.

- Obszar Chronionego Krajobrazu „Puszcza Białowieża” powołany Rozporządzeniem Nr 4/98 Wojewody Białostockiego z dnia 20 maja 1998 r. Zasady prowadzenia działalności gospodarczej na tym obszarze określa § 4 i § 5 w/w Rozporządzenia.

- Pomniki przyrody.

Na terenie gminy Białowieża 369 obiektów zostało uznanych za pomniki przyrody. Wykaz pomników przyrody w zał. Nr 1.

- Użytki ekologiczne

21 ekosystemów bagiennych występujących na terenie gminy Białowieża zostało uznanych za użytki ekologiczne Rozporządzeniem Nr 6/97 Wojewody Białostockiego z dnia 7 sierpnia 1997 r. (zał. Nr 2).

1.9. Zagrożenia i degradacja środowiska.

Obszar gminy Białowieża charakteryzuje się stosunkowo niewielkim stopniem przekształcenia środowiska, źródła powstawania konfliktów ze środowiskiem przyrodniczym wynikają głównie z rozwoju i funkcjonowania wsi gminnej Białowieża oraz wzrostu ruchu i transportu komunikacyjnego.

1.9.1. Zagrożenia wód powierzchniowych.

Stan zanieczyszczeń wód powierzchniowych został omówiony w pkt. 1.4.1. niniejszego tekstu.

Potencjalne zagrożenia zarówno dla wód powierzchniowych jak i gruntowych może stanowić brak oczyszczalni ścieków we wsiach zwodociągowanych (Teremiski).

Na stan czystości wód może także negatywnie wpływać działalność związana z produkcją rolną, a zwłaszcza intensywne stosowanie nawozów sztucznych i środków chemicznej ochrony roślin.

1.9.2. Zagrożenia powietrza atmosferycznego.

Gmina Białowieża charakteryzuje się czystym powietrzem atmosferycznym.

Średnie roczne natężenia badanych zanieczyszczeń atmosferycznych w latach 1991 – 1993 przez Wojewódzką Stację Sanitarno – Epidemiologiczną i P. i O.Ś. w Białymstoku były dużo niższe od wartości dopuszczalnych.

Głównymi źródłami zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego są kotłownie lokalne i paleniska indywidualne oraz transport.

W strukturze zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego dominują zanieczyszczenia pyłowe i gazowe pochodzące z procesów energetycznego spalania paliw stałych, głównie węgla kamiennego, koksu i drewna. Największym emitentem tych zanieczyszczeń na terenie gminy jest osada Białowieża.

Aktualnie zanieczyszczenia dwutlenkiem azotu i ołowiem wzdłuż trasy komunikacyjnej Hajnówka – Białowieża są znikome i nie stwarzają zagrożenia dla środowiska przyrodniczego. Tym niemniej w przypadku nasilenia (wzrostu) ruchu kołowego może nastąpić pewne zagrożenie dla środowiska.

W związku z powyższym należy dążyć do zmniejszenia emisji pyłów i gazów i to głównie poprzez:

- modernizację i budowę instalacji odsiarczająco – odpylających,
- przywrócenie komunikacji kolejowej na trasie Białowieża – Hajnówka,
- modernizację lub likwidację kotłowni węglowych i palenisk indywidualnych przechodząc na gaz ziemny lub olej opałowy lekki,
- poprawę układów komunikacyjnych z jednoczesnym utrzymaniem dobrego stanu nawierzchni dróg i stawiania ostrych rygorów w zakresie zanieczyszczeń pochodzących z procesów spalania benzyny i ropy. Należy także odnotować, że ocena sytuacji radiologicznej w oparciu o wyniki pomiarów skażeń dokonanych przez specjalistyczne jednostki nie wykazała żadnych zagrożeń dla środowiska i ludzi na terenie gminy.

Z uwagi na fakt, iż na terenie gminy znajdują się obszary specjalnie chronione tj. Białowiecki Park Narodowy, Leśny Kompleks Promocyjny, oraz obszar wpisany na „Listę dziedzictwa światowego” Rozporządzenie Ministra O.Ś.Z.N.i L z dnia 28 kwietnia 1998 r. w sprawie dopuszczalnych wartości stężeń substancji zanieczyszczających powietrze w zał. Nr 2,3,5, określa listę substancji zanieczyszczających oraz dopuszczalne wartości stężeń tych substancji w powietrzu na tych obszarach.

1.9.3. Zagrożenia hałasem i wibracjami oraz elektromagnetycznym promieniowaniem niejonizującym.

- a) Dopuszczalne natężenie hałasu dla różnych obszarów określa Rozporządzenie Ministra O.Ś. Z. N i L z dnia 13 maja 1998 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku. Największe zagrożenie środowiska hałasem powoduje zazwyczaj przemysł i komunikacja. Pewne lokalne uciążliwości w tym zakresie mogą wynikać z funkcjonowania istniejących zakładów przemysłowych oraz usługowych. W takich przypadkach należy przestrzegać zasadę, iż hałas i wibracje przekraczające dopuszczalne natężenia nie mogą sięgać poza obręb działki na której są wytwarzane. Hałas komunikacyjny – wraz ze wzrostem ruchu obserwuje się coroczny przyrost poziomów hałasu komunikacyjnego. W celu ograniczenia uciążliwości wynikających z nadmiernego hałasu komunikacyjnego należy dążyć m. in. do utrzymania dobrej nawierzchni dróg i ulic, dobrej organizacji ruchu itp. Należy także odnotować, że pewne zagrożenia wiążą się z przelotem nad B.P.N. samolotów pasażerskich – korytarz powietrzny Warszawa – Mińsk – Moskwa.

- b) Na obszarze gminy Białowieża brak jest urządzeń wytwarzających elektromagnetyczne promieniowanie niejonizujące szkodliwe dla ludzi i środowiska.

1.9.4. Zagrożenia powierzchni ziemi.

- a) Zagrożenia spowodowane eksploatacją surowców mineralnych.
Powierzchniowa degradacja i dewastacja terenów, a zwłaszcza rzeźby terenu, związana jest głównie z eksploatacją surowców mineralnych. Wielkość i zakres eksploatacji surowców mineralnych wraz z określeniem potrzeb rekultywacji wyrobisk poeksploatacyjnych szczegółowo przedstawiono w pkt. 1.3.2. niniejszego tekstu.
- b) Zagrożenia odpadami:
Jednym z poważniejszych zagrożeń i degradacji środowiska są odpady komunalne i przemysłowe. Odpady te, a w szczególności, które nie są odpowiednio składowane (utyliczowane) wywierają negatywny wpływ na stan środowiska przyrodniczego, głównie w formie skażenia wody, gleby, powietrza, niszczenia walorów krajobrazowych łącznie z wyłączeniem z użytkowania określonych terenów rolnych lub leśnych.
Odpady stałe składowane są na gminnym wysypisku o pow. 2,5 ha położonym na gruntach wsi Białowieża – Stoczek. Wysypisko to jest wykorzystane w 70 %. Ponadto na terenie gminy funkcjonują także wysypiska „dzikie” zajmujące przeważnie wyrobiska poeksploatacyjne.
Zagrożenia odpadami wynikają także z faktu, że na przedmiotowe wysypisko trafiają różne substancje niebezpieczne codziennego użytkowania np. leki, środki owadobójcze, baterie, lampy rtęciowe, metale ciężkie, smary i itp.
Celem uniknięcia takich zagrożeń niezbędny jest rozdzielny system gromadzenia odpadów.
Trudności w znalezieniu odpowiednich miejsc pod wysypiska, wysoki koszt ich urządzenia, a także sposób składowania i utylizacji tych nieczystości stanowi realne przesłanki do pogorszenia stanu środowiska.
Dlatego też na terenie gminy, która w dodatku stanowi obszar chronionego krajobrazu należy organizować składowiska przejściowe z pełną segregacją odpadów tj. ustawiania kontenerów z docelowym wywożeniem odpadów na wysypisko gminne, a także do zakładów bezpiecznego przetwarzania.
We wsiach zwodociągowanych brak jest instalacji kanalizacyjnych, a w tym małych oczyszczalni ścieków, co w konsekwencji może doprowadzić do zanieczyszczenia zarówno wód powierzchniowych jak i podziemnych.
W związku z powyższym nieczystości płynne (ścieki) powinny być unieszkodliwiane poprzez ich gromadzenie w lokalnych szczelnych

zbiornikach, a następnie wywożone do punktu zlewnego oczyszczalni ścieków w Białowieży (mech – biol. Ps – 400 o przepustowości 400 m³/d).

1.10. Funkcjonowanie środowiska przyrodniczego.

1.10.1. Podstawowa struktura funkcjonalno – przestrzenna gminy.

W strukturze obszaru gminy istotną rolę odgrywają jej przyrodnicze struktury funkcjonalno – przestrzenne tworzące t. zw. system ekologiczny gminy.

Do głównych obszarów (struktur) systemu ekologicznego gminy należą:

a) kompleksy leśne:

- Puszcza Białowiecka jako wieloprzestrzenny element systemu przyrodniczego o znaczeniu europejskim wchodzący w skład K.E.S.O.CH. pełniący następujące główne funkcje: ekologiczną, bioklimatyczną, naukowo – dydaktyczną, turystyczną i gospodarczą.

Szczegółowa charakterystyka i znaczenie tego elementu została zawarta w pkt. 1.6. niniejszych uwarunkowań.

b) doliny rzek:

- dolina rzeki Narewki jako wieloprzestrzenny element systemu przyrodniczego o znaczeniu regionalnym i funkcjach: ekologicznej, bioklimatycznej, gospodarczej i rekreacyjnej.

- doliny rzek Orłówki, Hwoźnej, Łutowni oraz pozostałych mniejszych dolin cieków wodnych i obniżeń terenowych jako elementy drobnoprzestrzenne systemu przyrodniczego o znaczeniu lokalnym i funkcjach: ekologicznych, krajobrazowych i gospodarczych,

Szczegółowa charakterystyka i znaczenie w/w elementów została zawarta w pkt. 1.4. niniejszego tekstu.

- #### c) Elementami wspomagającymi i współdziałającymi w zakresie funkcjonowania systemu ekologicznego gminy są tereny otwarte o charakterze rolno – osadniczym i tereny zieleni towarzyszącej osadnictwu.

- #### d) Podstawowym warunkiem rozwoju gospodarczego i zagospodarowania przestrzennego gminy jest zachowanie walorów w/w struktur środowiska przyrodniczego z jednoczesnym zapewnieniem możliwości jego właściwego funkcjonowania.

W związku z powyższym obszary systemu ekologicznego (strefy ekologiczne) gminy powinny podlegać ochronie przed zainwestowaniem i degradacją głównie sanitarną.

10.1.2. Główne wnioski do kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

1. Utrzymanie wartości i walorów terenów aktywnych biologicznie tworzących system ekologiczny w strukturze przestrzennej obszaru gminy.
2. Utrzymanie naturalności i ciągłości terenów systemu ekologicznego jako warunku niekolizyjnego ich funkcjonowania z rozwojem zainwestowania gminy.
3. Podniesienie rangi ochronności Puszczy Białowieskiej.
4. Ochrona wód powierzchniowych i podziemnych, w szczególności ujęć komunalnych, wód rzeki Narewki, Orłówki, Hwoźnej, Łutowni przed zanieczyszczeniami sanitarnymi i nadmierną eksploatacją – stosownie do ustalonych klas czystości i nienaruszalności przepływów biologicznych rzek.

W tym także wnioskuje się o potrzebę:

- skutecznego rozwiązania unieszkodliwiania ścieków we wsiach zwodociągowanych,
- poprawy dyspozycyjności wód poprzez tworzenie małej retencji wód w zlewniach elementarnych.

5. Radykalne ograniczenie emisji zanieczyszczeń do atmosfery pochodzących ze źródeł energetycznych i zakładów przemysłowych oraz komunikacji.

Ochrona zabudowy mieszkaniowej i walorów przyrodniczych przed negatywnym wpływem zanieczyszczeń atmosferycznych – stosownie do obowiązujących norm państwowych.

Zmniejszenie emisji energetycznych można będzie osiągnąć poprzez zastosowanie proekologicznych nośników energii (np. gaz, olej opałowy).

6. Niwelacja zagrożeń hałasem i wibracjami głównie w obszarach stałego zamieszkania ludzi i terenach o wysokich walorach przyrodniczych o funkcjach rekreacyjno – wypoczynkowych.

7. Ochrona i racjonalne gospodarowanie rolniczą przestrzenią produkcyjną a w tym : ochrona przed zanieczyszczeniami stałymi i płynnymi, przeznaczeniem wartościowych gruntów pod zainwestowanie oraz skutkami powierzchniowej eksploatacji surowców mineralnych.

Preferowanie rozwoju rolnictwa ekologicznego zapewniającego produkcję „zdrowej żywności” z ukierunkowaniem jego rozwoju.

8. Określenie walorów użytkowych dla celów turystycznych i rekreacyjnych ze szczególnym uwzględnieniem Puszczy Białowieskiej i rzeki Narewki.

2. Sieć osadnicza, funkcje gminy, środowisko kulturowe

2.1. Sieć osadnicza, funkcje gminy

Sieć osadniczą w gminie tworzy 12 miejscowości wiejskich wchodzących w skład 6 sołectw.

Pod względem układów przestrzennych wsie mają charakter ulicówek i wielodrożnic. Występuje też charakterystyczna zabudowa osadnictwa leśnego.

Wsie pełnią funkcję obsługi leśnictwa i częściowo rolnictwa

Białowieża jako lokalny ośrodek rozwoju pełni różne funkcje tj:

- turystyki międzynarodowej, krajowej i regionalnej,
- usług ponadlokalnych z zakresu : nauki, szkolnictwa średniego, kultury i administracji specjalnej,
- obsługi leśnictwa,
- administracji samorządowej i gospodarczej.

Do podstawowych preferencji rozwoju Białowieży zalicza się naukę o znaczeniu krajowym i światowym, urządzenia oraz funkcje ochrony środowiska i związane z tym funkcje obsługi turystyki.

Do podstawowych funkcji gminy należą :

- funkcje ochrony środowiska o znaczeniu światowym,
- obsługi ruchu turystycznego,
- obsługi leśnictwa,
- rolnicze

2.2 Środowisko kulturowe

2.2.1. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków

Z terenu gminy Białowieża do rejestru zabytków wpisano :

1. Układ ruralistyczny, dec. nr Kl. WKZ-5340/2/77 z 14 .01.1977 r., nr rej. 386
2. Zespół cerkwi prawosławnej par. pw. Św. Mikołaja Cudotwórcy:
 - a. cerkiew, dec. nr Kl. III-680/1/68 z 18.08.1969 r., nr rej. 321,
 - b. plebania, dec. nr Kl. WKZ-680/19/75 z 23.10.1975 r. nr rej. 369,
3. Cerkiew prawosławna cmentarna pw. śś. Cyryla i Metodego, dec. nr Kl. WKZ-5340/25/77 z 19.10.1977 r., nr rej. 409,
4. Kapliczka prawosławna, ul. Sportowa, dec. nr Kl. WKZ-5340/32/79 z 9.08.1979 r., nr rej. 456,
5. Zespół kościoła par. pw. św. Teresy od Dzieciątka Jezus:
 - a. kościół, dec nr Kl. WKZ-5340/19/80 z 4.03. 1980 r., nr rej. 498,
 - b. plebania, dec. nr Kl WKZ-5340/20/80 z 4.03. 1980 r., nr rej. 499,

6. Zespół dworca kolejowego Białowieża Towarowa:
 - a. dworzec, dec. nr Kl. WKZ-5340/12/86 z 30.12. 1986 r., nr rej. 626,
 - b. wieża ciśnień, dec. nr Kl. WKZ- 5340/23/88 z 20.12. 1988 r., nr rej. 711,
7. 2 leśniczówki wraz z otaczającym terenem, ul. Wojciechówka 4, dec. nr WKZ-5340/17/94 z 28.04.1994 r., nr rej. 797,
8. Zespół Nadleśnictwa Jagiellońskie:
 - 2 leśniczówki, - wozownia ze stodołą – bud. gospodarczy, dec. nr WKZ-5340/15/90 z 26.01.1991 r., nr rej. 740,
9. Zespół Parku Dyrekcyjnego:
 - a. 7 domów (n-ry 7,8,10,11,13,15,19), dec. ne Kl. WKZ-5340/11/89 z 29.12.1986 r., nr rej. 625,
 - b. park, dec. nr Kl. WKZ-5340/4/79 z 18.12.1986 r., nr rej. 438,
10. Pozostałości zespołu carskiej rezydencji myśliwskiej:
 - a. dworek myśliwski, tzw. leśniczówka, dec. nr Kl WKZ-5340/34/79 z 16.08. 1979 r., nr rej. 458,
 - b. dom hofmarszalski, dec. nr Kl. WKZ-5340/2/81 z 20.10.1981 r., nr rej. 502,
 - c. dom szoferów, dec. nr Kl. WKZ-5340/15/85 z 19.12.1985 r., nr rej. 612,
 - d. dom jegierski, dec. nr Kl. WKZ-5340/6/80 z 24.03.1980 r., nr rej. 485,
 - e. stajnia z powozownią, dec. nr Kl. WKZ-5340/6/85 z 18.12.1985 r., nr rej. 603,
 - f. magazyn, dec. nr Kl. WKZ-5340/37/79 z 20.08.1979 r. nr rej. 461,
 - g. łaźnia, ob. dom, dec. nr Kl. WKZ-5340/14/85 z 23.12.1985 r., nr rej. 611
 - h. młyn wodny, dec. nr Kl. WKZ-5340/7/80 z 26.03. 1980 r., nr rej. 486,
 - i. park, dec. nr Kl. WKZ-680/1/75 z 28.02.1975 r., nr rej. 351,
 - j. brama pałacowa, dec. nr Kl. WKZ-5340/3/81 z 20.10.1981 r., nr rej. 503
11. Zespół budownictwa ludowego, ul. Zastawa: - 2 domy, - stodoła ze spichlerzem – 2 wiatraki (koźlaki), - łaźnia, - warsztat, dec. nr WKZ-5340/9/92 z 30.12.1992 r., nr rej. 765,

2.2.2. Obiekty o wartościach historyczno-kulturowych

Na terenie gminy znajdują się także obiekty o wartościach historyczno-kulturowych nie objętych decyzjami konserwatorskimi, jednakże będących także w kręgu zainteresowania Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Są to budynki, cmentarze oraz stanowiska archeologiczne.

- a) Budynki i inne obiekty o wartościach historyczno-kulturowych podane łącznie z obiektami zabytkowymi wymienionymi w pkt. 2.21., ponieważ podniesienie ich do rangi zabytków nie oznacza, iż przestają one być obiektami o wartościach historyczno – kulturowych.

w. BIĄŁOWIEŻA

UKŁAD URBANISTYCZNY, XVII-XIX.

1. Zespół Kościoła Par. P.W. Św. Teresy od dzieciątka Jezus :

a) kościół, mur., 1927-1935, *arch. Borys Zinserling*, remont. i wykończony 1976 r.

b) plebania, mur., 1933, *arch. Borys Zinserling*

2. Zespół Cerkwi Prawosławnej Par. P.W. Św. Mikołaja Cudotwórcy :

a) cerkiew, mur., 1889-1893,

b) stróżówka (w ogrodzeniu), mur., 1889-1893,

c) ogrodzenie z bramami, mur., 1889-1893,

d) dom duchowieństwa prawosławnego, drewn., k. XIX.

3. Cerkiew Gr.-Kat., ob. Prawosławna cmentarna p.w. śś. Cyryla i Metodego, drewn., 1873, przebud.

4. Kaplica **Baptystów**, ul. Zaulek Rudników (róg ul. Tropinka), drewn., ok. 1930.

5. Kapliczka **Prawosławna**, ul. Sportowa, drewn., ok. 1900.

6. Zespół Szkoły,

a) budynek I, ul. Parkowa nr 3, drewn., 2 poł. XIX,

b) budynek II, ul. Gen. Waszkiewicza nr 2, drewn., 2 poł. XIX,

c) budynek III, ul. Gen. Waszkiewicza nr 6, drewn., 2 poł. XIX.

7. Zespół Dworca Kolejowego Białowieża Towarowa :

a) dworzec, drewn., k. XIX,

b) budynek kasy, ob. PTTK, ul. Kolejowa, drewn., ok. 1900,

c) dróżniczówka, ob. dom mieszkalny, ul. Parkowa nr 7, drewn., 1918-1939

d) 2 magazyny kolejowe, drewn., k. XIX,

e) magazyn kolejowy, mur., k. XIX,

f) wieża ciśnień, mur., k. XIX,

g) szalet, drewn., k. XIX

8. Osiedle Mieszkaniowe Pracowników Kolei przy dworcu Białowieża Towarowa :

a) 4 domy i obora, drewn., k. XIX,

b) dróżniczówka, drewn., k. XIX,

c) pompownia wody, ob. magazyn, mur., k. XIX

9. **Drogomistrzówka**, ob. dom mieszkalny, ul. Olgi Grabiec nr 71, drewn., l. 30 XX, remont.

10. **3 Przepusty Kolejowe** na drodze do Hajnówki, żelbet., 1912-1914.

11. **Zespół Budynków Parku Dyrekcyjnego**, ul. Park Dyrekcyjny, wł. Nadleśnictwo Białowieża:

- a) budynek zarządu puszczy, ob. Instytut Badań Leśnictwa i mieszkania, mur., k. XIX, remont.,
- b) zagroda nr 4a:
 - dom, drewn., pocz. XX,
 - stolarnia i garaż, drewn., l. 30 XX,
- c) zagroda nr 13:
 - dom, drewn., k. XIX, remont.,
 - 2 budynki gospodarcze, drewn., l. 30 XX,
- d) zagroda nr 15:
 - dom, drewn., k. XIX,
 - garaż, drewn., l. 30 XX,
 - drewutnia, drewn., l. 30 XX,
 - piwnica, drewn., l. 30 XX,
- e) 9 domów nr 7-12, 14 i 21, drewn., k. XIX (dom nr 7 z 1893, dom nr 11 z ok. 1890),
- f) dom, drewn., l. 20 XX,
- g) park krajobrazowy, 1890, *proj. Walerian Kronenberg*, powiększony 1935, przekomponowany l. 60 i 70 XX.

12. Zespół Budynków Nadleśnictwa Białowieża, ul. Wojciechówka nr 1

- a) leśniczówka I, mur., 1927,
- b) leśniczówka II, mur., 1927,
- c) stróżówka, drewn., l. 20 XX,
- d) obora, drewn., l. 20 XX,
- e) stodoła z oborą, drewn., l. 30 XX,
- f) stodoła, drewn., l. 20 XX,
- g) magazyn, mur.-drewn., l. 30 XX,
- h) 2 magazyny, drewn., l. 30 XX,
- i) garaż, drewn., l. 30 XX,
- j) park, 1921

13. Zespół Budynków Nadleśnictwa Jagiellońskie, wł. Nadleśnictwo Białowieża :

- a) leśniczówka I, mur., ok. 1925,
- b) leśniczówka II, mur., ok. 1925,
- c) stodoła I, drewn., ok., 1925,
- d) stodoła II, drewn., ok. 1925,
- e) budynek gospodarczy, ob. stajnia, drewn., ok. 1925,

14. Budynek Nadleśnictwa, ob. dom mieszkalny, ul. Krzyże nr 29, drewn., 2 poł. XIX, remont. 1934.

15. Zespół Leśniczówki „Dziedzinka”, wł. OHRZ i BPN w Białowieży:

- a) leśniczówka, ob. dom mieszkalny, drewn., l. 30 XX,
- b) stodoła, drewn., l. 30 XX,

c) piwnica, drewn., l. 30 XX.

16. Gajówka, ul. Krzyże nr 31, wł. Nadleśnictwo Białowieża, drewn., l. 20 XX.

17. Pozostałości Zespołu Cesarskiej Rezydencji Myśliwskiej,
ul. Parkowa, wł. BPN:

a) dworek myśliwski cara Aleksandra II, tzw. leśniczówka, drewn., 1846,
rozbud. k. XIX, ob. remont.,

b) dom hofmarszalski, mur., 1889-1894, *arch. Nosalewicz* (lub
Niesalewicz),

c) dom szoferów, ob. dom mieszkalny nr 3, mur., 1889-1894,

d) dom jegierski, ob. poczta i Państwowy Dom Dziecka, mur., k. XIX, *proj.*
Walerian Kronenberg,

e) pozostałości tzw. małego domu jegierskiego, ob. dom mieszkalny nr 7,
mur., 1904,

f) dom nr 4, drewn., k. XIX,

g) dom nr 9, drewn., k. XIX,

h) stajnia i powozownia, ob. Dom Wycieczkowy PTTK, mur., 1889-1894,

i) 2 magazyny, drewn., l. 20 XX,

j) magazyn, drewn., 1889-1894,

k) łaźnia, ob. dom mieszkalny nr 2, k. XIX,

l) piwnica obok łaźni, mur., XIX,

m) garaż, drewn.-mur., l. 20 XX,

n) młyn wodny, ob. nie użytkowany, mur., k. XIX,

o) obelisk w parku, kam., 1752,

p) brama pałacowa, mur., k. XIX,

r) brama wjazdowa, drewn., l. 30 XX,

s) park, 1895, *proj. Walerian Kronenberg*.

ul. Browaska

18. Dom nr 2, drewn., k. XIX.

ul. Gabiec

19. Dom nr 11, drewn., k. XIX.

20. Dom nr 20, drewn., k. XIX

21. Dom nr 22, drewn., po 1945.

22. Dom nr 43, drewn., pocz. XX.

ul. Kolejowa

23. Dom nr 17, ob. Biuro Obsługi Ruchu Turystycznego PTTK, drewn., k.
XIX, przebud. l. 70 XX, remont. l. 80 XX

ul. Krzyże

24. Dom nr 4, drewn., pocz. XX.

25. Dom nr 6, mur., l. 20 XX.

26. Dom nr 17, drewn., 1882.

ul. Meleszkowska

27. Dom nr 37, drewn., l. 20 XX. ul. Parkowa
28. Dom nr 1, drewn., l. 20 XX.
29. Dom nr 5, ob. nie użytkowany, drewn., l. 30 XX.
ul. Podolany I
30. Dom nr 29, drewn., pocz. XX.
31. Dom nr 32, drewn., pocz. XX
ul. Podolany II
32. Dom nr 21, drewn., pocz. XX.
33. Dom nr 28, drewn., 2 dek. XX, przebud. po 1945.
34. Dom nr 29, drewn., pocz. XX.
35. Dom nr 31, drewn., pocz. XX
36. Dom nr 33, drewn., ok. 1920.
37. Dom nr 35, drewn., ok. 1920.
38. Dom nr 40, drewn., l. 20 XX, remont. 1990
39. Dom nr 44, drewn., k. XIX.
40. Dom nr 45, drewn., pocz. XX.
ul. Polna
41. Dom nr 4, drewn., pocz. XX.
42. Dom nr 5, drewn., pocz. XX.
43. Dom nr 13, drewn., pocz. XX, remont. 1990.
44. Dom nr 17, drewn., pocz. XX.
ul. Sportowa
45. Dom nr 4, drewn., ok. 1910.
46. Dom nr 11, drewn., poł XIX
ul. Tropinka
47. Dom nr 30, drewn., l. 20 XX
48. Dom nr 31a, drewn., ok. 1910.
49. Dom nr 31b, drewn., ok. 1910.
50. Dom nr 45, drewn., l. 30 XX.
51. Dom nr 52, drewn., 1930
52. Dom nr 57, drewn., 1924.
53. Dom nr 67, drewn., ok. 1930
54. Dom nr 76, drewn., 1935.
55. Dom nr 78, drewn., l. 20 XX.
56. Dom nr 83, drewn., l. 20 XX.
57. Dom nr 90, drewn., l. 20 XX
58. Dom nr 96, drewn., l. 20 XX.
59. Dom nr 103, drewn., pocz. XX
60. Dom nr 119, drewn., k. XIX.
ul. Gen. Waszkiewicza
61. Dom nr 3, drewn.-mur., l. 20 XX.
62. Dom nr 10, drewn., pocz. XX.
63. Dom nr 10a, drewn., k. XIX.

- 64. Zagroda nr 13**
a) dom, drewn., k. XIX,
b) obora, drewn., k. XIX.
- 65. Dom nr 14**, drewn., k. XIX.
- 66. Dom nr 17**, drewn., k. XIX.
- 67. Dom nr 22**, mur., 1925.
- 68. Dom nr 27**, mur., 1920.
- 69. Zagroda nr 29:**
a) dom, drewniany, k. XIX,
b) obora, drewniana, k. XIX.
- 70. Dom nr 30**, drewn., k. XIX
- 71. Dom nr 31**, drewn., k. XIX.
- 72. Dom nr 37**, drewn., k. XIX
- 73. Dom nr 38**, ob. sklep, drewn., pocz. XX
- 74. Dom nr 40**, drewn., ok. 1920, remont. i rozbud. 1990.
- 75. Dom nr 41**, drewn. k. XIX.
- 76. Dom nr 46**, mur., ok. 1920.
- 77. Dom nr 48**, drewn., 1914.
- 78. Dom nr 51**, drewn., l. 20 XX.
- 79. Dom nr 51a**, drewn., l. 20 XX.
- 80. Dom nr 56**, drewn., ok. 1920.
- 81. Dom nr 59**, drewn., l. 20 XX.
- 82. Dom nr 62**, drewn., l. 20 XX.
- 83. Dom nr 71**, drewn., l. 20 XX.
- 84. Dom nr 74**, ob. UG, mur., 1929.
- 85. Dom nr 77**, drewn., l. XX.
- 86. Dom nr 81**, drewn., ok. 1920.
- 87. Dom nr 91**, drewn., pocz. XX.
- 88. Zagroda nr 93:**
a) dom, drewn., k. XIX,
b) obora, drewn., l. 20 XX.
- 89. Dom nr 94**, drewn., ok. 1900.
- 90. Dom nr 103**, drewn., l. 20 XX.
- 91. Dom nr 109**, drewn., ok. 1925.
- 92. Dom nr 120**, drewn., po 1918.
- 93. Dom nr 129**, drewn., l. 30 XX
- 94. Dom nr 131**, drewn., 1924.
- 95. Dom nr 134**, drewn., ok. 1920.
- 96. Dom nr 136**, drewn., 2 dek. XX.
- 97. Dom nr 138**, drewn., 2 dek. XX
- 98. Dom nr 139**, drewn., 1918
- 99. Dom nr 145**, drewn., l. 20 XX.
- 100. Dom nr 148**, mur., 1911, spalony 1914, cz. odbud. 1919

- 101. Dom nr 170, drewn., l. 20 XX, przebud.
- 102. Dom nr 175, drewn., pocz. XX
- 103. Dom nr 179, drewn., ok. 1920.
- 104. Dom nr 181, drewn., 1928.
- 105. Dom nr 185, drewn., pocz. XX.
- 106. Dom nr 187, drewn., l. 20 XX.
- 107. Dom nr 216, drewn., l. 20 XX.

ul. Zastawa

108. Zespół Obiektów Budownictwa Białoruskiego,

- a) dom, drewn., 1897, przeniesiony z Białej l. 80 XX,
- b) stodoła, drewn., l. 50 XX, przeniesiona z Koszel 1987,
- c) spichlerz, drewn., przed 1939,
- d) wiatrak koźlak, drewn., l. 30 XX, przeniesiony z Orli l. 80 XX,
- e) wiatrak koźlak, drewn., 1925 przeniesiony z Kottów l. 80 XX.

109. Zespół Budynków Angielskiej Spółki Eksploatacyjnej „Century”,

ul. Centura:

- a) budynek I zarządu, wł. ZOZ w Hajnówce, drewn., 1937,
- b) budynek II zarządu, wł. ZOZ w Hajnówce, drewn., l. 30 XX,
- c) 8 domów nr 3 i 4-10 i budynek gospodarczy przy domu nr 3, drewn., l. 30 XX,
- d) wieża ciśnień, wł. Nadleśnictwo Białowieża, drewn., l. 30 XX.

w. CZERLONKA

- 110. Dworzec Kolejowy, drewn., l. 50 XX.
- 111. Dom nr 1, wł. Nadleśnictwo Białowieża, drewn., l. 30 XX.
- 112. Dom nr 7, wł. Nadleśnictwo Białowieża, drewn., l. 30 XX.
- 113. Dom nr 9, wł. Nadleśnictwo Białowieża, drewn., l. 30 XX.
- 114. Dom nr 10, wł. Nadleśnictwo Białowieża, drewn., l. 30 XX.
- 115. Dom nr 11, wł. Nadleśnictwo Białowieża, drewn., l. 30 XX.

w. TEREMISKI

- 116. Przepust Drogowy na drodze do Bud, żelbet., 1912-1914.

w. ZWIERZYNIEC

- 117. Leśniczówka, wł. OHRZ i BPN w Białowieży, drewn., 1928.
- 118. Zespół Strażnic Leśnych, wł. OHRZ i BPN w Białowieży:
 - a) strażnica I, ob. dom mieszkalny, drewn., l. 30 XX,
 - b) strażnica II, ob. stodoła, drewn., 1956,
 - c) obora, ob. dom mieszkalny, drewn., l. 30 XX,
 - d) stodoła, drewn., l. 30 XX,
 - e) magazyn, drewn., ok. 1930.

B) Cmentarze:

- w Białowieży: cmentarz przykościelny, cmentarz katolicki, prawosławny i baptyistów, zbiorowa mogiła- miejsce straceń z okresu II wojny światowej,
- w Białowieży- Podolany; zbiorowa mogiła z okresu II wojny światowej,
- w Zwierzyńcu: mogiła z okresu II wojny światowej,

C) Stanowiska archeologiczne:

Na terenie gminy występuje 101 stanowisk archeologicznych, w tym 30 na terenie ścisłego Rezerwatu Białowieskiego Parku Narodowego. Orientacyjną ich lokalizację przedstawiono na mapie „uwarunkowań” w skali 1 : 25 000.

3. Sfera społeczna – warunki życia ludności.

3.1. Ludność, zasoby pracy i ich wykorzystanie.

3.1.1. Ludność i obszar gminy na tle województwa podlaskiego i powiatu Hajnowskiego.

Gmina Białowieża obejmuje obszar 20320 ha, co stanowi 1,0 % powierzchni województwa podlaskiego i 12,5 % powierzchni powiatu hajnowskiego.

Liczba ludności gminy w 1998 r. wynosiła 2919 osób, co stanowiło 0,23 % ludności województwa podlaskiego (0,56 % ludności wiejskiej województwa) oraz 5,4 % ludności powiatu hajnowskiego (10,4 % ludności wiejskiej powiatu).

Na 1 km² powierzchni przypada w gminie 14,3 osób (w woj. podlaskim 61, zaś w powiecie hajnowskim 33 osoby).

W strukturze płci ludności, kobiety w liczbie 1432, stanowiły 49 % ogółu ludności (w województwie kobiety stanowią 50,8 % a na terenach wiejskich 49 %, w powiecie kobiety stanowią 50,8 % a na terenach wiejskich 49 %, w powiecie kobiety stanowią 50,9 % a na terenach wiejskich 49,9%) Na 100 mężczyzn przypada w gminie 96 kobiet (w woj. przypada ich 103,3 w tym na terenach wiejskich 96,5, zaś w powiecie 103,8 w tym na terenach wiejskich 99,6).

Administracyjnie gmina dzieli się na 8 sołectw, w których jest 12 miejscowości.

Ludność rolnicza stanowi w gminie 53,5 % ludności ogółem. Jest to jeden z najniższych wskaźników wśród gmin wiejskich województwa podlaskiego.

3.1.2. Ogólne tendencje demograficzne.

Zaludnienie gminy w latach 1946 – 1998 kształtowało się następująco:

1946 r. – 3804 osoby,

1950 r. – 3150 osób,
 1960 r. – 3580 osób,
 1970 r. – 3577 osób,
 1978 r. – 3514 osób,
 1988 r. – 3276 osób,
 1998 r. – 2919 osób,

W całym powojennym okresie stan ludności gminy systematycznie maleje. W latach 1946 – 1998 stan ludności uległ zmniejszeniu o 885 osób tj. o 23,3 % i jest to proces zmieniający się w poszczególnych okresach.

Zmiany ludnościowe w latach 1946 – 1998 kształtowały się następująco:

- w latach 1947 – 1950 ubyło 654 mieszkańców tj. średniorocznie 163 osoby,
- w latach 1951 – 1960 przybyło 430 mieszkańców tj. średniorocznie 43 osoby,
- w latach 1961 – 1970 ubyło zaledwie 3 mieszkańców,
- w latach 1971 – 1978 ubyło 63 mieszkańców tj. średniorocznie 8 osób,
- w latach 1979 – 1988 ubyło 238 mieszkańców, tj. średniorocznie 24 osoby,
- w latach 1989 – 1998 ubyło 357 mieszkańców, tj. średniorocznie 36 osób,

Rozmieszczenie ludności na terenie gminy jest nierównomierne i zmieniające się, jak pokazuje to analiza stanu ludności na przestrzeni ostatnich 2 lat zawarta w tabeli 14.

Tabela nr 14.

Lp	Miejscowość	Lata				Zmiany w latach 1971 - 1999	
		1970	1978	1988	1999	Osoby	1970 = 100 %
1	2	3	4	5	6	7	8
	Gmina ogółem	3577	3514	3276	2919	-658	81,6
1.	Białowieża (Stoczek)	1962	1953	1769	2052 1/	-589	77,7 1/
2.	Budy	141	115	103	71	-70	50,4
3.	Czerlonka	103	106	147	127	-24	113,3
4.	Podolany	310	307	238	-	-	50,6
5.	Pogorzelce	91	85	82	66	-25	72,5
6.	Teremiski	170	157	105	86	-84	50,6
7.	Zastawa	679	615	659	-	-	-
8.	Grudki	121	176	224	234	+ 113	193,4

1/ w 1999 r. uwzględniono ze wsią Zastawie.

Źródło: a) Ludność i zasoby mieszkaniowe w latach 1946 – 1974 według podziału administracyjnego z 1 czerwca 1975 r. GUS Warszawa 1976 r.

b) Spisy Powszechne 1970, 1978, 1988,

c) Dane Urzędu Gminy w Białowieży,

W analizowanym okresie lat 1970 – 1998 największe ubytki ludności notuje się we wsiach: Białowieża, Termiski, Budy, natomiast we wsi Grudki notuje się prawie 100 % wzrost liczby mieszkańców.

Odzwierciedleniem ciągłego spadku liczby ludności gminy są dane dotyczące ruchu naturalnego i migracji, jakie miały miejsce w ostatnich latach na terenie gminy, zilustrowane w tabelach 15 i 16.

Ruch naturalny ludności gminy Białowieża w latach 1988 - 1997

Tabela nr 15.

Lp.	Wyszczególnienie	Lata				
		1988	1990	1995	1996	1997
1	2	3	4	5	6	7
1.	Małżeństwa zawarte – w liczbach bezwzględnych	9	17	9	11	14
	- na 1000 ludności	3	5,1	3,3	4,1	5,3
2.	Urodzenia żywe – w liczbach bezwzględnych	28	27	22	25	39
	- na 1000 ludności	9,4	8,2	8,1	9,3	14,7
3.	Zgony w liczbach bezwzględnych	31	64	67	61	50
	- na 1000 ludności	10,5	19,5	24,7	22,8	18,9
4.	Przyrost naturalny w liczbach bezwzględnych	-3	-37	-45	-36	-11
	- na 1000 ludności	-1,0	-11,3	-16,6	-13,5	-4,2

Źródło: Roczniki Statystyczne woj. białostockiego.

Migracja ludności w gminie Białowieża w latach 1988 - 1997

Tabela nr 16.

Lp.	Wyszczególnienie	Lata				
		1988	1990	1995	1996	1997
1	2	3	4	5	6	7
1.	Napływ ludności ogółem	37	68	50	45	44
	w tym: z miast	20	-	35	26	26
	ze wsi	17	-	15	18	18
	z zagranicy	-	-	-	-	-
2.	Odpyływ ludności ogółem	76	46	36	45	53
	w tym; do miast	51	-	24	32	39
	do wsi	19	-	12	13	13
	za granicę	6	-	-	-	1
3.	Saldo migracji	-39	+22	+14	0	-9

Źródło: Roczniki Statystyczne woj. białostockiego.

3.1.3. Struktura płci ludności gminy.

Struktura płci ludności gminy Białowieża zmieniała się w latach 1946 – 1998 w sposób następujący:

Tabela nr 17.

Lata	Razem	Mężczyźni		Kobiety		Kobiety na 100 mężczyzn
		Ogółem	%	Ogółem	%	
1	2	3	4	5	6	7
1946	3804	1729	45,5	2075	54,5	120
1950	3150	1471	46,7	1679	53,3	114
1960	5380	1802	50,3	1778	49,7	99
1970	3577	1906	53,3	1671	46,7	88
1988	3276	1197	54,9	1479	45,1	82
1996	2947	1519	51,5	1428	48,5	94
1997	2938	1520	51,7	1418	48,3	93
1998	2919	1487	50,9	1432	49,1	96

Źródło: a) Ludność i zasoby mieszkaniowe w latach 1946 – 1974 według podziału administracyjnego kraju z 1 czerwca 1975 r. GUS Warszawa 1976 r.

b) Roczniki Statystyczne województwa białostockiego.

c) Ludność w województwie podlaskim w 1998 r. US Białystok 1999 r.

Na przestrzeni lat 1946 – 1998 notuje się systematyczny spadek udziału kobiet w wyniku czego nastąpiła deformacja płci. Na 100 mężczyzn przypada dziś w gminie 96 kobiet (103,2 w województwie podlaskim).

3.1.4. Struktura wieku ludności.

W strukturze wieku ludności zamieszkałej w gminie Białowieża zaszły w latach 1988 – 1998 następujące zjawiska:

- spadł udział ludności grupy przedprodukcyjnej (0 – 17 lat)
- wzrósł udział ludności grupy produkcyjnej (18 – 59/64 lat)
- wzrósł udział ludności poprodukcyjnej (60 / 65 i więcej lat)

Bardzo niepokojącym zjawiskiem jest spadek liczby dzieci i młodzieży w wieku 0 – 17 lat.

Ludność w gminie Białowieża według wieku w latach 1988 – 1998.

Tabela nr 18

Lp.	Wiek	1988		1998		Zmiany w latach 1988 - 1998	
		Ogółem	%	Ogółem	%	Osoby	1988 = 100%
1	2	3	4	5	6	7	8
	Ogółem	3327 1/	100,0	2919	100,0	-357	89,1
	mężczyźni	1797	54,9	1487	50,9	-310	82,7
	w tym: kobiety	1479	45,1	1432	49,1	-47	96,8
1	wiek przedprodukcyjny ogółem (0-17 lat)	984	29,6	743	25,5	-241	75,5
	w tym: 0 – 17 lat M.	631	64,1	432	58,1	-199	68,5
	0 – 17 lat K	353	35,9	311	41,9	-42	88,1
2	wiek produkcyjny ogółem	1706	51,3	1542	52,8	-164	90,4
	w tym: 18 – 64 lat M.	709	41,6	844	54,7	+135	119,0
	18 - 59 lat K	997	58,4	698	45,3	-299	70,0
3	wiek poprodukcyjny ogółem	637	19,1	634	21,7	-3	99,5
	w tym: 65 i więcej lat M.	199	31,2	211	33,3	+12	106,0
	60 i więcej lat K	438	68,8	423	66,7	-15	96,6

Uwaga: 1/ dane ze Spisu Powszechnego 1988 r.

Źródło: a) Spis Powszechny z 1998 r.

b) Ludność w województwie podlaskim w 1998 r. US Białystok 1999 r.

W wyniku zmian w strukturze wieku ludności polegających na spadku udziału ludności w wieku produkcyjnym spadł w gminie współczynnik obciążenia demograficznego, liczonego ilością osób w wieku nieprodukcyjnym przypadających na 1000 osób w wieku produkcyjnym. Otóż w 1998 r. na każde 1000 osób w wieku produkcyjnym przypadły w gminie 893 osoby w wieku nieprodukcyjnym, podczas gdy w 1988 r. współczynnik ten kształtował się na poziomie 950 osób. W województwie podlaskim współczynnik ten wynosi w 1998 r. 745,5 zaś w powiecie hajnowskim 805,9.

3.1.5. Pracujący.

W 1997 r. liczba ludności pracującej w gminie wynosiła 1154 osób, co stanowiło 39,5 % ogółu ludności, z tego w rolnictwie indywidualnym pracowało 506 osób, co stanowiło 32 % ludności z użytkownikiem gospodarstwa rolnego.

Z terenu gminy pracowało poza rolnictwem indywidualnym 648 osób, w tym 325 kobiet.

Struktura pracujących według Sekcji EKD była następująca:

Tabela nr 19

Sekcje EKD 1	Zatrudnienie	
	Razem 2	% 3
OGÓŁEM	648	100,0
W tym:		
- rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo,	67	10,3
- działalność produkcyjna,	27	4,2
- zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę	7	1,1
- budownictwo	57	8,8
- handel i naprawy	40	6,2
- hotele i restauracje	50	7,7
- transport, składowanie, łączność	14	2,2
- pośrednictwo finansowe	2	0,3
- obsługa nieruchomości	51	7,9
- administracja publiczna i obrona narodowa	34	5,2
- edukacja (obejmująca również naukę)	105	16,2
- ochrona zdrowia i opieka socjalna	91	14,0
- pozostała działalność usługowa	103	15,9

Źródło: Rynek pracy w województwie białostockim w latach 1996 – 1997,
US Białystok 1998 r.

W strukturze zatrudnienia poza rolnictwem indywidualnym największy udział w zatrudnieniu posiada edukacja (16,2 %), pozostałe działy (15,9 %) i ochrona zdrowia (14 %). Na uwagę zasługuje zatrudnienie w działalności hotelarskiej i restauracyjnej (7,7 %) oraz leśnictwie (10,3 %).

3.1.6. Problem bezrobocia.

Wprowadzenie mechanizmów gospodarki rynkowej zmieniło w zasadniczy sposób sytuację na rynku zatrudnienia. Po wieloletnim okresie występowania niedoboru pracowników (niezależnie od bezrobocia ukrytego) nastąpiło radykalne zmniejszenie zatrudnienia. W wyniku tego od 1990 r. obserwuje się wzrost bezrobocia. Aż do 1995 r. utrzymuje się ono na wysokim poziomie.

W latach 1996 – 1997 nastąpił spadek bezrobocia. Jedną z przyczyn jest zmiana przepisów o statusie bezrobotnego.

W latach 1992 – 1997 liczba bezrobotnych w gminie kształtowała się następująco:

1992 – 127 osób,

1993 – 181 osób,

1994 – 177 osób,
 1995 – 193 osoby,
 1996 – 138 osób,
 1997 – 109 osób,
 1998 – 125 osób,
 1999 – 119 osób,

Liczba i struktura bezrobotnych w 1997 r. kształtowała się następująco:

Tabela nr 20

Wyszczególnienie	Osoby	%
Ogółem	109	100,0
W tym;		
- kobiety	56	51,4
- absolwenci	5	4,6
- zwolnieni z przyczyn zakładu pracy	-	-
- bez prawa do zasiłku	79	72,5
- w wieku 18 – 44 lata	78	71,6
- pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy	39	35,8

Źródło: Rynek pracy w województwie białostockim w latach 1996 – 1997,
 US Białystok 1998 r.

Ogólnie biorąc bezrobotnymi są głównie ludzie młodzi, a spośród zarejestrowanych 35,8 % bezrobotnych pozostawało bez pracy dłużej niż 12 miesięcy. Udział bezrobotnych w grupie ludności produkcyjnej stanowi 7,1 %.

3.1.7. Charakterystyka ludności rolniczej w indywidualnych gospodarstwach rolnych.

3.1.7.1. Niektóre dane demograficzne ludności w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego (łącznie z działkami rolnymi) w gminie Białowieża w 1996 r. na tle ludności wiejskiej byłego woj. Białostockiego.

Tabela nr 21

Wyszczególnienie	Byłe województwo (wieś)	gmina Białowieża
1	2	3
1. Ludność wiejska ogółem	254834	2947
w tym: mężczyźni	128555	1519
kobiety	126279	1428
2. Ludność zamieszkała w gospodarstwach domowych z uż. gospodarstwa rolnego (działki rol.)	191391	1577
w tym: mężczyźni	98181	795
kobiety	93210	782

1	2	3
3. Pracujący (pow. 14 lat życia) w gosp. domowych z uż. gosp. rolnego w tym; w swoim gospodarstwie rolnym poza swoim gospodarstwem rolnym	125710 105347 20363	910 506 404
4. Bezrobotni w gosp. dom. z uż. gosp. rolnego	1318	35
5. Bierni zawodowo w gosp. dom. z uż. gosp. rolnego ogółem w tym: 0 – 14 lat 15 lat i więcej	64364 42278 22085	632 220 412
6. Pełnozatrudnieni w ind. gosp. rolnych tj. w gosp. pow. 1 ha w tym mężczyźni kobiety	79879 45409 34470	111 65 46

Źródło: Powszechny Spis rolny 1996 r. US Białystok 1997 r.

Jak wynika z tabeli 21 ludność z użytkownikiem gospodarstwa rolnego stanowiła 53,5 % ludności gminy. We wsiach w byłym województwie ludność rolnicza stanowiła 75,1 %.

Aktywność zawodowa ludności rolniczej (licząc łącznie z bezrobotnymi, którzy są gotowi do podjęcia pracy) wynosiła w gminie 59,9 %, z tego aktywność zawodowa w swoich gospodarstwach rolnych wynosiła 32,1 %. Odpowiednie wskaźniki we wsiach byłego województwa wynosiły 66,4 % i 55 %.

3.1.7.2. Wykształcenie ludności rolniczej

Ludność w wieku 15 i więcej lat zamieszkała w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego (działki rolnej) według poziomu wykształcenia w 1996 r. w gminie Białowieża na tle byłego województwa białostockiego.

Tabela nr 22

obszar	ludność ogółem	wykształcenie						
		Wyższe	Police - alne	Śred. zaw.	Śred. ogólne	Zasad. zawod owe	Podst.	Podst. nie ukończ
1	2	3	4	5	6	7	8	9
województwo	179854	4309	2591	23960	6857	34613	78474	29050
%	100,0	2,4	1,5	13,4	3,8	19,2	43,6	16,2
w tym: mężczyźni	91668	1969	579	12245	2038	22813	41025	10999
%	100,0	2,1	0,6	13,4	2,2	24,9	44,8	12,0
kobiety	88186	2340	2012	11715	4819	11800	37449	18051
%	100,0	2,6	2,3	13,3	5,5	13,4	42,5	20,4

1	2	3	4	5	6	7	8	9
województwo wieś	151963	2470	1592	17434	4509	29254	69614	27090
%	100,0	1,6	1,0	11,5	3,0	19,3	45,8	17,8
w tym: mężczyźni	78023	1116	354	9015	1308	19237	36706	10287
%	100,0	1,4	0,5	11,6	1,7	24,6	47,0	13,2
kobiety	73940	1354	1238	8419	3201	10017	32908	16803
%	100,0	1,8	1,7	11,4	4,3	13,6	44,5	22,7
gmina Białowieża	1366	66	22	344	62	206	444	222
%	100,0	4,8	1,6	25,2	4,5	15,1	32,5	16,3
w tym: mężczyźni	683	28	5	195	11	147	218	79
%	50,0	4,1	0,7	28,6	1,6	21,5	31,9	11,6
kobiety	683	38	17	149	51	59	226	143
%	50,0	5,6	2,5	21,8	7,5	8,6	33,1	20,9

Ludność rolnicza zamieszkująca gminę Białowieża jest lepiej wykształcona niż ludność rolnicza zamieszkująca byłe województwo białostockie.

Wykształcenie wyższe posiada w gminie 4,8 % ludności rolniczej (1,6 % na wsiach byłego województwa), policealne 1,6 (1,0 % we wsiach b. woj.)

Także z wykształceniem średnim jest tu większy odsetek niż we wsiach byłego województwa.

Podobnie, jak we wsiach b. woj. kobiety w gminie są lepiej wykształcone niż mężczyźni. Wśród kobiet wyższe wykształcenie posiada 5,6 % (mężczyźni 4,1 %)

Wśród ludności nie posiadającej wykształcenia podstawowego dominują kobiety, ale ogólny odsetek ludności bez wykształcenia podstawowego jest w gminie niższy niż we wsiach byłego województwa białostockiego.

3.2. Zasoby i warunki mieszkaniowe.

3.2.1. Zasoby mieszkaniowe na tle byłego województwa białostockiego.

Zasoby mieszkaniowe gminy Białowieża na tle zasobów mieszkaniowych województwa podlaskiego oraz podstawowe wskaźniki mieszkaniowe w 1997 r. ilustrują następujące dane:

Tabela nr 23

Wyszczególnienie	Woj. podlaskie	Powiat Hajnowski	Gmina Białowieża	Udział gminy - Białowieża	
				4 : 2	4 : 3
1	2	3	4	5	6
Mieszkania	373033	19627	1053	0,28	5,36
Izby	-	-	3837	-	-
Pow. użytkowa mieszkań (m ²)	24023325	1216874	70179	0,29	5,76
Przeciętne:					
liczba mieszkań na 1000 M	304,8	361,3	360,7	118,3	99,8
liczba izb w mieszkaniu			3,6		
pow. uz. mieszkania w m ² /osobę	20,0	22,6	27,1	135,5	119,9
liczba osób w mieszkaniu	3,28	2,75	2,46	75,0	89,5
liczba osób na izbę			0,68		
pow. uz. mieszkania w m ²	64,4	62,0	66,6	103,4	107,4

Źródło: a) Rocznik Statystyczny woj. podlaskiego 1997, US Białystok 1998 r.

W 1997 r. zasoby mieszkaniowe gminy Białowieża liczyły 1053 mieszkania, 3837 izb o łącznej powierzchni użytkowej 70179 m².

Udział gminy w zasobach województwa podlaskiego stanowił 0,28 %, zaś w zasobach powiatu hajnowskiego 5,36 %. Ilościowe zasoby gminy w przeliczeniu na 1000 mieszkańców były wyższe niż średnio w województwie podlaskim i wynosiły 360,7 mieszkań (w województwie podlaskim 304,8) i nieco niższe niż w powiecie hajnowskim (361,3). W gminie były także większe przeciętnie mieszkania niż w województwie i w powiecie.

3.2.2. Zmiany zasobów mieszkaniowych w gminie w latach 1970 – 1997.

Tabela nr 24

Wyszczególnienie	1970	1978	1988	1997	Zmiany w latach 1970 - 1997	
					liczba	1970 =100
1	2	3	4	5	6	7
Mieszkania	978	964	1031	1053	+ 75	107,7
Izby	3168	3131	3730	3837	+ 669	121,1
Pow. użytkowa	59642	65836	68114	70179	+ 10537	117,7

źródło: Roczniki statystyczne woj. białostockiego i Spisy Powszechne

W okresie 27 lat (1971 – 1997) liczba mieszkań w gminie wzrosła o 75. Ruch budowlany był zatem niewielki. Średniorocznie przybywało niecałe 3 mieszkania.

Stan zasobów mieszkaniowych w poszczególnych wsiach w latach 1970 – 1997 wskazuje, że tylko w niektórych wsiach wzrosła ich ilość (Białowieża, Czerlonka, Zastawa, Grudki, Pogorzelce). W pozostałych wsiach ich stan uległ zmniejszeniu – najwięcej we wsiach Podolany i Budy.

Stan zasobów mieszkaniowych w latach 1970 – 1997 ilustruje tabela 25.

Tabela nr 25

Lp	Miejscowość	1970	1988	1998	Zmiany w I. 1970 - 1998	
					Ilość	1970 =100
1	2	3	4	5	6	7
	Gmina ogółem	978	1031	1053	+ 75	107,7
	Wsie:					
1.	Białowieża	485	511	528	+ 43	108,9
2.	Budy	41	34	30	- 11	73,2
3.	Czerlonka	32	45	47	+ 15	146,9
4.	Podolany	96	87	70	- 26	72,9
5.	Pogorzelce	26	27	28	+2	107,7
6.	Teremiski	43	35	30	- 13	69,8
7.	Zastawa	204	224	240	+ 36	117,6
8.	Grudki	37	68	80	+ 43	216,2

Źródło: Spisy Powszechne 1970, 1988, dane Urzędu Gminy.

3.2.3. Zmiana warunków mieszkaniowych wynikająca z potencjału mieszkaniowego.

Wraz ze wzrostem ilości mieszkań – przy jednoczesnym spadku liczby mieszkańców gminy, obserwuje się zmiany w podstawowych wskaźnikach mieszkaniowych, świadczących o poprawie sytuacji mieszkaniowej ludności gminy. Zagadnienie to ilustruje tabela 26.

Tabela nr 26

Wyszczególnienie	1970	1978	1988	1997	1970=100
1	2	3	4	5	6
liczba mieszkań na 1000 M	273,4	274,3	314,7	360,7	131,9
liczba izb w mieszkaniu	3,2	3,2	3,6	3,6	112,5
pow. uż. mieszkania w m ²	61,0	68,3	66,1	66,6	109,2
liczba osób w mieszkaniu	3,65	3,65	3,17	2,46	67,4
liczba osób na izbę	1,01	1,12	0,88	0,68	67,3
pow. uż. w m ² na osobę	16,7	18,7	20,8	27,1	162,3

Źródło: Obliczenia własne na podstawie materiałów statystycznych.

3.2.4. Jakość mieszkań.

O jakości mieszkań świadczy ich okres budowy, jakość materiałów budowlanych, jak też wyposażenie w podstawowe urządzenia infrastruktury technicznej.

Brak jest aktualnych danych statystycznych, by można było ocenić dokładnie ten stan. Ostatnie dane pochodzą ze Spisu Powszechnego z 1988 r. dlatego też nie są one dziś miarodajne, gdyż od tamtego czasu wiele się zmieniło w gminie w zakresie wyposażenia mieszkań i poprawy ich stanu technicznego.

Pewne światło na jakość mieszkań w gminie może rzucić analiza danych dotyczących zasobów mieszkaniowych gospodarstw rolnych z Powszechnego Spisu Rolnego z 1996 r. Analiza tej grupy zasobów mieszkaniowych jest w miarę reprezentatywna, gdyż 53,5 % ludności gminy zamieszkuje w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego.

Z danych spisowych wynika, że w gminie w 1996 r. było 683 gospodarstw rolnych, których właściciele posiadali 259 budynków mieszkalnych. Przyjmuje się, że każde gospodarstwo rolne posiada mieszkanie, czyli mieszkań rolniczych było 683. W mieszkaniach zamieszkiwało 1577 osób, czyli w 1 mieszkaniu zamieszkuje 2,3 osoby (średnio w gminie w 1 mieszkaniu 2,46 osób). Na 1000 mieszkańców ludności rolniczej przypada 433 mieszkania (360,7 w całej gminie).

Wiek zasobów mieszkaniowych

Tabela nr 27

Okres budowy	Gmina		Wsie byłego województwa białostockiego	
	Ogółem	%	Ogółem	%
1	2	3	4	5
Razem	259	100,0	46242	100,0
- przed 1944 r.	107	41,3	8464	18,3
1945 – 1960	81	31,3	14415	31,2
1961 – 1970	26	10,0	8596	18,6
1971 – 1980	28	10,9	8097	17,5
1981 – 1990	12	4,6	5201	11,2
1991 – 1996	5	1,9	1488	3,2

Źródło: Powszechny Spis Rolny 199 r. US. Białystok 1998 r.

W gminie Białowieża udział mieszkań ludności rolniczej wybudowanych przed 1944 r. jest o wiele wyższy niż średnio we wsiach byłego województwa białostockiego i wynosi aż 41,3 %. Jest to jeden z najwyższych wskaźników w

gminach wiejskich województwa. Wynika z tego, że substancja mieszkaniowa rolników jest w bardzo złym stanie technicznym. Z lat 1981 – 1996 pochodzi zaledwie 6,5 % mieszkań.

Wyposażenie mieszkań w instalacje sanitarne i inne urządzenia komunalne stanowi jeden z podstawowych elementów wartości zasobów mieszkaniowych. Sytuację w gminie w tym zakresie można częściowo ocenić na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego z 1996 r. przedstawiającego stan wyposażenia indywidualnych gospodarstw rolnych.

Wyposażenie indywidualnych gospodarstw rolnych w podstawowe urządzenia komunalne na tle byłego województwa białostockiego.

Tabela nr 28

Urządzenia komunalne	Byłe woj. białostockie				Gmina Białowieża	
	Ogółem		w tym wsie		razem	%
	Razem	%	Razem	%		
1	2	3	4	5	6	7
Liczba gospodarstw rolnych (łącznie z działkami rolnymi)	66805	100,0	56240	100,0	683	100,0
w tym posiadające:						
a) wodociąg sieciowy	26266	39,3	22570	40,1	173	25,3
b) wodociąg zagrodowy	8924	13,4	8098	14,4	14	2,0
c) kanalizację sieciową	1142	1,7	450	0,8	3	0,4
d) kanalizację do dołu gnilnego	25536	38,2	22121	39,3	151	22,1
e) sieć elektryczną 380 V	39023	58,4	35145	62,5	111	16,3
f) korzystający z gazu z butli	26383	39,5	22532	40,1	111	16,3
g) posiadający telefon	12781	19,1	10389	18,5	113	16,5

Źródło: Powszechny Spis Rolny 1996 r. US Białystok 1997 r.
Obliczenia własne.

Z powyższych danych wynika, że gospodarstwa rolne (w tym mieszkania) ludności rolniczej w gminie Białowieża są gorzej wyposażone niż średnio gospodarstwa rolne w byłym województwie białostockim.

3.3. Urządzenia obsługi ludności

3.3.1. Oświata i wychowanie.

- a) sytuacja w szkolnictwie podstawowym i placówkach wychowania przedszkolnego w latach 1988 / 89 i 1997 / 98 w gminie Białowieża przedstawia się następująco:

Tabela nr 29

Lp.	Wyszczególnienie	1988/89	1997/98
1	2	3	4
1.	Placówki wychowania przedszkolnego ogółem w tym:	2	1
	- przedszkola	1	1
	- oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych	1	-
2.	Oddziały wychowania przedszkolnego w tym; w przedszkolu	4	2
	w oddziałach przedszkoli przy szkołach	3	2
		1	-
3.	Dzieci w przedszkolach i oddziałach przedszkoli w tym; w przedszkolu	122	61
	w oddziałach przedszkoli przy szkołach	95	61
		27	-
4.	Nauczyciele w przedszkolach w tym; w przedszkolu	7	6
	w oddziałach przedszkoli przy szkołach	6	6
		1	-
5.	Szkoły podstawowe w tym z klasami I - VIII	1	1
		1	1
6.	Uczniowie	364	320
7.	Pomieszczenia do nauczania ogółem' w tym izb lekcyjnych	12	18
		-	11
8.	Oddziały szkolne	15	16
9.	Nauczyciele	15	20
10.	Liczba uczniów na pomieszczenie	30	18
11.	Liczba uczniów na 1 oddział	24	20
12.	Absolwenci w poprzednim roku	41	49

Źródło: Roczniki Statystyczne województwa białostockiego 1989 i 1998 r.

W latach 1988 – 1997 nastąpiło zmniejszenie o 1 placówkę wychowania przedszkolnego. Liczba dzieci objętych opieką przedszkolną spadła ze 122 w 1988 r. do 61 w roku szkolnym 1997 / 98.

Spadło też zatrudnienie w opiece przedszkolnej.

Nie zmieniła się baza szkolnictwa podstawowego. Na terenie gminy istnieje 1 szkoła Podstawowa w Białowieży, w której w roku szkolnym 1998 / 99 kształciło się 321 uczniów (na rok 1999 / 2000 – zapisanych jest 246 uczniów).

Pozostała charakterystyka szkoły:

- ilość oddziałów (klas) – 16 w r. 1998/99 i 14 w r. 1999 /2000,
- ilość nauczycieli – 27 w r. 1998 / 99 i pozostaje bez zmian,
- pracownicy administracyjni – 2 w r. 1998/99 i pozostaje bez zmian,
- pracownicy obsługi – 12 + 3 palaczy sezonowych i pozostaje bez zmian,

Stan techniczny obiektów jest zły, szczególnie budynek zlokalizowany u zbiegu ulic Parkowej i Waszkiewicza wymaga kapitalnego remontu.

b) Szkolnictwo ponadpodstawowe.

W zakresie szkolnictwa ponadpodstawowego funkcjonuje w Białowieży Zespół Szkół Leśnych kształcący 371 uczniów.

Jest to obiekt o znaczeniu regionalnym i posiada:

- 12 oddziałów,
- 371 uczniów,
- 35 nauczycieli,
- 70 pracowników,
- szkoła przygotowuje do zawodu leśnika,
- budynki szkolne wymagają remontu

c) Gimnazjum utworzone w 1999 r.

3.3.2. Kultura.

Sytuację w gminie w latach 1990 – 1997 przedstawia poniższe zestawienie dotyczące sieci placówek bibliotecznych, jak też ilości imprez kulturalnych organizowanych w gminie.

Tabela nr 30

Lp.	wyszczególnienie	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Placówki biblioteczne	7	5	6	5	5	4	5	5
2.	Księgozbiór (tys. woluminów)	14,3	13,7	13,9	13,7	14,7	15,0	15,8	16,3
3.	Czytelnicy	718	792	728	678	739	773	804	750
4.	Wypożyczenia (tys. wol.)	13,9	13,5	14,4	16,8	15,8	17,0	15,5	15,3
5.	Księgozbiór na 1000 M.	4470	4335	4400	4336	4667	5062	5356	5552
6.	Liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną	469,7	634	526,5	631	591,8	592,6	589	588
7.	wypożyczenia na 1 czytelnika	19,3	17,0	19,8	24,8	21,4	22,0	19,3	20,4
8.	Instytucje kultury	-	-	-	4	-	4	-	1
9.	Imprezy zorganizowane				131		160		42
10.	Uczestnicy imprez				7620		8523		20510

Źródło: a) Kultura w województwie białostockim w latach 1990 – 1995
US Białystok 1996 r.

b) Roczniki Statystyczne woj. białostockiego 1997, 1998

Pomimo zauważalnego w województwie spadku zainteresowania czytelnictwem, w gminie Białowieża jest ono stabilne od 1990 r. z lekkim trendem wzrastającym.

Organizacją życia kulturalnego w gminie zajmuje się Białowieski Ośrodek Kultury, który posiada także bibliotekę, zatrudniającą łącznie 3 osoby.

Na terenie gminy w 1997 r. zorganizowano 42 imprezy kulturalne, w których wzięło udział 20510 osób.

Biblioteki publiczne.

Zgodnie z Uchwałą Rady gminy w Białowieży nr XXIII/133/97 z dnia 21.03.1997 roku w sprawie połączenia instytucji kultury, Gminną Bibliotekę Publiczną w Białowieży połączono z Białowieskim ośrodkiem Kultury z dniem 31.03.1997 roku.

Domy Kultury (świetlice, kluby) ich charakterystyka, rodzaj działalności.

Zgodnie z uchwałą Rady Gminy w Białowieży Nr XXIII/134/97 z dnia 21.03.1997 roku w skład Białowieskiego Ośrodka Kultury wchodzi:

- 1) Wiejskie kluby Kultury – w Podolanach, Pogorzalcach, Teremiskach, i Budach.
- 2) Kino „Żubr” o liczbie miejsc 156, w sali kinowej odbywają się również inne imprezy okolicznościowe (koncerty, konferencje)
- 3) Gminna Biblioteka Publiczna, która nie posiada w swoim rejonie działania żadnych punktów bibliotecznych ani filii bibliotecznych. Mieści się w pomieszczeniach BOK. Posiada wypożyczalnię książek dla dorosłych. Księgozbiór biblioteki liczy ogółem 16042 woluminy. Rocznie bibliotekę odwiedza około 17000 osób – czytelników prasy i książek. Przeciętnie w roku zarejestrowanych jest około 750 czytelników.

Białowieski Ośrodek Kultury prowadzi bardzo szeroką działalność kulturalną.

Tradycje kulturowe. (etnograficzne)

Imprezy organizowane w Białowieży cyklicznie od wielu lat:

- W pierwszą sobotę lipca organizowana jest impreza plenerowa „Noc Kupały” w której uczestniczy około 7000 osób nie tylko z Polski. Organizatorem imprezy jest Zarząd Gminy Białowieża – Białowieski Ośrodek Kultury oraz Zarząd Białoruskiego Towarzystwa Społeczno Kulturalnego w Białymstoku.
- „Koncert Kolęd” jest to koncert ekumeniczny: jak wiadomo Białowieża leży na pograniczu dwóch kultur i religii prawosławnej i katolickiej. Organizatorem imprezy jest Białowieski Ośrodek Kultury. Współorganizatorami imprezy są: kościół prawosławny i katolicki, Koło recytatorskie Schola przy kościele św. Teresy oraz Młodzieżowy Chór Prawosławny przy cerkwi św. Mikołaja.
- W dniu 01.06 odbywa się Złot Turystyczny „Powitanie lata” w którym uczestniczy około 100 dzieci i młodzieży w wieku od 12 – 15 lat. Jest to rajd rowerowy po Puszczy Białowieskiej, impreza krajoznawcza, ekologiczna oraz sportowo – turystyczna. Organizator Zarząd Oddziału PTTK w Białowieży. Współorganizator Białowieski Ośrodek Kultury oraz Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

- W pierwszą sobotę października odbywa się „Białowiecki Bieg Żubra”, jest to impreza międzynarodowa, sportowo – turystyczna a dziedzinami towarzyszącymi jest krajoznawstwo, folklor – śpiew i taniec ludowy. Organizatorem imprezy jest Towarzystwo Sportowe „Żubr” współorganizatorami są: Wójt gminy Białowieża i Białowiecki Ośrodek Kultury, Nadleśniczy nadleśnictwa Białowieża, Dyrektor Zespołu Szkół Leśnych Dyrekcja Szkoły Podstawowej oraz Starostwo Powiatowe w Hajnówce. Szacunkowa liczba sportowców 150, odbiorców ok. 1500 osób.
- W dniach 5 – 8 czerwca Ogólnopolski Konkurs „Człowiek i Przyroda” Organizatorem imprezy jest Zespół Szkół Leśnych w Białowieży. Współorganizatorami imprezy są: Starostwo Powiatowe w Hajnówce, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Białymstoku oraz Wójt gminy Białowieża - Białowiecki ośrodek Kultury. Szacunkowa liczba wykonawców 100 osób, odbiorców – 500 osób.
- „Las w moich oczach” – konkursy plastyczne o zasięgu regionalnym, organizowane przez Nadleśnictwo Białowieża – Ośrodek Edukacji Leśnej „Jagiellońskie”.
- Na przełomie lipca i sierpnia w Białowieży odbywają się „Warsztaty artystyczno – językowe”.
- W gminie działają 4 zespoły artystyczne, w których uczestniczy 50 osób, w tym 25 dzieci i młodzieży do 15 lat.
- Kościoły istnieją we wsi Białowieża:
 - Parafii Prawosławnej
 - Parafii katolickiej
 - Chrześcijan Baptystów,

3.3.3. Zdrowie i pomoc społeczna.

a) Ośrodek Zdrowia.

Na terenie gminy istnieje 1 gminny Ośrodek Zdrowia w Białowieży, który posiada:

- 1 poradnię ogólną,
 - poradnię D,
 - poradnię K,
 - poradnię stomatologiczną
- personel służby zdrowia stanowią :
- 2 lekarzy
 - 1 lekarz stomatolog,
 - 20 pielęgniarek (pracują także w Domu Pomocy Społecznej)

Na 10 000 mieszkańców przypada 3,4 lekarzy (w województwie podlaskim 23,4) 6,8, lekarzy dentystów, 68,1 pielęgniarek.

b) Zakłady opieki społecznej

W Białowieży istnieją:

- Dom Pomocy Społecznej na 71 miejsc,
- Dom Dziecka na 60 miejsc.

Ponadto w Urzędzie Gminy działa Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej.

c) Apteki.

W Białowieży jest 1 punkt apteczny mieszczący się w Gminnym Ośrodku Zdrowia.

3.3.4. Handel, gastronomia, usługi.

a) Handel.

Na sieć handlową w gminie składa się 27 sklepów o łącznej powierzchni sprzedażowej 1134 m², w tym istnieje 17 sklepów ogólnospożywczych o łącznej powierzchni sprzedażowej 695 m².

W gminie działa 1 stacja paliw, na terenie Nadleśnictwa Białowieża. Sklepy funkcjonują we wsiach: Białowieża (14), Teremiski (2), Budy, Czerlonka, Grudki (2), Podolany.

Ponadto na terenie gminy istnieją podmioty gospodarcze zajmujące się handlem obwoźnym.

b) Zakłady Gastronomiczne.

Na terenie wsi Białowieża istnieje kilka zakładów gastronomicznych zlokalizowanych głównie łącznie z miejscami noclegowymi. Działają następujące ogólnodostępne zakłady gastronomiczne:

- restauracja „Iwa” (obecnie w remoncie),
- restauracja „Żubrówka”,
- zakład gastronomiczno – noclegowy „Unikat”,
- bar „JVK”.

Ponadto żywieniem turystów zajmują się istniejące w Białowieży pensjonaty i domy wczasowe.

c) Usługi.

Na terenie gminy zarejestrowanych jest 131 podmiotów gospodarczych prowadzących działalność handlową, gastronomiczną i usługową dla ludności, w tym:

- w zakresie handlu – 21 podmiotów,
- w zakresie gastronomii – 5 podmiotów,
- w zakresie usług noclegowych – 6 podmiotów,

Szczegółowy zakres usług istniejących na terenie gminy Białowieża został omówiony w pkt. 4.2. niniejszego opracowania.

3.3.5. Turystyka i wypoczynek, sport.

a) Turystyka i wypoczynek.

Gmina Białowieża posiada unikatowe warunki przyrodnicze do świadczenia usług w zakresie turystyki i wypoczynku oraz nauki. Walory przyrodnicze gminy omówiono w pkt. 1 niniejszego opracowania.

Głównym elementem przyrodniczym gminy jest obszar Puszczy Białowieskiej z jej najcenniejszym obszarem Białowieskiego Parku Narodowego, zaliczonym do Światowego dziedzictwa przyrodniczego. Puszcza Białowieska jest obszarem odwiedzanym przez turystów z całego świata, ale dotychczas istniejące tu urządzenia obsługi turystów i obiekty wypoczynkowe nie odpowiadają współczesnym potrzebom turystyki i wypoczynku z uwagi na szczupłość samej bazy, jak też standard świadczonych usług.

Niedoinwestowanie Białowieży i obszaru gminy w podstawowe urządzenia infrastruktury technicznej, społecznej i komunikacji sprawiają, że gminy (i województwo podlaskie) nie wykorzystuje posiadanych atutów przyrodniczych do rozwoju na obszarze gminy turystyki i wypoczynku na miarę rangi tych atutów.

Do najważniejszych obszarów i obiektów turystycznych istniejących na terenie gminy należą:

- Puszcza Białowieska w tym: Białowieski Park Narodowy, w którym istnieją: Dom Myśliwski, Muzeum Przyrodnicze (aktualnie nieczynne), Ośrodek Edukacji Przyrodniczej, Ośrodek Hodowli Żubrów z rezerwatem hodowlanym żubrów oraz rezerwatem pokazowym zwierząt, Park Pałacowy,

- Ośrodek Edukacji Leśnej „Jagiellońskie”,

- Skansen budownictwa podlaskiego,

Szlaki turystyczne.

- Żółty – Białowieża – Narewka (19 km)

- Żółty II – Białowieża – Topiło (19 km),

- Zielony – Białowieża – Hajnówka (24 km),

- Niebieski – Białowieża – Siemianówka (56 km),

- Czerwony – miejsca pamięci narodowej ,

- Czarny – szlak do miejsca mocy (3,5 km)

- Ścieżki edukacyjne: „Szlak Dębów Królewskich”, „Żebra Żubra”, „Miejsce Mocy”, „Krajobrazy Puszczy”,

Na terenie gminy istnieją następujące urządzenia świadczące usługi turystyczne:

- Dom Myśliwski,

- Dom Wycieczkowy „Iwa” (aktualnie w remoncie),

- Dom Wycieczkowy PTTK (96 miejsc noclegowych),

- Dom Wycieczkowy „Żubrówka” (45 miejsc noclegowych)

- Pensjonat „Unikat” (20 miejsc noclegowych),
- Szkolne Schronisko Młodzieżowe (30 miejsc noclegowych),
- Kwatery prywatne (ok. 30 miejsc noclegowych),
- Zajazd „Knieja” (15 miejsc noclegowych),
- Pole biwakowe we wsi Grudki i urządzenia turystyczne „Stara Białowieża”. i inne.

W Białowieży działają następujące biura podróży:

- Biuro Turystyczne „Zielony Dom” sc,
- Biuro Turystyki „Guliwer”,
- Biuro Turystyki Alternatywnej „Zimorodek”,
- Europejska Spółka Turystyki Ekologicznej „SETEC – TOUR”,
- Biuro Obsługi Ruchu Turystycznego (prowadzone przez P.T.T.K.)

b) Sport.

Z zakresu sportu istnieją na terenie Białowieży następujące urządzenia:

- Zespół sportowy przy ul. Sportowej na który składają się :
 - Stadion sportowy (boisko do piłki nożnej i bieżnia żużlowa oraz trybuny),
 - Boisko do koszykówki o nawierzchni asfaltowej,
 - Kort tenisowy o nawierzchni asfaltowej,
- Zespół sportowy przy Technikum Leśnym na który składają się:
 - Boisko do piłki nożnej,
 - Kort tenisowy,
 - Boisko do siatkówki,
 - Sala gimnastyczna,
- sala gimnastyczna z siłownią przy Szkole Podstawowej.

3.3.6. Administracja, łączność, nauka i inne

a) Z zakresu administracji istnieją w Białowieży:

- Urząd Gminy,
- Bank Spółdzielczy
- Komisariat Policji,
- Dyrekcja Białowieskiego Parku Narodowego,
- Nadleśnictwo Białowieża,
- Straż Graniczna,
- Parafia Kościoła Rzymskokatolickiego,
- Parafia Kościoła Prawosławnego,

b) Z zakresu łączności istnieje 1 urząd pocztowy – telekomunikacyjny w Białowieży.

W gminie jest 562 abonentów telefonicznych. Na 1000 abonentów przypada 191 abonentów (w województwie podlaskim jest 198,4 abonentów na 1000 mieszkańców a w powiecie hajnowskim 125).

c) Z zakresu nauki i innych:

- Białowieska Stacja Geobotaniczna Uniwersytetu Warszawskiego,
- Instytut Badawczy Leśnictwa, Zakład Lasów Naturalnych,
- Zakład Badania Ssaków Polskiej Akademii Nauk,
- Towarzystwo Ochrony Puszczy Białowieskiej,
- Północnopodlaskie Towarzystwo Ochrony Ptaków „Wejmutka”,
- Polskie Towarzystwo Turystyczno – Krajoznawcze,

3.3.7. Inne usługi.

Na terenie gminy występują następujące inne usługi:

- a) Strażnica OSP w Białowieży,
- b) Baseny przeciwpożarowe we wsiach: Białowieża, Podolany, Zastawa, Pogorzelce, Teremiski,
- c) Cmentarz w Białowieży (parafialny parafii prawosławnej, katolickiej i innych wyznań).

4. Sfera produkcyjna.

4.1. Rolnicza przestrzeń produkcyjna i jej wykorzystanie. Leśnictwo

Gmina Białowieża dysponuje niewielkimi zasobami użytków rolnych. Ich powierzchnia (1539 ha) stanowi zaledwie 7,6 obszaru gminy (w województwie podlaskim użytki rolne stanowią 59,7 % powierzchni). W użytkach rolnych 45,5 % arealu zajmują grunty orne i 54,1 % łąki i pastwiska.

Na 1 mieszkańca gminy przypada tylko 0,5 ha użytków rolnych (0,98 w województwie podlaskim).

Głównym bogactwem gminy są lasy, których powierzchnia wynosi 17775 ha, co stanowi 87,5 % powierzchni gminy.

Podstawową formą własności użytków rolnych jest gospodarka indywidualna, we władaniu której znajduje się 77,8 % powierzchni.

Struktura użytkowania gruntów w gminie przedstawiona została szczegółowo w pkt. 1.1. niniejszego opracowania.

4.1.1. Jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej.

Według Instytutu upraw, Nawożenia i Gleboznawstwa wartość ogólnego wskaźnika rolniczej przestrzeni produkcyjnej, uwzględniającego wartość gleb, agroklimat, rzeźbę terenu i warunki wodne wynosi dla gminy Białowieża 54,5 punktów (w byłym województwie białostockim 56,5 punktów).

Jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej została omówiona w pkt. 1.5. niniejszego opracowania.

4.1.2. Struktura indywidualnych gospodarstw rolnych.

Indywidualne gospodarstwa rolne i działki rolne według grup obszarowych użytków rolnych w gminie Białowieża na tle terenów wiejskich byłego województwa białostockiego w 1996 r.

Tabela nr 31

Grupy Obszarowe	Liczba gospodarstw				Powierzchnia uż. rolnych			
	Wsie byłego woj. biał.		Gmina Białowieża		Wsie byłego woj. biał.		Gmina Białowieża	
	ogółem	%	ogółem	%	ogółem	%	ogółem	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Razem	56240	100,0	683	100,0	562660	100,0	1102	100,0
W tym:								
Do 1 ha	10345	18,7	419	61,3	5873	1,0	159	14,4
1 – 2 ha	4192	7,5	98	14,3	7958	1,4	149	13,5
2 – 3 ha	2716	4,8	71	10,4	8703	1,5	180	16,3
3 – 5 ha	4970	8,8	45	6,6	25549	4,5	175	15,9
5 – 7 ha	5722	10,2	23	3,4	43099	7,7	142	12,9
7 – 10 ha	9014	16,0	19	2,8	92912	16,5	153	13,9
10 – 15 ha	10705	19,0	4	0,6	156928	27,9	48	4,4
15 – 20 ha	4899	8,7	2	0,3	99175	17,6	33	3,0
20 – 30 ha	2875	5,1	1	0,1	79809	14,2	30	2,7
30 – 50 ha	700	1,2	1	0,1	29021	5,2	32	2,9
50 – 100 ha	68	0,3	-	-	4983	0,9	-	-
100 – 200 ha	19	-	-	-	2948	0,5	-	-
200 i więcej ha	19	-	-	-	5704	1,1	-	-

Źródło: Powszechny Spis Rolny 1996 r. US. Białystok, 1997 r.

W gminie Białowieża istnieją ogółem 683 gospodarstwa rolne (łącznie z działkami rolnymi o powierzchni do 1 ha użytków rolnych), zaś gospodarstw rolnych bez działek 264.

Najliczniej reprezentowane są gospodarstwa rolne (działki rolne) posiadające do 1 ha użytków rolnych, które stanowią 61,3 ogólnej liczby gospodarstw. Zajmują one tylko 14,4 % użytków rolnych.

Spośród innych gospodarstw najwięcej jest gospodarstw małych o powierzchni 1 – 5 ha użytków rolnych (jest ich 31,3 %). Gospodarstwa o dużym areale nie odgrywają żadnej roli.

Przeciętna wielkość gospodarstwa rolnego w gminie Białowieża (łącznie z działkami rolnymi) wynosi 1,6 ha, zaś bez działek rolnych 3,57 ha. Są to powierzchnie bardzo niskie w stosunku do średniej dla województwa podlaskiego (10,7 ha) i powiatu hajnowskiego (7 – ha).

4.1.3. Struktura zasiewów.

Struktura zasiewów w gospodarstwach indywidualnych w gminie Białowieża w latach 1988 i 1996.

Tabela nr 32

Zasiewy	1988 r. w ha	1996 r. w ha
Zasiewy ogółem	695	299
W tym:		
1. zboża ogółem		191
w tym: a) żyto	51	19
b) pszenica	83	47
c) jęczmień	-	10
d) owies	-	35
e) pszenżyto	8	3
f) mieszanki zbożowe	-	74
g) inne zboża	-	3
2. ziemniaki	180	81
3. przemysłowe	14	
4. uprawy pozostałe	359*	27
w tym: a) pastewne	-	4
b) warzywa	-	13
c) truskawki		1
d) inne		9

Uwaga : * w uprawach pozostałych mieszczą się też zboża inne

Źródło: a) Roczniki Statystyczne woj. białostockiego 1989,

b) Powszechny Spis Rolny 1996 r. US Białystok 1997 r.

W latach 1988 – 1996 zmniejszył się o 57 % areal zasiewów w gminie Białowieża. W 1996 r. zasiewy o powierzchni 229 ha stanowiły 52,4 % gruntów ornych. Pozostałe grunty orne leżały niewykorzystane.

Główną pozycję w zasiewach w 1996 r. zajmują zboża (191 ha) oraz ziemniaki (81 ha). Znaczną powierzchnię zajmują uprawy warzyw.

Tabela nr 33

Wyszczególnienie	1988 r.		1996 r.		1997 r.
	Zbiory w tonach	Plony w z i ha	Zbiory w tonach	Plony w z 1 ha	Plony w z 1 ha
1	2	3	4	5	6
Zboża ogółem	819	20,9	383,7	20,1	20,5
W tym:					
- pszenica	174	21,0	101,9	21,7	21,6
- żyto	102	20,0	38,0	20,0	21,0
- jęczmień	71	21,0	20,5	20,5	20,5
- owies	195	21,0	66,5	10,0	19,5
- pszenżyto	18	22,0	6,4	21,3	22,0
- mieszanki zbożowe	-	-	148,0	20,0	20,0
- ziemniaki	2700	150,0	1393,2	172,0	140,0

Źródło: Roczniki Statystyczne woj. białostockiego 1989, 1997, 1998 r.

Jak widać z danych zawartych w tabeli 33 plony podstawowych upraw w gminie Białowieża w 1997 r. były podobne jak w 1988 r. z wyjątkiem ziemniaków, które były niższe niż w 1988 r.

4.1.4. Hodowla.

Pogłowie podstawowych zwierząt gospodarskich w gminie Białowieża w latach 1988, 1996.

Tabela nr 34

Wyszczególnienie	1988 r.	1996 r.	1988 = 100%
1	2	3	4
1. Bydło w sztukach fizycznych	432	193	44,7
- na 100 ha użytków rolnych	34,3	17,4	50,7
w tym krowy w sztukach fizycznych	187	112	59,9
- 100 ha uż. rolnych	14,9	10,1	67,8
2. Trzoda chlewna w szt. fizycznych	755	168	22,3
- na 100 ha użytków rolnych	60,6	15,1	24,9
w tym lochy w szt. fizycznych	48	6	12,5
- na 100 ha użytków rolnych	3,6	0,5	13,9
3. Owce w sztukach fizycznych	783	105	13,4
- na 100 ha użytków rolnych	62,2	9,5	15,3
4. Konie w sztukach fizycznych	155	88	56,8
- na 100 ha użytków rolnych	12,3	8,0	65,0

Źródło: a) Rocznik Statystyczny woj. białostockiego 1989 r.

b) Powszechny Spis Rolny 1996 r. US. Białystok 1997 r.

Od 1988 r. obsada zwierząt w gminie znacznie się obniżyła. Jest to spadek silniejszy niż na pozostałych obszarach województwa podlaskiego.

Wystarczy porównać obsadę zwierząt na 100 ha użytków rolnych w gminie i w województwie podlaskim, by stwierdzić, że hodowla w gminie jest na bardzo niskim poziomie. Otóż w gminie na 100 ha użytków rolnych przypadazaledwie 17,4 sztuk bydła i 15,1 sztuk trzody chlewnej a w województwie odpowiednie wskaźniki wynoszą 54,0 i 77,0.

Pozostałe dziedziny hodowli zwierząt nie odgrywają w gminie większego znaczenia. Spis rolny z 1996 r. wykazuje następujący stan pozostałych zwierząt w gospodarstwach indywidualnych:

- kozy – 15,
- króliki – 46,
- drób ogółem 3153,

w tym: kury – 2995
 - gęsi – 55,
 - kaczki – 53,
 - indyki – 50,

4.1.5. Urządzenia obsługi rolnictwa.

Na terenie gminy Białowieża istnieje zakład weterynaryjny, a dotychczas funkcjonująca Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska jest obecnie w stanie likwidacji.

Ciągniki i środki transportu

Według Powszechnego Spisu Rolnego z 1996 r. w gminie Białowieża było zaledwie 77 ciągników, w tym 65 w gospodarstwach indywidualnych. Na 100 ha użytków rolnych przypada zatem 5 ciągników, zaś w gospodarstwach indywidualnych 5,9. Na 100 gospodarstw indywidualnych przypada 9,5 ciągników tj. 4,5 krotnie mniej niż średnio w kraju (42,5 w 1996 r.). Na 1 ciągnik przypadało 20 ha użytków rolnych (w kraju 13,7 ha).

Na 683 gospodarstwa rolne istniejące w gminie jest 65 ciągników, posiada je 9,5 % gospodarstw.

Gospodarstw z samochodami osobowymi jest 12,6 %. W przyczepy samochodowe wyposażonych było 0,3 % gospodarstw.

Maszyny i urządzenia rolnicze.

Wśród maszyn ogólnego przeznaczenia na 100 ha zasiewów w gospodarce indywidualnej przypadało 2 rozsiewacze nawozów, 3,3 rozrzutników obornika, 1,7 opryskiwaczy polowych.

Tylko 1 gospodarstwo rolne posiadało kombajn zbożowy, także 1 gospodarstwo dysponowało przyczepą zbierającą.

Na 100 ha upraw ziemniaków przypadały w gminie 9,9 sadzarek do ziemniaków i 21 kopaczek.

Dojarki posiadały zaledwie 3 gospodarstwa, zaś schładzarki do mleka tylko 1 gospodarstwo.

Nieznane są w gminie takie maszyny jak kombajny ziemniaczane, silosokombajny, ładowacze chwytakowe, sortowniki i inne.

Tabela nr 35 ilustruje stan wyposażenia rolnictwa gminy w maszyny.

Tabela nr 35

Lp.	Wyszczególnienie	Ogółem	W tym gosp. indywidualne
1	2	3	4
1	Ciągniki	77	65
2	Samochody osobowe	160	86
3	Samochody ciężarowe do 2 ton ładowności	12	5

4.	Samochody ciężarowe powyżej 2 t. ładown.	6	4
5.	Przyczepy ogółem	6	2
6.	Przyczepy powyżej 2 ton ładowności	-	-
7.	Kombajny zbożowe	1	1
8.	Kombajny ziemniaczane	-	-
9.	Kombajny buraczane	-	-
10.	Siloso – kombajny samobieżne	-	-
11.	Siloso – kombajny pozostałe	-	-
12.	Rozsiewacze nawozów	6	6
13.	Rozrzutniki obornika	10	10
14.	Kosiarki ciągnikowe	15	13
15.	Ładowacze chwytakowe	-	-
16.	Kopaczki do ziemniaków	17	17
17.	Sadzarki do ziemniaków	8	8
18.	Przyczepy zbierające	1	1
19.	Prasy zbierające	-	-
20.	Opryskiwacze ciągnikowe polowe	5	5
21.	Opryskiwacze ciągnikowe sadownicze	1	1
22.	Dojarki bańkowe	3	3
23.	Dojarki rurociągowe	-	-
24.	Schładzarki do mleka konwiowe	-	-
25.	Schładzarki do mleka zbiornikowe	1	1
26.	Sortowniki	-	-
27.	Linie technologiczne	-	-
28.	Agregaty uprawowe	-	-

Źródło: Powszechny Spis Rolny 1996 r. Urząd Statystyczny w Białymstoku 1997 r. Obliczenia własne.

4.1.6. Stan budownictwa wiejskiego i wyposażenia w urządzenia komunalne.

Jednym z podstawowych kryteriów oceny stanu rolnictwa jest stan budownictwa wiejskiego, którego głównym elementem jest wiek budynków (okres budowy).

Ostatnie dane statystyczne dotyczące tego zagadnienia pochodzą z Powszechnego Spisu Rolnego z 1996 r.

**Okres budowy budynków w indywidualnych gospodarstwach rolnych
w gminie Białowieża w 1996 r.**

Tabela nr 36

Okres budowy	Budynki mieszkalne		Budynki inwentarskie		Budynki wielofunkcyjne		Stodoły	
	razem	%	razem	%	razem	%	razem	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Razem	259	100,0	206	100,0	42	100,0	171	100,0
przed 1944 r.	107	41,3	50	24,3	13	31,0	50	29,2
1945 – 1960	81	31,3	73	35,4	10	23,8	58	33,9
1961 – 1970	26	10,0	33	16,0	3	7,1	18	10,5
1971 – 1980	28	10,8	36	17,5	11	26,2	30	17,5
1981 – 1990	12	4,6	14	6,8	5	11,9	12	7,0
1991 – 1996	5	2,0	-	-	-	-	3	1,8

Źródło: Powszechny Spis Rolny 1996 r. Urząd Statystyczny w B-ku 1997 r.

Stan budynków rolników indywidualnych w gminie Białowieża jest gorszy niż na terenach wiejskich byłego województwa białostockiego. Większy jest tu udział budynków pochodzących sprzed 1944 r., zaś mniejszy z lat 1991 – 1996.

Np. w gminie Białowieża budynki mieszkalne pochodzące sprzed 1944 r. stanowią 41,3 % wszystkich budynków mieszkalnych, zaś we wsiach byłego województwa stanowią one 18,3 %.

Budynki inwentarskie w gminie pochodzące sprzed 1944 r. stanowią 24,3 % zaś we wsiach byłego województwa 4,7 %.

Również wyposażenie mieszkań i gospodarstw rolnych, w gminie w podstawowe urządzenia komunalne jest o wiele gorsza niż we wsiach byłego województwa. Problem omówiono w pkt. 3.2.4.

4.1.8. Gospodarka leśna.

Tereny leśne w gminie zajmują 17775 ha, co stanowi aż 87,5 % ogólnej powierzchni gminy. Do indywidualnych właścicieli należy tylko 29 ha.

Zatem gospodarka leśna w gminie odgrywa zasadnicze znaczenie. Problematyka leśna została omówiona w pkt. 1.6. niniejszego opracowania.

Ponadto gospodarkę leśną w zakresie użytkowania rębnego na terenie Nadleśnictwa Białowieża, obejmującym gminę Białowieża charakteryzuje tabela 37.

Etaty użytkowania rębnego (w m³ brutto) dla Nadleśnictwa Białowieża na lata 1992 – 2001

Tabela nr 37

Obręb	Gospodarstwo	Etaty obliczone						Etaty przyjęte		
		wg ostat. kl. wieku	wg 2 ostat. kl. wieku	wg 3 ostat. kl. wieku	wg zrówn. śr. wieku	wg stanu d - stanów	na I 10 - lecie	na II 10 - lecie		
1	2	3	4	5	6	7	8	9		
		m³ brutto								
Białowieża	Specjalne							1000	1600	
	Zrębowe	7607	4682	2171	3204	486	6000	6000		
	Zrębowe przer.	7622	7448	3240	5270	210	4700	7600		
	Przerębowe						3500	4400		
	razem	15229	12130	5411	8474	696	15200	19600		
Zwierzyniec	Specjalne						2730	4600		
	Zrębowe	466	703	529	592	72	300	200		
	Zrębowe przer.	6231	5523	3052	3200		2500	6000		
	Przerębowe						3100	3800		
	razem	6687	6226	3552	3792	72	8630	14600		
Nadleśnictwo	Specjalne						3730	6200		
	Zrębowe	8063	5385	2700	3796	558	6300	6200		
	Zrębowe przer.	13853	12971	6263	8470	210	7200	13600		
	Przerębowe						6600	8200		
	razem	21916	18356	8963	12266	768	23830	34200		

Źródło: Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej, Oddział Białystok

4.2. Pozarolnicza działalność gospodarcza.

4.2.1. Podmioty gospodarcze.

Działalność gospodarczą na terenie gminy Białowieża prowadzi ogółem 191 jednostek zarejestrowanych w systemie REGON, w tym 12 w sektorze publicznym i 179 w sektorze prywatnym (z tego 155 osób fizycznych) – według następujących sekcji EKD (stan 25.06. 1998 r.)

Tabela nr 38

Wyszczególnienie	Ogółem	Spółki prawa handlowego	Spółki cywilne	Osoby fizyczne	inne
1	2	3	4	5	6
Razem	191	2	11	155	23
W tym: - sektor publiczny	12	-	-	-	12
- sektor prywatny	179	2	11	155	11
SEKCJE EKD					
- rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	68	-	-	66	2
- działalność produkcyjna	35	1	4	30	-
- budownictwo	10	-	-	10	-
- handel i naprawy	24	-	1	22	1
- hotele i restauracje	6	-	1	4	1
- transport i łączność	9	1	1	7	-
- pośrednictwo finansowe	-	-	-	-	-
- obsługa nieruchomości	13	-	4	8	1
- administracja publiczna	1	-	-	-	1
- edukacja	2	-	-	-	2
- ochrona zdrowia	5	-	-	-	5
- pozostała działalność usługowa	18	-	-	6	12

Źródło; Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w systemie REGON, US Białystok, lipiec 1998 r.

Działalność gospodarcza prowadzona jest w następujących miejscowościach i branżach:

a) Białowieża:

- usługi leśne – 18 zakładów,
- handel – 5 zakładów,
- stolarstwo – 6 zakładów,
- koło łowieckie,
- usługi różne – 8,
- obróbka drewna – 3 zakłady,
- galanteria z drewna – 3 zakłady,
- gastronomia – 3 zakłady,
- usługi transportowe – 1 zakład,
- wyrób pamiątek – 4 zakłady,

- rzeźbiarstwo w drewnie – 1 zakład,
 - usługi graficzne – 1 zakład,
 - fotoskład komputerowy – 1 zakład,
 - ślusarstwo – 1 zakład,
 - naprawa urządzeń elektrycznych – 1 zakład,
 - usługi remontowo – budowlane – 7 zakładów,
 - rzemiosło ludowe – 1 zakład,
 - instalatorstwo sanitarne i ogrzewnictwo – 1 zakład,
 - usługi kanalizacyjne – 3 zakłady,
 - punkt apteczny – 1 zakład,
 - usługi hotelarskie – 6 zakładów,
 - pamiątkarstwo – 1 zakład,
 - nadzór inwestorski – 1 zakład,
 - produkcja napojów – 1 zakład,
 - usługi stomatologiczne – 1 zakład,
 - usługi fryzjerskie – 2 zakłady,
 - usługi weterynaryjne – 1 zakład,
- Najważniejszymi zakładami prowadzącymi działalność gospodarczą są:
- Nadleśnictwo Białowieża,
 - wytwórnia wód „AMS Enterprise”,
 - Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska”,
 - „Iwa” Sp. c.,
 - „Iwa” Sp. z o.o.,
 - Białowiecki Park Narodowy,
 - Gospodarstwo Pomocnicze przy BPN,

b) Czerlonka.

- usługi leśne – 19 zakładów,
- handel, inne usługi – 3 zakłady,
- stolarstwo – 1 zakład,
- usługi wielobranżowe – 1 zakład,

c) Podolany.

- usługi leśne – 5 zakładów,
- handel i inne usługi – 2 zakłady,
- stolarstwo – 2 zakłady,

d) Grudki.

- usługi leśne – 10 zakładów,
- stolarstwo – 2 zakłady,
- handel i gastronomia – 1 zakład,
- handel – 1 zakład,
- usługi różne – 1 zakład,

e) Termiski

- usługi leśne – 4 zakłady

- stolarstwo – 2 zakłady,
- gastronomia – 1 zakład,
- f) Budy:
 - usługi leśne – 2 zakłady,
 - wyroby z drewna – 1 zakład,
 - stolarstwo – 2 zakłady,
 - handel – 1 zakład,
- g) Pogorzelce:
 - usługi leśne – 3 zakłady,
 - galanteria drzewna – 1 zakład,
 - stolarstwo – 1 zakład,
- h) Tropinka:
 - usługi leśne – 1 zakład,
 - handel i inne usługi – 1 zakład
- i) Krzyże:
 - rękodzieło ludowe – 1 zakład,
 - rzeźba w drewnie, - 1 zakład,
 - usługi transportowe – 1 zakład,

4.2.2. Tereny powierzchniowej eksploatacji surowców.

Na terenie gminy Białowieża podstawowe surowce mineralne stanowią piaski ze żwirem i piaski. Tereny powierzchniowej eksploatacji surowców mineralnych szczegółowo zostały omówione w pkt. 1.3.2. niniejszego tekstu.

4.2.3. Budżet gminy.

Budżet gminy Białowieża, zarówno po stronie dochodów jak też wydatków systematycznie wzrasta, co ilustruje tabela 38.

Tabela nr 39

Lata	Dochody				Wydatki			
	Ogółem w tys. zł	w zł. na osobę	w tym podatki i opłaty lokalne		Ogółem w tys. zł.	w zł. na 1 M	w tym na inwestycje	
			Ogółem w tys. zł	w zł. na 1 M			Ogółem w tys. zł	w zł. na 1 M
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1995	2333,2	792,5	530,6	180,2	2227,4	756,6	1345,7	457,1
1996	2411,0	817,77	494	167,46	2429,0	832,87	530,0	179,80
1997	3234,0	1101,5	886,0	301,8	3194,2	1087,9	712,6	242,7

Źródło: a) Rocznik statystyczny woj. białostockiego 1996 r.

b) Budżety gmin w latach 1996 – 1997, US w Białymstoku 1998 r.

W 1997 r. dochody i wydatki budżetowe gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca gminy w porównaniu do powiatu hajnowskiego i województwa podlaskiego kształtowały się następująco:

Tabela nr 40

Wyszczególnienie	Gmina Białowieża	Powiat Hajnowski	województwo podlaskie
1	2	3	4
- Dochody ogółem na 1 M. w zł.	1101,5	907	854,0
w tym podatki i opłaty lokalne	301,8	294	273,0
- Wydatki ogółem na 1 M. w zł.	1087,9	957	864,0
w tym na inwestycje.	242,7	291,9	206,0

Warto zauważyć, że dochody i wydatki budżetowe w przeliczeniu na 1 mieszkańca są w gminie Białowieża większe niż średnio w powiecie hajnowskim i województwie podlaskim.

Wydatki na inwestycje, które stanowiły w 1997 r. 22,3 % wszystkich wydatków budżetowych są niższe niż w powiecie hajnowskim (30,5 %) i woj. podlaskim (23,9 %).

4.2.3. Mienie Komunalne.

Ogólna wartość mienia komunalnego wynosi 7.335.888 zł. (słownie: siedem milionów trzysta trzydzieści pięć tysięcy osiemset osiemdziesiąt osiem złotych) z tego:

- budynki mieszkalne – 64 387 zł,
- budynki i obiekty użyteczności publicznej – 6764.771 zł,
- budynki gospodarcze przy budynkach mieszkalnych – 762 zł,
- grunty – 505.518 zł.

Szczegółowy wykaz obiektów i ich wartość przedstawione są w tabelach 40 – 47.

Tabela nr 41

	wartość				
	grunty	Budynki mieszk.	Bud. gosp.	Budynki użytecz. publicznej	Razem
Grunty zabudowane	46.435,00	64.837,00	762,00		112.034,00
Tereny użyteczności Publicznej	318.166,00			6.764.771,00	7.082.937,00
Działki będące w użytkowaniu lub zarządzie.	62.542,00				62.542,00
Działki budowlane					
Inne tereny	37.431,00				37.431,00
Działki rolne	7.042,00				7.042,00
Działki na cele inwestycji	3.902,00				3.902,00
infrastrukturalnych – kultury fizycznej i zieleni komunalnej	30.000,00				30.000,00
ogółem	505.518,00	64.837,00	762,00	6.764.771,00	7.335.888,00

Grunty zabudowane budynkami mieszkalnymi

Tabela nr 42

geod. działki	Pow. w m ²	Wartość gruntu	Pow. uż. lub kubatura	Wartość budynku	Wartość bud. gosp.	Położenie adres
164	277	1066,00	89,8 m ²	3542,00	-	Waszkiewicza 53
166/1	600	1196,00	50,8 m ²	2435,00	-	Podolany II/28
171/3	1572	4608,00	224,2 m ²	19829,00	-	Krzyże 4
186/1	461+326	1351,00	52,6 m ²	3802,00	320,00	Olgi Gabiec 28
188	4112	17712,00	104,0 m ²	21600,00	360,00	Olgi Gabiec 71
193/1	1143	4752,00	100,0 m ²	6209,00	82,00	Sportowa 5
199	3388	15750,00	80,0 m ²	7420,00	-	Tropika 103
	11553	46435,00	701,4 m ²	64837,00	762,00	

**Tereny użyteczności publicznej wraz z istniejącymi
na nich budynkami**

Tabela nr 43

nr geod. działki	Pow. w m ²	Wartość gruntu	Pow. uż. lub kubatura	Wartość budynku	Sposób użytkowania - położenie
110	1200	2664,-	60,0 m ²	11232,-	Podolany II – świetlica
136	3400	3773,-	66,0 m ²	5472,0	Budy – świetlica
140	1800	1987,-	50,0 m ²	6480,-	Teremiski – świetlica
15	-	-	60,0 m ²	4176,-	Pogorzelce – świetlica
172	2236	9402,-	5417,0 m ³	864000,-	BOK – Kino
190	744	3125,-	84,5 m ²	4320,-	Sklepy + bud. gosp. – Waszkiewicza 3
192	351	1476,-	65,4 m ²	6480,-	Sklep – Waszkiewicza 7
195/2	68	2448,-	53,6 m ²	6264,-	Sklep – Waszkiewicza 135
199	430	1800,-	431,4 m ²	37296,-	Biuro Urzędu Gminy
204	4144	17424,-	541,3 m ³	432000,-	Przedszkole
208	18873	79357,-	-	9072,-	Stadion, trybuna
209/1	0,3447	14495,-	438,8 m ²	288000,-	OSP ul. Olgi Grabiec
211	4900	5000,-	175,0 m ²	11520,-	Łaźnia
216	12486	53689,-	20,0 m ²	31600,-	Teremiski schronisko
	1109	2390,-	-	5040,-	Parking, domek stróża
233	3379	14184,-	269,0 m ²	19296,-	Garaż, ogrodz. – Sportowa
			2 szt.	37878,-	Budynek hydroforni
			22,2 km	68318,-	Studnie głębinowe
				485940,-	Rurociąg (sieć wodociągowa)
				56496,-	Białowieża
			2,7 km	50143,-	Sieć wod. Teremiski
241/9	324	1720,-			Basen p/poż
249	14942	53791,-	328,4 m ²	87702,-	Szkoła – budynek drewniany
			1007,0 m ³	288768,-	Budynek drewniany
			2414,0 m ²	98196,-	Budynek murowany
			44,0 m ²	2203,-	Szalet
				10282,-	Szambo
				46634,-	Osadnik
				9550,-	Drogi, chodniki, pl.
				23500,-	Ogrodzenie
				6463,-	kanaliz. deszczowa i sanitarna
	42635	51162,-		3726600,-	komunalna oczyszczalnia ścieków (obiekty, kanalizacja, linie SN, NN, drogi, most, linia wod.)
	126138	3181166,-		6764771,-	
	126462	319886,-			

Działki będące w użytkowaniu lub zarządzie.

Tabela nr 44

Lp.	Nr geodezyjny działki	Pow. w m2	Wartość gruntu	Położenie	Uwagi
1	871/1	348	1253,-	Waszkiewicza 38	Droga
2	879	464	2728,-	Waszkiewicza 22	Biuro GS
3	184/4	548	3006,-	Olgi Grabiec 2	Sklep
4	183/2	138	640,-	Olgi Grabiec 4	Hotel
5	182	3910	18138,-	Olgi Grabiec 4	Rest. Żubr
6	603/1	809	3752,-	Waszkiewicza 196	Sklepy
7	1275/1	10921	22934,-	Waszkiewicza 218	b. baza GS
8	1275/2	3050	6405,-	Waszkiewicza 218	spółka Her
9	199	600	1525,-	Podolany II	sklep
10	152	500	636,-	Teremiski	sklep
11	115	1200	1525,-	Teremiski	zlewnia
		22488	62542,-		

Działki budowlane.

Tabela nr 45

Lp.	Nr geodezyjny działki	Pow. w m2	Wartość gruntu	Położenie - obręb	Uwagi
1	209	1200	2664,-	Podolany	Obok świetl.
2	219	900	1988,-	Podolany II	
3	105/3	4500	4982,-	Budy	
4	44	4100	4550,-	Pogorzelce	
5	124	1500	1656,-	Pogorzelce	
6	106	900	1008,-	Pogorzelce	
7	14	2500	2779,-	Pogorzelce	
8	118	1700	1886,-	Teremiski	
9	750	623	2620,-	Stoczek	
10	888	226	950,-	Stoczek	
11	1068	1565	4867,-	Stoczek	
12	1077	125	806,-	Stoczek	
13	1081	437	1843,-	Stoczek	
14	65	600	2600,-	Podolany I	
15	196/3	326			
		21732	37431,-		

Inne tereny.

Tabela nr 46

Lp.	Nr geodezyjny	Pow. w m ²	Wartość	Położenie	Uwagi
1	236	5200	749,-	Pogorzelce	Nieużytki
2	82	900	130,-	Teremiski	Grzebowisko
3	140	800	115,-	Teremiski	Grzebowisko
4	1070	425	61,-	Stoczek	Basen p/poż.
5	444	14697	2116,-	Stoczek	Piaskownia
6	1239	24600	3542,-	Stoczek	Wysypisko
7	628/18	620	89,-	Stoczek	Droga
8	119	1667	240,-	Zastawa	Droga
9	196/3	326		Zastawa	Basen p/poż
		48909	7042,-		

Działki rolne.

Tabela nr 47

Lp.	Nr geodezyjny	Pow. w m ²	Wartość	Położenie	Uwagi
1	1252	984	283,-	Stoczek	
2	1254	2039	588,-	Stoczek	
3	271/1	3000	600,-	Podolany	
4	93	9100	1820,-	Budy	
5	18/1	1400	280,-	Pogorzelce	
		17674	3902,-		

**Działki na cele inwestycji infrastrukturalnych – kultury fizycznej
I zieleni komunalnej - przekazane przez AWRSP w Suwałkach.**

Tabela nr 48

Lp.	Nr geod. działki	Pow. w m ²	Wartość gruntu ogółem	Obręb
1	662	0,1877		Stoczek
2	665	0,2914		
3	894	0,0945		
4	898	0,1937		
5	899	0,5562		
6	904	0,1698		
7	908	0,4639		
8	910	0,1774		
9	914	0,1954		
10	923	0,1725		
11	929	0,3287		
12	930	0,2931		
13	934	0,4510		
14	936	0,1662		
15	943	0,1681		

16	940	0,4046		
17	948	0,3354		
18	949	0,3570		Stoczek
19	953	0,3819		
20	957	0,1878		
21	705	0,3278		
22	701/2	0,1674		
23	700	0,4202		
24	680	0,4945		
25	958	0,1786		
26	959	0,2258		
27	937	0,3200		
28	711	0,2950		
29	707	0,2041		
30	702	0,1817		
31	1284	0,6374		
32	628/1	0,5202		
33	678/1	0,3207		
34	712	0,3658		
35	728/2	0,2981		
36	720	0,2176		
37	717	0,2563		
38	716	0,1797		
39	1287/1	0,5424		
40	942	0,2266		
41	663	0,3596		
42	667	0,2600		
43	668	0,2816		
44	664	0,2880		
45	939	0,3277		
46	669	0,2770		
47	691	0,2305		
48	687/1	0,3119		
49	681	0,2845	14,5710 ha	
50	40	0,2600	18,2000 ha	
51	38	0,2400		Podolany
52	37	0,3000		
53	381	0,1800		
54	35	0,6900		
55	379	0,1000		
56	378	0,2900		
57	377	0,2900		
58	27/1	0,5600		
59	25	0,1500		
60	24	0,3200		
61	22	0,4000		
62	19	0,4100		
63	375	0,3800		
64	374	0,5000		
65	373	0,6600		

372	0,2200		
10	0,4000		
8/3	0,2500		
7	0,7800		
6	0,9500		
5	0,7800		
1	0,4600		
369	0,1500		
365	6,8800		
45	1,0100		
43	0,1400		
41	0,2700		
46	0,1000		
44	0,0200		
42	0,0500	32,7710 ha	
380	0,0100		Wartość 30. 000,

5. Komunikacja

5.1. Układ drogowy.

5.1.1. Struktura funkcjonalno – techniczna.

1) Droga wojewódzka (była krajowa)

Nr 689 Bielsk Podlaski – Hajnówka – Białowieża – granica państwa – wg rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 1998 r. w sprawie ustalenia wykazu dróg krajowych i wojewódzkich (Dz. U. Nr 160, poz. 1071), z dopuszczeniem kursowania pojazdów o nacisku 100 kN/oś.

2) Drogi powiatowe (byłe wojewódzkie)

Wg Rozporządzenia Ministra Komunikacji z dnia 14 lipca 1986 r. w sprawie zaliczenia dróg do kategorii dróg wojewódzkich (Dz. U. Nr 30 poz. 151, załącznik Nr 1 z dnia 29 sierpnia 1986 r.) oraz art. 103 ustawy z dnia 13 października 1998 r. Przepisy wprowadzające ustawy reformujące administrację publiczną (Dz. U. Nr 133, poz. 872) na obszarze gminy są następujące drogi powiatowe o numerach:

1. 03696 Krzyże – Zastawa – Stoczek – stacja kolejowa Białowieża – Zastawa
2. 03697 droga 03696 – Podolany,
3. 03698 Zastawa – Pogorzelce – Teremiski – Budy – Zwierzyniec – stacja kolejowa Czerlonka,

3) Drogi gminne.

Wg uchwały Nr XVII/105/86 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z dnia 21 października 1986 r. w sprawie zaliczenia dróg do kategorii dróg gminnych oraz lokalnych miejskich w województwie białostockim (Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 12, poz. 140) oraz art. 103 ustawy z dnia 13 października 1998 r. Przepisy wprowadzające ustawy reformujące administrację publiczną (Dz. U. Nr 133, poz. 872) na obszarze gminy są następujące drogi gminne.

1. 0318001 ulica Browska
2. 0318002 ulica Centurowa
3. 0318003 ulica Małeszkowska
4. 0318004 ulica Mostowa
5. 0318005 ulica Nowa
6. 0318006 ulica Ogrodowa
7. 0318007 ulica Polna
8. 0318008 ulica Południowa
9. 0318009 ulica bez nazwy we wsi Podolany I
10. 0318010 ulica bez nazwy we wsi Podolany II
11. 0318011 ulica Sportowa
12. 0318012 ulica Tropinka
13. 0318013 ulica Wojciechówka
14. 0318014 ulica Osaczników
15. 0318015 ulica Bartników
16. 0318016 ulica Rudników
17. 0318017 ulica Paczkowskiego
18. 0318018 ulica Podleśna

5.1.2. Charakterystyka stanów technicznych dróg.

1) Droga wojewódzka (była krajowa) nr 689.

Droga nr 689 przebiega w gminie od km 115 + 300 do km 127 + 341 o długości 12,041 km posiada nawierzchnię twardą ulepszoną, bitumiczną.

2) Drogi powiatowe (byłe wojewódzkie)

Drogi powiatowe posiadają nawierzchnię twardą ulepszoną, bitumiczną o następujących długościach:

1. 03696 Krzyże – Zastawa – Stoczek – stacja kolejowa	
Białowieża – Zastawa	- 7,600 km
2. 03697 droga 03696 – Podolany	- 1,100 km
3. 03698 Zastawa – Pogorzelce – Teremiski – Budy	
Zwierzyniec – stacja kolejowa Czerlonka	- 15.351 km
Razem	- 24,051 km

- 3) Drogi gminne
Długość dróg i rodzaj nawierzchni przedstawiono w poniższej tabeli:

Tabela nr 49

Lp.	Nr drogi	Nazwa drogi	Dł. Drogi wg ewidencji (km)	Nawierzchn. twarda ulepszona bitumiczna	gruntowe
1	2	3	4	5	6
	0318001	Ulica Browaska	1,400	0,527	0,873
	0318002	Ulica Centurowa	0,400	0,070	0,330
	0318003	Ulica Maleszkowska	0,485	0,485	-
	0318004	Ulica Mostowa	0,935	0,357	0,578
	0318005	Ulica Nowa	0,465	0,115	0,350
	0318006	Ulica Ogrodowa	0,250		0,250
	0318007	Ulica Polna	0,225	0,225	
	0318008	Ulica Południowa	0,377	0,327	0,050
	0318009	Ulica bez nazwy we wsi Podolany I	0,265	0,265	
	0318010	Ulica bez nazwy we wsi Podolany II	0,475	0,475	
	0318011	Ulica Sportowa	0,570	0,570	
	0318012	Ulica Tropinka	1,090	1,090	
	0318013	Ulica Wojciechówka	0,880	0,669	0,211
	0318014	Ulica Osoczników	0,160	0,160	
	0318015	Ulica Bartników	0,420	0,164	0,256
	0318016	Ulica Rudników	0,122		0,122
	0318017	Ulica Paczoskiego	0,150	0,150	
	0318018	Ulica Podleśna	0,110	0,110	
Drogi predystynowane do zaliczenia do dróg gminnych					
		Ulica Leśna	0,213	0,213	
		Ulica Łowiecka	0,250		0,250
		Ulica bez nazwy	0,090		0,090
		Droga do cmentarza	0,200	0,200	
		Droga do Podolan II	0,177	0,177	
Razem w 1997 i 1998 r.			9,709	6,349	3,360

5.1.3. Charakterystyka ogólna układu drogowego gminy.

- 1) Długość dróg według stanu na dzień 31.12.1997r. i 31.12.1998 r. wynosiła:
 - wojewódzkiej Nr 689 o twardej ulepszonej nawierzchni 12,041 km,
 - powiatowych o twardej ulepszonej nawierzchni 24,051 km,
 - gminnych 9,709 km w tym o twardej ulepszonej nawierzchni 6,349 km oraz gruntowych 3,360 km.
- 2) Gęstość sieci drogowej w 1997 i 1998 r. o twardej i twardej ulepszonej nawierzchni wynosiła 20,9 km/100 km², natomiast w skali byłego

województwa białostockiego wskaźniki te wynosiły na drogach zamiejskich odpowiednio 48,8 km/100 km² i 26,9 km/100 km² oraz na drogach ogółem 54,4 km/100 km².

- 3) Średni dobowy ruch w roku w pojazdach rzeczywistych (p/d) na odcinku Hajnówka – Białowieża drogi Nr 689 wynosił w 1990 r. – 700 p/d (w byłym województwie białostockim 1337 p/d, w kraju 2280 p/d) oraz w 1995 r. – 900 p/d (w byłym województwie białostockim 1876 p/d, w kraju 3227 p/d)
- 4) Wskaźnik motoryzacji w gminie i byłym województwie białostockim, liczony w samochodach osobowych na 1000 mieszkańców przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela nr 50

Wyszczególnienie	Lata			Prognoza	
	1996	1997	1998	2005	2010
Wskaźnik motoryzacji w gminie	140	174	210		
Ilość samochodów osobowych w gminie	412	511	613		
Ilość ludności w gminie	2947	2938	2919		
Wskaźnik motoryzacji w byłym woj. białostockim	157	169	169*	263	310
Ilość samochodów osob. w byłym woj. białostockim	110232	1189965		190700	234700
Ilość ludności w byłym województwie białostockim	701164	701684	704642*		

*Wskaźnik motoryzacji określono szacunkowo.

5.1.4. Techniczne zaplecze motoryzacji.

- 1) Parkingi:
W Białowieży przy ul. Kolejowej jest parking na 50 miejsc postojowych na samochody osobowe i 30 miejsc postojowych na autobusy.
- 2) Stacja paliw:
Ogólnodostępnej stacji paliw w gminie Białowieża brak.
- 3) Zakłady naprawy samochodów:
W gminie brak jest zakładów naprawy samochodów.

5.1.5. Ocena funkcjonowania komunikacji.

Z analizy układu dróg publicznych wynika, że nie zapewnia on dogodnej obsługi miejscowości Białowieża. Celem poprawy tej sytuacji należałoby zaliczyć do dróg gminnych następujące drogi:

- ulicę Leśną,
- ulicę Łowiecką,
- ulicę bez nazwy,
- drogę do cmentarza,
- drogę do Podolan II,

Z przedstawionych danych w punkcie 5.1.3.2. niniejszego opracowania wynika, że w 1999 r. gęstość dróg w gminie o nawierzchni twardej była mniejsza o 57,2 % i twardej ulepszonej o 22,3 % od gęstości dróg zamiejskich w byłym województwie białostockim. Pomimo, że wskaźniki gęstości dróg o nawierzchni twardej i twardej ulepszonej w gminie są mniejsze niż w byłym województwie białostockim, uważa się, że charakterystyka stanu dróg ogólnie w gminie jest zadowalająca za wyjątkiem Białowieży, gdzie dróg gruntowych było 3,36 km co stanowi 34,6 % tych dróg.

Gdyby nawet na drogach gruntowych wykonano nawierzchnię twardą lub twardą ulepszoną to wskaźnik gęstości wynosiłby 22,6 km/100 km², a więc nieznacznie wzrósł. Na taki obraz ma wpływ głównie mały stopień zainwestowania w stosunku do całego obszaru gminy (87,5 % stanowi Puszcza Białowieska)

Z porównania przepustowości drogi nr 689 przy poziomie swobody ruchu D wynoszącej ok. 600 p/d przy szerokości jezdni 5 m. z natężeniem ruchu w 1995 r. wynoszącym 85 p/d ($0,095 \times 900 = 85$) wynika, że istniejący przekrój drogi posiada duże rezerwy przepustowości.

Do analizy zaspokojenia potrzeb w Białowieży w zakresie parkingów, stacji paliw i zakładów naprawy pojazdów przyjęto następujące wskaźniki:

- miejsca krótkiego postoju przy uwzględnieniu 0,10 wskaźnika motoryzacji tj. 0,10 x 21 stanowisk na 1000 mieszkańców,
- 1 stacja paliw o 4 ÷ 6 dystrybutorach może obsłużyć 5000 ÷ 6000 samochodów,
- 1 stanowisko obsługowo – naprawcze na 300 ÷ 400 samochodów,

Potrzeby w zakresie krótkiego postoju szacuje się na $0,21 \times 2325 + 0,1 \times 0,021 \times 594 = 49 + 1 = 50$ stanowisk.

Przy przyjęciu, że w małych miejscowościach ok. 80 % miejsc postojowych można wygospodarować na ulicach i chodnikach, braki w tym zakresie szacuje się na 10 stanowisk.

Brak w gminie stacji paliw i zakładów naprawy samochodów, wymagać będzie stworzenia warunków obsługi w tym zakresie.

5.2. Komunikacja autobusowa.

Obszar gminy Białowieża obsługiwany jest następującymi liniami autobusowymi:

Bielsk Podlaski – Hajnówka – Białowieża i Białystok – Zabłudów – Narew – Klejniki – Czyże – Hajnówka – Białowieża

Obsługa podróżnych odbywa się na przystankach poszczególnych linii autobusowych. Przy przyjętym standardzie dostępności 2 km do przystanku, przyjętym w projekcie studium zagospodarowania przestrzennego byłego województwa białostockiego, wszystkie wsie znajdują się w przyjętym promieniu obsługi.

W ostatnich latach występował ciągły spadek przewozu pasażerów w byłym województwie białostockim i kraju, co przedstawiono w poniższej tabeli:

Tabela nr 51

Przewóz pasażerów w mln.	Lata					
	1990	1992	1994	1995	1996	1997
W województwie	35,5	26,5	21,6	18,8	16,8	16,3
W kraju	2084,7	1513,1	1215,3	1131,3	1085,4	1065,4

5.3. Kolej.

Na linii kolejowej Hajnówka – Białowieża na odcinku Nieznany Bór – Białowieża zostało zawieszono kursowanie pociągów.

6. Infrastruktura techniczna.

6.1. Zaopatrzenie w wodę.

6.1.1. Ogólna charakterystyka systemu zaopatrzenia w wodę.

Sieć osadniczą w gminie Białowieża tworzy 12 miejscowości wchodzące w skład 8 sołectw). Na koniec 1997 roku zwodociągowanych było 6 sołectw, co stanowi 75 %, powyżej średniej województwa białostockiego wynoszącej dla gmin 65,3 %.

Długość sieci wodociągowej (bez przyłączy do budynków) wynosiła 21,9 km i podłączeń do budynków mieszkalnych było 513 szt.

Zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca wynosiło 16,6 m³/rok (45,5 dm³/d) powyżej średniej województwa białostockiego wynoszącej 14,8 m³/r (40,5 dm³/d)

5.2. Komunikacja autobusowa.

Obszar gminy Białowieża obsługiwany jest następującymi liniami autobusowymi:

Bielsk Podlaski – Hajnówka – Białowieża i Białystok – Zabłudów – Narew – Klejniki – Czyże – Hajnówka – Białowieża

Obsługa podróżnych odbywa się na przystankach poszczególnych linii autobusowych. Przy przyjętym standardzie dostępności 2 km do przystanku, przyjętym w projekcie studium zagospodarowania przestrzennego byłego województwa białostockiego, wszystkie wsie znajdują się w przyjętym promieniu obsługi.

W ostatnich latach występował ciągły spadek przewozu pasażerów w byłym województwie białostockim i kraju, co przedstawiono w poniższej tabeli:

Tabela nr 51

Przewóz pasażerów w mln.	Lata					
	1990	1992	1994	1995	1996	1997
W województwie	35,5	26,5	21,6	18,8	16,8	16,3
W kraju	2084,7	1513,1	1215,3	1131,3	1085,4	1065,4

5.3. Kolej.

Na linii kolejowej Hajnówka – Białowieża na odcinku Nieznany Bór – Białowieża zostało zawieszono kursowanie pociągów.

6. Infrastruktura techniczna.

6.1. Zaopatrzenie w wodę.

6.1.1. Ogólna charakterystyka systemu zaopatrzenia w wodę.

Sieć osadniczą w gminie Białowieża tworzy 12 miejscowości wchodzące w skład 8 sołectw). Na koniec 1997 roku zwodociągowanych było 6 sołectw, co stanowi 75 %, powyżej średniej województwa białostockiego wynoszącej dla gmin 65,3 %.

Długość sieci wodociągowej (bez przyłączy do budynków) wynosiła 21,9 km i podłączeń do budynków mieszkalnych było 513 szt.

Zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca wynosiło 16,6 m³/rok (45,5 dm³/d) powyżej średniej województwa białostockiego wynoszącej 14,8 m³/r (40,5 dm³/d)

W 1998 roku zwodociągowano 1 wieś i odsetek zwodociągowanych miejscowości wzrósł do 87,5 %.

Zaopatrzenie w wodę mieszkańców 5 miejscowości odbywa z 2 ujęć wody i stacji uzdatniania stanowiących własność Gminy Białowieża, a eksploatowanych przez Wojewódzki Zakład Konserwacji Urządzeń Melioracyjnych z siedzibą w Zaściankach ul. Usługowa 6, znajdujących się w miejscowościach:

- Białowieża – zaopatruje w wodę 4 miejscowości: Stoczek, Zastawa, Podolany i Pogorzelce,
- Teremiski – zaopatruje w wodę wieś Teremiski.

Zaopatrzenie w wodę 2 miejscowości odbywa się z ujęć i stacji wodociągowych, stanowiących własność Nadleśnictwa Białowieża, znajdujących się w:

- Czerlonce – zaopatruje w wodę Osadę Leśną Czerlonka,
- Grudkach – zaopatruje w wodę Osadę Leśną Grudki.

We wsi Budy mieszkańcy zaopatrują się w wodę z wodociągów zagrodowych i studni kopalnych. We wsi tej mieszka ok. 2,4 % ludności gminy.

6.1.2. Rozwój scentralizowanych systemów zaopatrzenia w wodę w latach 1985 – 1998.

Zwodociągowanie gminy od 1985 r. przedstawia tabela:

Tabela nr 52

Wyszczególnienie	Stan na koniec roku									
	1985	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
km sieci wodociągowej ogółem	10,5	18,9	18,9	18,9	18,9	18,9	21,6	21,9	21,9	25,1
z tego w tym wod. wiejskich km	-	14,9	14,9	14,9	14,9	14,9	17,6	17,9	17,9	21,8
podłączenia wodociągowe do punktów mieszkalnych szt.	274	452	459	463	466	467	500	513	513	559
z tego sołectw zwod. ogółem szt.	2	5	5	5	5	5	6	6	6	7
z tego w tym zwod. wiejskich szt.	2	3	3	3	3	3	4	4	4	5
procent zwodociągowanych sołectw	25,0	62,5	62,5	62,5	62,5	62,5	75,0	75,0	75,0	87,5
wydatki na wodę wodociągową w gospodarstwach dom. w tys. m ³ / rok	84,3	176,0	173,3	170,1	143,3	123,2	65,2	50,2	48,8	55,8
wydatki na wodę wodociąg. w gospodarstwach dom. na 1 mieszk.	m ³ /r	24,8	53,1	52,7	52,3	45,9	39,8	22,1	17,0	19,1
	dm ³ /d	67,9	145,6	144,4	142,9	125,7	109,0	60,5	46,4	52,3

W latach 1986 – 1990 wykonano 8,4 km sieci wodociągowej 8,4 km, w miejscowościach już zwodociągowanych oraz w 3 nowych, w tym 1 miejscowość podłączona została do wodociągu komunalnego, a 2 do wodociągu zakładowego. W latach 1991 – 1994 była stagnacja w budowie wodociągów. Następnie 2 wsie zwodociągowano w 1995 r. i 1998 roku.

Odsetek zwodociągowanych miejscowości wzrósł z 25 % w 1985 r. do 87,5 % w 1998 r.

6.1.3. Stan zwodociągowania poszczególnych miejscowości w gminie na koniec 1998 r.

Tabela nr 53

Nazwa wodociągu	Miejscowości podłączone do danego wod.	Długość sieci wodociągowej km	Budynki mieszk. zwodociągowane		% zwodociągowanych mieszkań
			Bud. szt.	Mieszk. w tych bud. szt.	
Wodociąg wiejski Białowieża	Białowieża - Stoczek}	13,2	474	591	98,2
	+Zastawa	2,5	199	218	97,8
	Białowieża BPN				
	• Podolany	2,0	82	85	92,4
	• Pogorzelce	3,9	28	31	91,2
		21,6	783	925	97,3
Wodociąg wiejski Teremiski	• Teremiski	2,7	33	33	78,6
Wodociąg zakł. Osad Leśnych Białowieża Czerlonka	• Czerlonka	0,3	28	45	100
Wodociąg zakł. Osad Leśnych Białowieża Grudkach	• Grudki	0,5	27	68	100,0
Łącznie zwodociągowane miejscowości		25,1	871	1071	96,8

Dane dotyczące zwodociągowanych budynków z Urzędu Gminy w Białowieży, dane dotyczące długości sieci wodociągowej od jednostek eksploatacyjnych.

Wskaźnik zwodociągowania poszczególnych miejscowości kształtuje się od 78,6 % w Teremiskach do 100 % w Osadach Leśnych : Czerlonka i Grudki. W pozostałych miejscowościach jest również wysoki od 91,2 % do 98,2 %.

6.1.4. Charakterystyka ujęć i stacji uzdatniania wodociągów wiejskich.

6.1.4.1. Wodociąg wiejski w Białowieży.

Ujęcie wód podziemnych składa się z dwóch studni wierconych zlokalizowanych od stacji wodociągowej w odległości : 135 m. SW-1 i ok. 290m. SW-2. Odległość między studniami wynosi 150 m.

Charakterystyka studni:

SW-1 (awaryjna) o głębokości 133,5 m. posiada wydajność 84,7 m³/h przy depresji $s = 7,5$ m.

SW-2 (podstawowa) o głębokości 133,0 m. posiada wydajność $Q = 135,0$ m³/h przy depresji $s = 14$ m.

Zatwierdzone w kat „B” zasoby eksploatacyjne ujęcia wynoszą $Q = 135$ m³/h przy $s = 14$ m.

Obie studnie ujmują tę samą spągową czwartorzędową warstwę wodonośną leżącą w przelocie 104,5 – 130,5 m. w SW-1 i 101,5 – 135,5 m. w SW-2. zbudowaną z piasków i żwirów. Zwierciadło wody ma charakter napięty i stabilizuje się na głębokości 17,2 – 13,0 m. p.p.t. Przykrywają ją utwory słabo przepuszczalne (gliny i pyły) rozwarstwione w kilku przelotach soczewkami lub wkładami piasków pylastych. Łączna miąższość glin przykrywających warstwę wynosi 83 m.

Woda z otworów studziennych charakteryzuje się ponadnormatywną zawartością związków żelaza – 0,7 – 2,0 mg Fe/l.

Urządzeniami do poboru i uzdatniania wody są :

- pompa głębinowa typu G 100 VB z silnikiem o mocy 33 kW (SW-2),
- pompa głębinowa typu G – 80 IV B z silnikiem o mocy 15 kW (SW-1),
- 4 hydrofory o poj. 4000 l każdy,
- 4 odżelaziacze o średnicy 1800 mm,
- sprężarka typu WAN-E,
- chlorator C-52,
- 2 wodomierze śrubowe Ø 150 mm

Stacja wodociągowa pracuje w układzie jednostopniowego pompowania.

6.1.4.2. Wodociąg wiejski Teremiski.

Ujęcie wód podziemnych z utworów czwartorzędowych we wsi Teremiski składa się z jednej studni głębokości 23,8 m. i wydajności 3,0 m³/h. przy depresji $s = 3,4$ m. Zasoby eksploatacyjne ujęcia zostały zatwierdzone w 1995 r., po przeprowadzonym kontrolowanym badaniu studni, w wielkości 3,0 m³/h przy depresji $s = 3,4$ m.

Studnia ujmuje do eksploatacji warstwę wodonośną w przelocie 17,0 – 23,8 m. p.p.t. zbudowaną ze żwirów. Zwierciadło wody o charakterze napiętym stabilizuje się na głębokości 1,9 m. p.p.t. Warstwa wodonośna izolowana jest od powierzchni terenu utworami słabo przepuszczalnymi wykształconymi w postaci glin i pyłów o miąższości 16,5 m.

Woda z otworów studziennych charakteryzuje się ponadnormatywną zawartością związków manganu 0,2 mg. Mn/l.

Urządzeniami do poboru i uzdatniania wody są:

- pompa głębinowa,
- 2 hydrofory,
- 1 sprężarka,
- 1 chlorator C – 52,

Brak urządzeń uzdatniających wodę powoduje, że jakość wody podawanej do sieci nie odpowiada normom wody pitnej i jest ona dopuszczalna warunkowo do spożycia.

6.1.5. Strefy ochronne komunalnych ujęć wody.

Gmina Białowieża posiada pozwolenia wodnoprawne na pobór wody i eksploatację urządzeń wydane przez Wydział Ochrony Środowiska Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku.

Decyzja Nr OS II 6210/156/98 z 17 listopada 1998 r., ważna do 30.11.2003r. dotyczy wodociągu Białowieża, ustanawia strefy ochrony bezpośredniej o wymiarach:

SW-1 – 8 m. od strony zachodniej studni,
 - 10 m. od strony wschodniej studni,
 - 10 m. od strony północnej studni,
 - 0,5 m. od strony południowej studni

SW-2 - 10 m. od strony północnej, wschodniej i zachodniej studni,
 - 5,7 m. od strony południowej.

W rejonie ujęcia wody wodociągu w Białowieży występują korzystne warunki hydrogeologiczne w aspekcie ochrony wód, dlatego ustalona została jedynie strefa ochrony bezpośredniej.

Wodociąg wiejski Teremiski nie ma ustalonych decyzyjnie stref ochronnych ujęcia wody. Strefy te przyjęto w oparciu o opracowany w listopadzie 1997 r. „Projekt stref ochronnych ujęcia wód podziemnych dla potrzeb wodociągu wiejskiego „Teremiski”

Ujęcie wody wodociągu „Teremiski” wymaga strefy ochrony bezpośredniej w promieniu 8 – 10 m. wokół studni. Strefa ochrony pośredniej zewnętrznej obejmuje teren wkreślony w części graficznej studium.

Na terenie strefy ochrony pośredniej przewiduje się następujące zakazy: lokalizacji obiektów powodujących ponadnormatywne zanieczyszczenie wody i jej skażenie, powietrza i gleby, np. stacji paliw, myjni samochodowych, ferm hodowlanych, wysypisk odpadów przemysłowych i nie zorganizowanych składowisk komunalnych, wylewisk, itp.

lokalizacji nowych ujęć wód podziemnych dla innych użytkowników, dla nowych obiektów lokalizowanych w strefie wymagana jest ocena wpływu inwestycji na jakość ujmowanych wód podziemnych.

6.1.6. Ocena wydajności istniejących ujęć wody wodociągów komunalnych.

Analizę poboru wody z poszczególnych wodociągów w latach 1996 – 1998 obrazuje tabela.

Tabela nr 54

Wyszczególnienie	Rok	Wodociąg Białowieża	Wodociąg Teremiski
Pobór wody z ujęcia w ciągu roku m ³ /rok	1996	182 630	1640
	1997	189 470	1671
	1998	158 740	1712
Pobory wody z ujęcia średnie dobowe m ³ /rok	1996	499,0	4,5
	1997	519,1	4,6
	1998	434,9	4,7
Pobory wody z ujęcia maksymalne godzinowe m ³ /h	1996	65,6	0,61
	1997	70,3	0,62
	1998	58,9	0,64
Zatwierdzone zasady ujęcia wody m ³ /h		135,0	3,0
Wykorzystanie zatwierdzonych zasobów przy rozbiórze maksymalnym godzinowym %	1996	48,6	20,3
	1997	52,1	20,7
	1998	43,6	21,3

Wykorzystanie zatwierdzonych zasobów ujęć wodociągów wiejskich w godzinach maksymalnych rozbiórów w ostatnich trzech latach kształtowało się w granicach 43,6 – 52,1 % w Białowieży i 20,3 – 21,3 % w Teremiskach.

Wydajność ujęcia w Teremiskach nie pokrywa przeciwpożarowego zapotrzebowania wody.

6.1.7. Zakładowe ujęcia wody.

Na terenie gminy ujęcia wody podziemnej oparte o studnie wiercone posiadają:

1) Nadleśnictwo Białowieża

- Ujęcie wody i stacja wodociągowa w Czerlonce zaopatrująca w wodę mieszkańców Osady Leśnej Czerlonka - 1 studnia wiercona o głębokości 69,0 m. i zatwierdzonych zasobach wody w kat. „B” Q = 32,0 m³/h przy depresji s = 8,5 m., ujęcie nie pokrywa przeciwpożarowego zapotrzebowania wody ustalonego Polską Normą PN – B – 02864 w wielkości 10 dm³ /s.

Urządzeniami do poboru wody są:

- pompa głębinowa G 80 B – SGMF – 18d

- 4 hydrofory o poj 3000 l każdy,
- sprężarka powietrza 3 JW 60
- wodomierz śrubowy \varnothing 50 mm

- Ujęcie wody i stacja wodociągowa w Grudkach, zaopatrujące w wodę mieszkańców Osady Leśnej Grudki – 1 studnia wiercona o głębokości 89,0 m. i zatwierdzonych zasobach eksploatacyjnych $Q = 32 \text{ m}^3/\text{h}$ przy depresji $s = 8,5 \text{ m}$., ujęcie nie pokrywa przeciwpożarowego zapotrzebowania wody.

Urządzeniami do poboru i uzdatniania wody są:

- pompa głębinowa typu G 80VB – SGM – 18d,
- odżelaziacz \varnothing 900 mm,
- 2 hydrofory o poj. 2000 l każdy
- wodomierz śrubowy \varnothing 50 mm
- sprężarka typu KOMMNO Ł-150
- chlorator C-53

Nadleśnictwo Białowieża posiada pozwolenie wodnoprawne na eksploatację urządzeń i pobór wody z ujęcia wydane przez Wydział Ochrony Środowiska Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku.

- decyzja Nr OŚ II 6210/191/98 z dnia 18 grudnia 1998 r. ważna do 31.12.2003 r., dot. wodociągu Czerlonka, ustanawia dla ujęcia strefę ochrony bezpośredniej o promieniu 8 m. wokół studni, strefa ochrony pośredniej nie jest wymagana z uwagi na korzystne warunki hydrogeologiczne w aspekcie ochrony wód,
- decyzja Nr OŚ II 6210/192/98 z dnia 18 grudnia 1998 r. ważna do 31.12.2003 roku, dot. wodociągu Grudki, ustanawia strefę ochrony bezpośredniej o promieniu 8 m. wokół studni, z uwagi na korzystne warunki hydrogeologiczne w aspekcie ochrony wód ograniczono się do wyznaczenia strefy ochrony bezpośredniej.

- Ośrodek Edukacji Ekologicznej – Jagiellońskie
 - 1 studnia wiercona głębokości 32,0 m. i wydajności eksploatacyjnej $Q = 6 \text{ m}^3/\text{h}$ przy depresji $s = 4,6 \text{ m}$.
- 2) Białowiecki Park Narodowy w Białowieży Rezerwat Pokazowy Zwierząt – 1 studnia wiercona o głębokości 39 m. i wydajności eksploatacyjnej $Q = 15 \text{ m}^3/\text{h}$ przy $s = 2,0 \text{ m}$.
- 3) Restauracja „Zubrówka” w Białowieży – 1 studnia o głębokości 45m. i $Q = 10,65 \text{ m}^3/\text{h}$ przy $s = 6,8 \text{ m}$.
- 4) Wytwórnia Wód Gazowanych w Białowieży - 1 studnia głębokości 127,5 m. i $Q = 24 \text{ m}^3/\text{h}$ przy $s = 6,3 \text{ m}$.
- 5) Punkt Skupu Mleka w Teremiskach – 1 studnia o głębokości 22,5 m. i wydajności $6,0 \text{ m}^3/\text{h}$ przy $s = 2,0 \text{ m}$.

6.1.8. Ogólna ocena zaopatrzenia gminy w wodę.

Rozwój scentralizowanych systemów zaopatrzenia w wodę należy uznać za dobry. Poza tym systemem pozostała tylko 1 wieś. Wydajność wodociągu w Białowieży znacznie przekracza aktualne pobory wody i istnieje rezerwa w zatwierdzonych zasobach około 47 %. Wodociągi: Teremiski oraz Nadleśnictwa Białowieża w Gruszkach i Czerlonce oparte każdy o 1 studnię wierconą nie zapewniają ciągłości dostawy wody w przypadku ich awarii, a wydajność jest zbyt mała, aby pokryć przeciwpożarowe zapotrzebowanie wody ustalone w Polskiej Normie PN – B – 02864 z grudnia 1997 r.

6.2. Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków sanitarnych.

6.2.1. Charakterystyka stanu istniejącego.

Na terenie gminy scentralizowany system kanalizacji sanitarnej posiada miejscowość gminna Białowieża. Długość kanalizacji sanitarnej wynosi 16,8 km i jest ona ułożona w ulicach: Gródkowska, Krzyże, Łowiecka, Podleśna, Nowa, Waszkiewicza, Tropika, Południowa, Olgi Gabiec, Polna, Meleszkowska, Browaska, Kolejowa, Zastawa, Mostowa i Ogrodowa. Układ kanalizacji jest grawitacyjno – pompowy z pięcioma przepompowniami ścieków.

Do kanalizacji podłączone są budynki Białowieskiego Parku Narodowego, Zespołu Szkół Leśnych, zakładów usługowych i 126 budynków mieszkalnych o 276 mieszkaniach tj. około 34 % ogółu mieszkań w Białowieży. Ścieki odprowadzane są do mechaniczno – biologicznej oczyszczalni ścieków o przepustowości $Q_{dmax} = 600 \text{ m}^3/\text{d}$, i $Q_{\text{śrd}} = 540 \text{ m}^3/\text{d}$.

Urządzeniami oczyszczającymi ścieki są:

- punkt zlewny nieczystości płynnych dowożonych,
- zbiornik retencyjny z napowietrzaniem ścieków dowożonych,
- komora kraty rzadkiej ścieków dopływających,
- pompownia ścieków surowych z pompami zatapiałymi,
- komora krat łukowych – 2 kraty z mechanicznym zgarniaczem skratek
- piaskownik o przepływie poziomym, dwukomorowy z mechanicznym usuwaniem piasku za pomocą zgarniacza linowego z podnośnikiem powietrznym zainstalowanym w komorze piaskownika,
- komora rozdziału ścieków nr 1,
- zblokowana komora oczyszczania ścieków wykonana na bazie „Bioblok PS – 400” w konstrukcji żelbetowej, zagłębiona pod powierzchnią terenu,
- komora rozdziału ścieków nr 2 z napowietrzaniem,
- osadnik wtórny o przepływie pionowym,
- pompownia osadu recykulowanego z napowietrzaniem,

- poletka do suszenia osadu,
- zasięki osadu wysuszonego,
- komora przepływomierza klapowego,
- stacja sprężonego powietrza,
- osłona pojemnika na odpady,

Eksploatacją oczyszczalni ścieków i kanalizacji sanitarnej zajmuje się Wojewódzki Zakład Konserwacji Urządzeń Melioracyjnych z siedzibą w Zaściankach ul. Usługowa 6.

Analizę wykorzystania oczyszczalni ścieków w latach 1996 – 1998 przedstawia tabela nr 56

Tabela nr 55

Wyszczególnienie	Rok		
	1996	1997	1998
Ilość ścieków dopływających do oczyszczalni w ciągu roku m ³ / rok	40 455	83 930	86 380
Ilość ścieków dopływających do oczyszczalni średniodobowo m ³ / d	110,5	229,9	236,7
Przepustowość oczyszczalni Q _{dśr} w m ³ /d	540,0	540,0	540,0
Wykorzystanie przepustowości oczyszczalni w %	20,5	42,6	43,8

Wykorzystanie średniodobowej przepustowości urządzeń oczyszczalni ścieków wzrasta z 20,5 % w 1996 r. do 43,8 % w 1998 r.

Gmina Białowieża posiada pozwolenie wodnoprawne na eksploatację urządzeń oczyszczających i odprowadzanie ścieków do rzeki Narewki zaliczonej do II klasy czystości – decyzja Wydziału Ochrony Środowiska Urzędu Wojewódzkiego Nr OŚ II 6210/95/96 z dnia 26 sierpnia 1996 r., ważna do 31.12. 2000 r.

W decyzji określono dopuszczalną ilość ścieków oczyszczonych odprowadzanych do odbiornika: Q_{dśr} = 540 m³/d, Q_{dmax} = 600 m³/d, Q_{hśr} = 35m³/h i Q_{hmax} = 40 m³/h oraz dopuszczalne stężenia zanieczyszczeń w ściekach oczyszczonych: BZT₅ – 20 mg O₂/l, CHZT – 100 mg O₂/l, zawiesina 40 mg /l, azot amonowy – 6 mg NNH₄ /l, azot ogólny – 30 mg N/l, fosfor ogólny – 5 mg P/l, pH – 6,5 – 9,0 i temp. 26 °C.

Analizy ścieków wykonane w 1996, 1997 i 1998 r. wykazały, że stężenia zanieczyszczeń w ściekach oczyszczonych są poniżej dopuszczalnych, co świadczy o dobrej pracy oczyszczalni.

Na terenie gminy funkcjonuje również oczyszczalnia biologiczna w Ośrodku Edukacji Leśnej „Jagiellońskie” – Nadleśnictwo Białowieża.

W pozostałych miejscowościach gminy ścieki gromadzone są w urządzeniach lokalnych i wywożone do punktu zlewnego przy oczyszczalni ścieków w Białowieży, na indywidualne zlecenia użytkowników, przez Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych w Hajnówce oraz osoby fizyczne zajmujące się tą działalnością.

6.2.2. Ogólna ocena gospodarki ściekowej.

Gospodarka ściekowa na terenie miejscowości gminnej Białowieża uległa poprawie po oddaniu do eksploatacji oczyszczalni ścieków i wybudowaniu kanalizacji sanitarnej. Uzyskiwane efekty oczyszczania są zadowalające, a oczyszczalnia posiada około 50 % rezerwę w przepustowości urządzeń.

Są to atuty rozwoju tej miejscowości.

Na pozostałym terenie gminy stan gospodarki ściekowej należy ocenić jako niezadowalający. Ścieki gromadzone w zbiornikach, które często nie są szczelne mogą powodować negatywny wpływ na środowisko w postaci skażenia gleby i wód podziemnych.

Zważywszy, że w gminie tylko jedna wieś nie posiada wodociągu, problem odprowadzenia i oczyszczenia ścieków jest sprawą bardzo ważną i pilną, gdyż stanowi to barierę w rozwoju miejscowości poza Białowieżą.

6.3. Gospodarka odpadami stałymi.

6.3.1. Charakterystyka stanu istniejącego.

Gminne wysypisko odpadów stałych zlokalizowane jest w Białowieży przy ulicy Browskiej na terenie byłej piaskowni. Powierzchnia wysypiska wynosi 2,46 ha. Eksploatowane jest od 1974 r. Wykonane zostało bez uszczelnienia dna, jest ogrodzone. Ilość nagromadzonych odpadów wynosi 8948 ton i stanowi to wypełnienie wysypiska w 70 %.

Wysypisko nie ma stałego dozoru. Rozplantowywanie i przysypywanie ziemią nagromadzonych odpadów odbywa się w miarę potrzeb.

Strefa ochrony sanitarnej ustalona w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy ma zasięg 300 m. wokół wysypiska. W obrębie strefy na gruntach ornych ogranicza się uprawę owoców miękkich i warzywa spożywanego w stanie surowym, zbóż, nowych plantacji sadowniczych i pastwisk. Pozostawia się bez ograniczeń wykorzystywanie terenów w strefie pod uprawę roślin okopowych.

Decyzją rady Gminy od kwietnia 1994 r. na terenie całej gminy, odpady stałe wywożone są na wysypisko na koszt gminy. Warunkiem nieodpłatnego wywozu jest wystawienie odpadów w pojemniku lub workach plastikowych przed posesję w wyznaczonym terminie.

Rada gminy w Białowieży podjęta w dniu 31 października 1997 roku uchwałę Nr XXIX/158/97 w sprawie ustalenia szczegółowych zasad utrzymywania czystości i porządku na terenie gminy Białowieża.

6.3.2 Ogólna ocena gospodarki odpadami stałymi.

Gminne wysypisko odpadów stałych wykonane 25 lat temu nie spełnia obowiązujących obecnie wymogów ochrony środowiska. Posiada ono jeszcze około 30 % rezerwę. W gminie nie jest prowadzona selektywna zbiórka odpadów i na wysypisko wywożone są również odpady, które mogą być wykorzystywane jako surowce wtórne.

Ogólnie należy stwierdzić, że gospodarka odpadami w gminie Białowieża nie spełnia wymogów zawartych w nowych przepisach prawnych o ochronie środowiska, utrzymaniu czystości i porządku w gminie i o odpadach.

6.4. Elektroenergetyka.

6.4.1. Źródła zasilania i struktura systemu.

Źródłem zasilania w energię elektryczną gminy Białowieża jest stacja transformatorowo – rozdzielcza RPZ 110/15 kV w Hajnówce poprzez udział sieci SN 15 kV napowietrznych i kablowych,

Istniejące źródło w pełni pokrywa zapotrzebowanie mocy i energii elektrycznej gminy. Główny układ zasilający gminę stanowią linie SN 15 kV:

- napowietrzna relacji Hajnówka – Czerlonka – Grudek – Białowieża – Pogorzelce – Teremiski – Budy,
- kablowa relacji Hajnówka – Białowieża,

Pozostałe linie SN 15 kV stanowią odgałęzienia od w/w linii. Na terenie gminy zlokalizowanych jest 25 stacji transformatorowych, w tym 14 we wsi Białowieża (4 parterowe, 1 wieżowa i 9 słupowych)

Bezpośrednia obsługa odbiorców odbywa się poprzez układ sieci NN napowietrznych i kablowych wychodzących z w/w stacji transformatorowych.

Stan techniczny sieci SN 15 kV i NN jest zróżnicowany. Na remont i modernizację sieci w ośrodku gminnym Białowieża – Zakład Energetyczny Białystok opracował dokumentację budowlaną i przystąpił do realizacji zamierzenia.

Została już wykonana część inwestycji SN 15 kV i NN na terenie Krzyży i całość zamierzenia w Podolanach. Do zrealizowania pozostała jeszcze część obejmująca Centrum Białowieży.

W ramach reelektryfikacji ZEB S.A. dokonał w 1998 r. przeglądu urządzeń elektroenergetycznych na terenie gminy i zakwalifikował do remontu i modernizacji sieci we wsiach: Teremiski, Budy, Czerlonka i Pogorzelce. Modernizacja powyższa będzie polegała na remoncie istniejącej sieci SN i NN oraz dostawieniu nowych stacji transformatorowych ze względu na zwiększone zapotrzebowanie na dostawę mocy i energii elektrycznej.

W 1999 r. została zlecona do wykonania dokumentacja na remont i modernizację urządzeń we wsi Pogorzelce.

6.4.2. Ocena funkcjonowania systemu.

Dwie główne linie SN 15 kV, zasilające gminę Białowieża mają przypisane różne funkcje.

Linia SN 15 kV napowietrzna relacji Hajnówka – Czerlonka – Grudek - Białowieża – Pogorzelce – Teremiski – Budy zasilą wszystkie wsie na terenie gminy, natomiast linia SN 15 kV kablowa – relacji Hajnówka – Białowieża zasilą głównie ośrodek gminy. Stacja transformatorowa parterowa zlokalizowana przy szkole na ul. Waszkiewicza jest punktem spięcia głównych linii SN 15 kV napowietrznej i kablowej. Taki układ sieci pozwala wzmocnić pewność zasilania wszystkich odbiorców na terenie gminy. Zrealizowanie zakładanych inwestycji w Centrum Białowieży (między innymi zamknięcie pierścienia w okolicach terenu po byłym GS – sie), poprawi pewność zasilania samej Białowieży jak również, stworzy „mocniejszy” układ zasilania w całej gminie pod względem pewności i jakości.

6.5. Ciepłownictwo.

6.5.1. Charakterystyka stanu istniejącego.

Na terenie gminy wg posiadanych materiałów istnieje 17 większych źródeł wytwarzania energii cieplnej, obsługujących głównie budynki użyteczności publicznej w Białowieży, co przedstawia poniższe zestawienie tabelaryczne:

Tabela nr 56

Obiekt	Moc kotła	Typ kotła	Rodzaj opału
Instytut Badawczy Leśnictwa Białowieża ul. Park Dyrekcyjny 5	80 kW	De Dietrich GT 305 E	Olej opałowy
Zespół Szkół Leśnych Białowieża ul. Park Dyrekcyjny 1	1,64 MW	De Dietrich 2x GT 518	Olej opałowy
Budynek Hodowlanego ZBS Białowieża ul. Waszkiewicza 1a	60 kW	De Dietrich 1 x GT 304 E	Olej opałowy
Budynek mieszkalny ZBS Białowieża ul. Waszkiewicza 1 a	60 kW	De Dietrich 1 x GT 304 E	Olej opałowy
Internat Zespołu Szkół Leśnych Białowieża ul. Park Dyrekcyjny 1	1,64	De Dietrich 2x GT 518	Olej opałowy
Ośrodek Zdrowia Białowieża ul. Tropika 37	0,81 GJ/h	KZ – 5 Po 2X 9,5 m ²	Węgiel koks
Urząd Gminy w Białowieży Ul. Waszkiewicza 74	28 Mcal /h	1 x KZ –3k po 3,44m ²	węgiel
Oczyszczalnia ścieków Białowieża	2 x 2kW	piece elektrycz.	energia el.
Szkoła Podstawowa Białowieża ul. Waszkiewicza 2	410 kcal/h	Kotły stalowe ECG – 4	węgiel

Podlaski Oddział Straży Granicznej Oddział w Białowieży	155 + 214 kW	DOMAG BOLCN DCN 215	Olej opałowy
Nadleśnictwo Białowieża Białowieża ul. Wojciechówka	22 – 27 kW	Vailant VKO	Olej opałowy
Przedszkole Samorządowe Ul. Sportowa	67 kW	SIR + US FERKOW	Gaz prop. butan
Budynek biurowy BPN + inne budynki w Parku Pałacowym Białowieża ul. Park Pałacowy 5	550 kW x 2	Viessman	Olej opałowy
Dom Dziecka Białowieża ul. Parkowa 2	130 kW 10 kcal/h	KZ -50 2x	Koks + węgiel
Zarząd Oddziału PTTK Białowieża ul. Kolejowa	Obecnie trwa wybór pieca		Ogrzewanie gaz. (butla)
Komenda Policji Białowieża Ul. Sportowa	100 kcal/h	KZ -5	węgiel
Restauracja „Zubrówka” Białowieża ul. Olgi Grabiec	420 kW	ECA -4	Węgiel koks

W zabudowie mieszkaniowej miejscowości Białowieża i na terenie innych jednostek osadniczych gminy dominującym rozwiązaniem są lokalne źródła ciepła na paliwa stałe.

6.5.2. Ocena stanu ciepłownictwa.

Istniejące źródła w pełni pokrywają zapotrzebowanie na energię ciepłą. Stan techniczny kotłowni jest zróżnicowany. Jak wynika z w/w zestawienia 50 % istniejących kotłowni pracuje już na oleju opałowym, 2 kotłownie na gazie propan butan oraz jeden obiekt jest ogrzewany piecami elektrycznymi.

Dane te świadczą, że rozpoczęty został proces ekologizacji paliw. Ze względu na walory środowiska przyrodniczego jakie posiada gmina Białowieża proces zmiany struktury paliw w ciepłownictwie winien być jak najszybciej zakończony.

Oprócz zmiany rodzaju paliw należy dążyć do modernizacji technologii urządzeń grzewczych dla uzyskania efektów ekonomicznych i zmniejszenia emisji zanieczyszczeń.

Część istniejących budynków wymaga poprawy warunków termoizolacyjnych.

6.6. Gazownictwo.

Gmina jest niezgazyfikowana. „Studium programowe możliwości rozwoju gazyfikacji województwa białostockiego” wykonane przez „GAZOPROJEKT” Wrocław, zakłada, że gmina Białowieża będzie zasilana w gaz ziemny siecią średniego ciśnienia ze stacji redukcyjno – pomiarowej I° z Hajnówki.

Ze względu na niezaprzeczalne walory środowiska naturalnego gminy ważnym czynnikiem jest realizacja tego gazociągu. Gaz jest paliwem „przyjaznym” dla środowiska. Konieczne jest jak najszybsze zastosowanie tego paliwa w możliwie dużej ilości kotłowni na terenie gminy.

W trakcie procesu realizacyjnego jest już gazociąg wysokiego ciśnienia relacji Bielsk – Podlaski – Hajnówka. Tak więc istnieją sprzyjające okoliczności do zaczącia procesu realizacyjnego gazyfikacji na terenie gminy Białowieża.

Do czasu w/w inwestycji zasadnym jest preferowanie wykorzystywania gazu płynnego propan – butan – jako nośnika energii w gospodarstwach domowych mieszkańców gminy.

6.7. Telekomunikacja.

6.7.1. Stan i struktura systemu telekomunikacji.

Stan telekomunikacji w gminie w latach 1990 – 1998 charakteryzuje poniższe zestawienie tabelaryczne.

Tabela nr 57

Lp.	Lata	Ilość central		Pojemność central		Ilość abonentów		Wskaźnik nasycenia na 1000 osób
		automatyczna		automatyczna		automatyczna		
		analog.	cyfrowa	analog.	cyfrowa	analog.	cyfrowa	
1	1990	1		400		380		12,09
2	1995	1		600		513		17,31
3	1997	1		600		562		19,13
4	1998		1		784	617		21,00

System telekomunikacyjny gminy składa się z:

- centrali automatycznej cyfrowej typu EWSD – RDLU o pojemności 784 zlokalizowanej w Parku Pałacowym w Białowieży,
- linii kablowej światłowodowej relacji Hajnówka – Białowieża,
- linii rozdzielczych kablowych miedzianych i napowietrznych,
- przyłączy abonenckich.

6.7.2. Ocena funkcjonowania systemu.

Specyficzny charakter gminy (duża ilość turystów w stosunku do ilości mieszkańców gminy i ośrodki naukowe) warunkują ilość i jakość świadczonych usług telekomunikacyjnych.

W analizowanym okresie (1990 – 98) wskaźnik nasycenia na 100 osób w gminie był jednym z wyższych w województwie.

Centrala automatyczna analogowa – rozbudowana w 1995 r. dawała możliwość obsługi wszystkim chętnym abonentom.

Słabym punktem systemu była sieć rozdzielcza na obszarze gminy. W 1998 r. zaczął się proces modernizacji systemu. Istniejącą centralę automatyczną analogową wymieniono na cyfrową o większej pojemności. Została ona włączona poprzez linię kablową światłowodową w wojewódzki system telekomunikacyjny a poprzez białostocki węzeł do systemu krajowego i międzynarodowego. Uzyskano bardzo dobrą jakość świadczonych usług. Rozpoczęto również modernizację sieci rozdzielczej. Zostały wykonane projekty budowlane na ten rodzaj inwestycji i częściowo zostały już zrealizowane nowe sieci rozdzielcze. Do zakończenia pozostało jeszcze ~ 40 % inwestycji. Na rysunku studium pokazano całość zakładanych inwestycji jako zrealizowane, zakładając że w bardzo krótkim czasie zostaną ukończone wszystkie prace.

6.7.3. System telefonii komórkowej.

Na budynku kościoła katolickiego w Białowieży, zlokalizowana jest stacja przekaźnikowa telefonii komórkowej operatora ERA-GSM.

Jej obecność pozwala uzyskać łączność posiadaczom telefonów komórkowych. Ma to duże znaczenia, w szczególności dla osób przybywających do tej gminy w charakterze turystów oraz dla przedstawicieli lokalnej przedsiębiorczości.

System telefonii komórkowej jest częścią infrastruktury technicznej rozwijającej się w ostatnich latach bardzo dynamicznie.

Przy dużym zapotrzebowaniu na taki rodzaj usług zakłada się, że powstanie w najbliższym czasie jeszcze jedna stacja przekaźnikowa na terenie Białowieży operatora ERA PLUS – GSM

7. Syntetyczna ocena poziomu zaspokojenia potrzeb ludności i zagospodarowania gminy Białowieża według stanu na 1997 r.

Tabela nr 58

Wyszczególnienie	Woj. podlaskie	Powiat hajnowski	Gmina Białowieża	Udział gm. Białowieża	
				5 : 3	5 : 4
2	3	4	5	6	7
Powierzchnia (km ²)	20180	1624	203,2	1,0	12,5
LUDNOŚĆ I RYNEK PRACY					
Ludność ogółem	1223835	54110	2919	0,23	5,4
w tym kobiety	621684	27517	1432	0,23	5,2
Kobiety na 100 mężczyzn	103,2	103,5	96	93,0	92,7
Ludność na 1 km ²	61,0	33	14,3	23,4	43,3
Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym (%)	27,8	23,8	25,5	91,7	107,1

	2	3	4	5	6	7
Udział ludności w wieku produkcyjnym (%)	56,8	55,0	52,8	92,9	96,0	
Udział ludności w wieku poprodukcyjnym	15,4	21,2	21,7	140,9	102,4	
Ludność w wieku nieproduk. na 1000 osób w wieku' produkcyjnym	760	805,9	893	117,4	110,8	
Przyrost naturalny na 1000 ludności	1,2	- 4,1	- 4,2	-	102,4	
Zgony na 1000 ludności	-	-	18,9	-	-	
Saldo migracji w osobach	- 734	-	-9	1,2	-	
Pracujący w gosp. narodowej sekcji EKD	227667	11145	648	0,28	5,8	
Bezrobotni w osobach	-	-	109	-	-	
w tym: kobiety	-	-	56	-	-	
absolwenci	-	-	5	-	-	
Udział bezrobotnych w grupie osób w wieku produkcyjnym %	-	-	7,1	-	-	
WARUNKI MIESZKANIOWE						
Mieszkania zamieszkałe	373033	19627	1053	0,28	5,36	
Izby mieszkalne	-	-	3837	-	-	
Powierzchnia użytkowa w m ²	-	-	70179	-	-	
Mieszkania na 1000 mieszkańców	304,8	361,3	360,7	118,3	99,8	
Liczba osób na izbę	-	-	0,68	-	-	
Liczba osób na mieszkanie	3,28	2,75	2,46	75,0	89,5	
m ² p. uż. na osobę	20,0	22,6	27,1	135,5	119,9	
Przeciętna pow. 1 mieszk (m ²)	64,4	62,0	66,6	103,4	107,4	
Liczba osób w mieszkaniu	-	-	3,6	-	-	
USŁUGI SPOŁECZNE						
Liczba uczniów szkół pdstaw. na 1000 mieszkanców	133,9	116,5	109,6	81,9	94,1	
Liczba uczniów na 1 pomieszczenie	-	-	18	-	-	
Liczba uczniów na 1 oddział	-	-	20	-	-	
Liczba ludności na 1 bibliotekę	-	-	588	-	-	
Księgozbiór na 1000 mieszk.	3464	4069	5552	160,3	136,4	
Wypożycz. książek na 1 cztel.	-	-	20,4	-	-	
Lekarze na 10.000 ludności	23,4	18,5	3,4	14,5	18,4	
Abonenci tel. na 1000 mieszk.	198,4	125,0	191,3	96,4	153,0	
ROLNICTWO I WARUNKI ŻYCIA LUDNOŚCI WIEJSKIEJ						
Pow. użytków rolnych (ha)	1204720	67868,6	1539	0,12	2,26	
Udział uż. rol. w pow. całk. %	59,7	41,8	7,6	12,7	18,2	
Pow. gruntów ornych (ha)	797093	40753,6	701	0,1	1,7	

2	3	4	5	6	7
Udział gosp. indywidualnych w pow. gruntów ogółem (%)	-	-	6,7	-	-
Udział gosp. indywidualnych w pow. użytków rolnych (%)	-	-	77,8	-	-
Lesistość (% powierzchni)	29,3	49,4	87,5	298,6	177,1
Liczba gosp. indywidualnych i działek rolnych	-	-	683	-	-
Średnia pow. gospodarstwa (ha) bez działek rolnych	10,7	7,7	3,57	33,4	46,4
Ludność na 100 ha uż. rolnych					
Pow. uż. rolnych na 1 mieszkańca (ha)	0,98	1,25	0,5	51,0	40,0
Plony zbóż z 1 ha w q w ind. gospodarstwach rolnych	-	-	20,5	-	-
Plony ziemniaków z 1 ha w ind. gospodarstwach rolnych	-	-	140,0	-	-
Obsada bydła na 100 ha uż. rolnych w ind. gosp. rolnych	54,0	41,0	17,4	32,2	42,4
Obsada krów na 100 ha uż. rolnych w ind. gosp. rolnych	-	-	10,1	-	-
Obsada trzody chlewnej na 100 ha uż. rol. w ind. gosp. rol.	77,0	48,0	15,1	19,6	31,5
Udział gosp. rol. posiadających wodociąg sieciowy (%)	-	-	25,3	-	-
Udział gosp. rol. posiadających wodociąg zagrodowy	-	-	2,0	-	-
Udział gosp. rol. posiadających kanalizację sieciową	-	-	0,4	-	-
Udział gosp. rol. posiadających telefon (%)	-	-	16,5	-	-
Udział gosp. rol. korzystających z gazu z butli (%)	-	-	16,3	-	-
Udział gosp. rol. posiadających sieć elektryczną 380 V (%)	-	-	16,3	-	-
GOSPODARKA POZAROLNICZA					
Budżet gminy - dochody w tys. zł	1045073	49470	3234,0	0,3	6,5
Dochody budżetowe na 1 mieszkańca w zł.	854	907	1101,1	129,0	121,4
Wydatki budżetowe w tys. zł.	1057498	51787	3194,2	0,3	6,2
Wydatki na 1 mieszkańca	864	957	1087,9	125,9	113,7
Wydatki budżetowe na inwestycje w tys. zł	252742	15795	712,6	0,28	4,5
Udział wydatków na inwest. (%)	23,9	30,5	22,3	93,3	73,1
Gęstość dróg publ. o twardej nawierzchni w km / 100 km ²	48,8*	-	20,9	42,8*	-

2	3	4	5	6	7
Gęstość dróg publ. o naw. ulepszonej w km / 100 km ²	26,9 *	-	20,9	77,7 *	-
Jednostki gospodarcze zarejestrowane w systemie REGON według sekcji EKD (na 25.06. 1998 r. – ogółem oraz fizyczne	67580 55672	2519 2103	191 155	0,28 0,27	7,6 7,4

* Dane w stosunku do byłego województwa białostockiego

8. Elementy przestrzennego zagospodarowania gminy o charakterze ponadlokalnym.

Na terenie gminy występują następujące elementy zagospodarowania o charakterze ponadgminnym:

- 1) W zakresie wartości środowiska naturalnego i kulturowego:
 - a) Białowiecki Park Narodowy – Światowy Rezerwat Biosfery wpisany na Listę Dziedzictwa Światowego jako obiekt przyrodniczy,
 - b) Puszcza Białowiecka objęta statusem Leśnego Kompleksu Promocyjnego,
 - c) rezerваты przyrody wymienione w pkt. 1.8. studium,
 - d) Obszar Chronionego Krajobrazu „Puszcza Białowiecka”,
 - e) Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków, wymienione w pkt. 2.2. studium,
 - f) Dolina rzeki Narewka jako wielkoprzestrzenny system przyrodniczy o znaczeniu regionalnym,
- 2) W zakresie urządzeń usługowych:
 - a) Urządzenia Białowieckiego Parku Narodowego (Dom Myśliwski, Muzeum Przyrodnicze, Ośrodek Edukacji Przyrodniczej, Ośrodek Hodowli Żubrów z rezerwatami: hodowlanym i pokazowym,
 - b) Instytucje i organizacje:
 - Dyrekcja Białowieckiego Parku Narodowego,
 - Białowiecka Stacja Geobotaniczna Uniwersytetu Warszawskiego,
 - Instytut Badawczy Leśnictwa, Zakład Lasów Naturalnych,
 - Zakład Badania Ssaków Polskiej Akademii Nauk,
 - Nadleśnictwo Białowieża,
 - Straż Graniczna,
 - Towarzystwo Ochrony Puszczy Białowieckiej,
 - Północnopodlaskie Towarzystwo Ochrony Ptaków „Wejmutka”.
 - Stowarzyszenie Inicjatyw Lokalnych „Kolebka”
 - c) obiekty hotelarsko – gastronomiczne wymienione w pkt. 3.2. studium,
 - d) Zespół Szkół Leśnych w Białowieży,
 - e) Dom Pomocy Społecznej w Białowieży,

- f) Dom Dziecka w Białowieży,
 - g) Biura podróży wymienione w pkt. 3.3. studium,
 - h) Szlaki turystyczne i ścieżki edukacyjne wymienione w pkt. 3.3.5. studium,
- 3) W zakresie układu drogowego:
- a) droga wojewódzka Nr 689 Bielsk Podlaski – Hajnówka – Białowieża – granica państwa,
 - b) drogi powiatowe wymienione w pkt. 5.1.
- 4) W zakresie infrastruktury technicznej:
- a) linia światłowodowa relacji Hajnówka – Białowieża,
 - b) stacja przekaźnikowa telefonii komórkowej operatora ERA – GSM.

CZĘŚĆ II

**KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO
GMINY BIAŁOWIEŻA**

1. Polityka przestrzenna gminy.

1.1. Kierunki rozwoju funkcji gminy oraz wiejskich jednostek osadniczych.

1.1.1. Funkcje gminy

Podstawowymi perspektywicznymi funkcjami gminy będą:

- a) funkcja ekologiczna związana z Puszcą Białowieską i jej walorami o światowym wymiarze,
- b) turystyka w oparciu o unikatowe walory Puszczy Białowieskiej,
- c) gospodarka leśna,
- d) rolnictwo ekologiczne z głównymi kierunkami produkcji: uprawą zbóż, ziemniaków i hodowlą trzody chlewnej, oraz warzywnictwa,

1.1.2. Funkcje wsi Białowieża (zespół wsi: Podolany, Zastawa, Stoczek)

Wieś Białowieża pełnić będzie funkcje ponadlokalnego ośrodka rozwoju tj.

- a) funkcje naukowo – badawcze i edukacyjne w skali krajowej i międzynarodowej,
- b) funkcje obsługi ruchu turystycznego zagranicznego i krajowego,
- c) usług lokalnych w zakresie: nauki, szkolnictwa średniego i administracji specjalnej,
- d) obsługi ludności w zakresie edukacji, zdrowia i pomocy socjalnej, kultury, handlu, administracji, finansów,
- e) mieszkalnictwa,
- f) obsługi leśnictwa,
- g) funkcje produkcyjne związane z wykorzystywaniem surowców leśnych,

1.1.3. Funkcje pozostałych jednostek osadniczych

Wszystkie wsie znajdujące się na terenie gminy (poza Białowieżą) tj. Budy, Czerlonka, Zwierzyniec, Pogorzelce, Teremiski, Krzyże, Grudki, Podcerkwa, Przewłoka będą w perspektywie stanowiły jednostki osadnicze z usługami elementarnymi o funkcjach: obsługi turystyki, obsługi leśnictwa, produkcji rolnej.

Mogą tu być lokalizowane obiekty turystyczne, drobne punkty handlowo – gastronomiczne, świetlice, zlewnie mleka itp.

1.2. Problemy i bariery rozwoju gminy.

W rozwoju społeczno – gospodarczym i przestrzennym gminy Białowieża można wyodrębnić szereg problemów i barier rozwojowych, których rozwiązanie wymagać będzie dodatkowych sił i środków finansowych.

Świadomość istnienia przeszkód w rozwoju pozwoli w przyszłości przewidywać w budżetach gminy odpowiednie środki na pokonanie barier, o ile będą one możliwe do pokonania własnymi środkami finansowymi. Rejestracja barier rozwojowych może być także pomocna w ubieganiu się o środki z zewnątrz na ich pokonanie.

Z uwarunkowań rozwoju przestrzennego gminy wyłaniają się następujące problemy rozwojowe:

- a) coraz większe oczekiwania ekologiczne na rozszerzenie Parku Narodowego na cały obszar Puszczy Białowieskiej, co w naturalny sposób ograniczyłoby możliwości przestrzennego rozwoju gminy. Bez pomocy z zewnątrz nie sposób jest spełnić warunki i rygory środowiska przyrodniczego związane ze statusem Parku Narodowego, zachowując równocześnie odpowiednie warunki i standardy życia ludności gminy.
- b) brak miejsc pracy dla ludności pozarolniczej oraz ludności zbędnej w rolnictwie i leśnictwie,
- c) starzenie się ludności,
- d) braki w systemie infrastruktury technicznej: zaopatrzenie w wodę, kanalizacja sanitarna, gazownictwo, elektroenergetyka, utylizacja odpadów stałych,
- e) ograniczone możliwości komunikacyjne – jedna w zasadzie droga dojazdowa do Białowieży, łącząca ją z resztą Polski i to w niewystarczających parametrach technicznych,
- f) zawieszenie kursowania pociągów na linii Hajnówka – Białowieża,
- g) trudności w zagospodarowaniu istniejącego niewykorzystanego majątku produkcyjnego i urządzeń usługowych,
- h) potencjalne zagrożenie wynikające z utraty mocy prawnej planów zagospodarowania przestrzennego z końcem 2001 r. (z mocy art. 67 ust. 1 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym - Dz. U z 1999 r. Nr 15, poz. 139, nr 41, poz. 412 nr 111. poz. 1279. Fakt ten może wpłynąć dezorganizująco na politykę ładu przestrzennego w gminie,
- i) bariera rozwoju wynikająca z podłoża socjologicznego, polegająca na fakcie, że wraz z rozwojem demokracji potęgują się protesty mieszkańców i instytucji przeciw lokalizacji urządzeń o przeznaczeniu ogólnospołecznym lub uciążliwym dla mieszkańców.

1.3. Szanse rozwoju gminy.

Z uwarunkowań rozwoju przestrzennego gminy wyłaniają się duże szanse rozwojowe, które należy wykorzystać w polityce gospodarczej i przestrzennej. Te elementy „studium” powinny być przedmiotem promocji gminy jako propozycje potencjalnym inwestorom.

Szansami rozwoju gminy są:

- a) możliwość dopływu większych środków finansowych z zewnątrz w związku z wydaje się nieuniknionym podniesieniem rangi ochronności Puszczy Białowieskiej, co umożliwiłoby zasadniczą rekonstrukcję gospodarki gminy, rozwój urządzeń usługowych, turystycznych, infrastruktury technicznej i komunikacji. Wcześniej czy później środki finansowe napłyną do gminy, ponieważ do świadomości decydentów musi dotrzeć prawda, że miejscowa ludność związana dotychczas z gospodarką leśną musi mieć zapewnioną pracę i godziwe warunki życia i zamieszkiwania, także w obszarze ekologicznym, uznanym za światowe dziedzictwo kultury,
- b) atrakcyjne warunki przyrodnicze do rozwoju turystyki i wypoczynku,
- c) istniejące na terenie Białowieży urządzenia nauki, obsługi turystyki i inne,
- d) aktywność gospodarcza mieszkańców gminy,
- e) przygraniczne położenie gminy

Czynnikami rozwoju gminy, które powinny być wykorzystane są:

- a) walory użytkowe wytworzone przez naturę (lasy, klimat, krajobraz, woda i fauna), działalność naukowo – badawcza, Ośrodek Hodowli Żubrów z rezerwatem hodowlanym żubrów oraz rezerwatem pokazowym zwierząt,
- b) walory użytkowe będące wytworem działań człowieka (obiekty produkcyjne, infrastruktury technicznej i społecznej, urządzenia komunikacji, zasoby mieszkaniowe itp.),
- c) zasoby pracy (rozmiary, kwalifikacje, wydajność, tradycje dobrej i solidnej pracy),
- d) instytucje zajmujące się promocją i rozwojem gminy zlokalizowane poza terenem gminy (banki, agencje rozwoju i inne elementy składające się na tzw. otoczenie biznesu),
- e) kultura i tradycje gospodarcze gminy,
- f) atrakcyjność miejsc przebywania (tradycje mieszkańców, gościnność, porządek w obejściach i na ulicach, zagospodarowanie terenów, urządzenia umożliwiające realizację różnych potrzeb w zakresie wypoczynku, rozrywki, a także stan środowiska naturalnego).

1.4. Cele rozwoju przestrzennego gminy.

1.4.1. Główne cele rozwoju

- a) Generalnie, celem rozwoju gminy pierwszego rzędu jest zapewnienie mieszkańcom pracy i dochodów pozwalających na godziwy w odczuciu społecznym poziom życia w warunkach przestrzennych chronionego obszaru ekologicznego.
W rozwoju gminy należy dążyć do zaspokojenia potrzeb społeczności lokalnej i zabezpieczenia powiązań społeczno – ekonomicznych terenów gminy z gminami sąsiednimi i województwem w sferach: społecznej, ekologicznej, infrastruktury technicznej.
- b) Należy wykorzystać dla rozwoju gminy istniejące jej położenie w obszarze przyrodniczym o unikatowych walorach w skali światowej.
- c) Należy wykorzystać istniejące walory rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, majątek trwały oraz sprzyjać rozwojowi przedsiębiorczości mieszkańców.
- d) Społecznym efektem rozwoju gminy będzie poprawa szeroko rozumianych warunków życia mieszkańców, w symbiozie z zasadami ekologii.

1.4.2. Cele ekologiczne rozwoju.

- a) Ochrona funkcjonowania i zachowania ciągłości przestrzennej systemu przyrodniczego.
- b) Racjonalne wykorzystanie walorów systemu przyrodniczego dla leśnictwa, rolnictwa i rekreacji.
- c) Utrzymanie i racjonalne wykorzystanie dla potrzeb turystyczno – krajoznawczych, rekreacyjnych i usługowych obiektów środowiska kulturowego.
- d) Zapewnienie normatywnych warunków sanitarnych zamieszkiwania ludności w zakresie: jakości powietrza atmosferycznego oraz poziomu hałasu i wibracji.

1.4.3. Cele społeczne w zagospodarowaniu przestrzennym.

- a) Należy tworzyć warunki do wzrostu ilości miejsc pracy na terenie gminy, szczególnie w urządzeniach obsługi turystyki.
- b) Ważnym zagadnieniem jest likwidacja barier komunikacyjnych, przestrzennych i technicznych dla osób niepełnosprawnych,
- c) Należy mieć na uwadze walkę z patologią społeczną (pijaństwo, narkomania, niktynizm).

- d) W polityce rozwoju mieszkalnictwa należy dążyć do stworzenia warunków do podniesienia standardu zamieszkiwania tj. wzrostu jakości nowobudowanych mieszkań, ich wyposażenia oraz remontu mieszkań zaniedbanych.
- e) Należy sprzyjać podnoszeniu poziomu wykształcenia ludności, rozwoju kultury, sportu, ochrony zdrowia i opieki społecznej.

1.4.4. Cele rozwoju gospodarczego

- a) Efektywne wykorzystanie warunków do rozwoju funkcji turystycznych gminy, niezagospodarowanego majątku produkcyjnego, surowców lokalnych, zasobów pracy i tradycji produkcyjnych,
- b) Rozwój funkcji produkcyjnych na wyznaczonych dla tego celu terenach,
- c) Poprawa struktury obszarowej gospodarstw rolnych,
- d) Rozwój urządzeń obsługi turystyki, leśnictwa, rolnictwa i ludności.
- e) Właściwe wykorzystanie możliwości produkcyjnych rolnictwa, zgodnie z uwarunkowaniami wynikającymi z jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej,
- f) Należy dążyć do produkcji tzw. zdrowej żywności, szczególnie w zakresie upraw ogrodniczo – warzywniczych.

1.4.5. Cele rozwoju komunikacji.

- a) Należy dążyć do stworzenia właściwych warunków do zaspokojenia potrzeb społecznych w zakresie przemieszczania się ludzi i towarów na terenie gminy, jak też przemieszczeń zewnętrznych, w tym właściwego dostępu ludzi i towarów na teren gminy.
- b) Zapewnienie funkcjonowania w odpowiednim standardzie prędkości i swobody ruchu kołowego na drogach: wojewódzkiej i powiatowych.
- c) Minimalizacja kolizji między ruchami komunikacyjnymi a zabudową i środowiskiem przyrodniczym oraz między różnymi rodzajami komunikacji.
- d) Utrzymanie w należytym stanie dróg gminnych,
- e) Podnoszenie standardu wyposażenia dróg w urządzenia obsługi komunikacji, zwłaszcza przy drogach: wojewódzkiej i powiatowych.

1.4.6. Cele rozwoju infrastruktury technicznej.

- a) W zakresie zaopatrzenia w wodę i gospodarki ściekowej należy doskonalić systemy wodociągowo – kanalizacyjne i utylizacji odpadów.
- b) W zakresie energetyki należy dążyć do:
 - podniesienia niezawodności funkcjonowania elektroenergetyki,
 - rozwoju telefonizacji gminy,
 - rozwoju gazyfikacji gminy,

zapewniając zaspokojenie zapotrzebowania ludności, podmiotów gospodarczych, społecznych na dostawę odpowiedniej ilości energii.

- c) Ochrona lasów, wód, powietrza, gleby i środowiska przyrodniczego i miejsc zamieszkiwania ludności przed zanieczyszczeniami, ściekami sanitarnymi, odpadami stałymi i zanieczyszczeniami energetycznymi.
- d) Zmniejszenie uciążliwości kolizji między sieciami i urządzeniami infrastruktury technicznej a siecią i elementami systemu przyrodniczego gminy.

1.5. Obszary, dla których sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest obowiązkowe.

Obowiązek opracowania planów miejscowych zagospodarowania przestrzennego wynika z art. 13 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 1999 r. nr 15, poz. 139, Nr 41, poz. 412).

Zatem plany miejscowe zagospodarowania przestrzennego muszą być opracowywane w przypadkach:

- a) gdy przepisy szczególne stanowią tj.
 - w przypadku, gdy realizacja inwestycji wymaga uzyskania zgody odpowiedniego organu na przeznaczenie terenów rolnych lub leśnych na cele nierolnicze lub nieleśne, co wynika z art. 7 ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. Nr 16, poz. 78, zm. 1997 r. Nr 60, poz. 370 z 1998 r. Nr 106 poz. 668,
 - dla obszarów i zespołów poddawanych ochronie przez Radę Gminy, co wynika z art. 34, ust. 2 ustawy z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (Dz. U. nr 114, poz. 492, zm. 1992 r. Nr 54, poz. 254, z 1994 r. Nr 89, poz. 415),
- b) Dla obszarów, na których przewiduje się realizację programów zawierających zadania rządowe służące realizacji celów publicznych (zadania centralne i wojewódzkie)
- c) Dla obszarów, na których przewiduje się zadania dla realizacji lokalnych celów publicznych, na podstawie uchwały Rady gminy (z wyjątkiem zadań związanych z budową urządzeń infrastruktury technicznej w granicach pasa drogowego) Celem publicznym jest każda działalność Państwa lub Gminy wynikająca z ustawy, o ile wymaga ustalenia warunków zabudowy i zagospodarowania terenu i jest finansowana w całości lub częściowo z budżetu Państwa lub samorządu terytorialnego.

Za zadania dla realizacji celów publicznych może być także uznane, na wniosek właściwego ministra lub wojewody, zadanie służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych, realizowane w całości ze środków własnych inwestora.

- d) Dla terenów, które mogą być przeznaczone pod zabudowę mieszkaniową wynikającą z potrzeby zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych wspólnoty samorządowej.

Poza obowiązkami opracowania planów miejscowych wynikających z przepisów, Rada Gminy z własnej inicjatywy, bądź na wniosek Zarządu Gminy będzie każdorazowo decydowała o potrzebie opracowania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla następujących terenów wyznaczonych na mapie „kierunków” w skali 1 : 25 000 pod różnego rodzaju zagospodarowanie:

- terenów przeznaczonych pod funkcje przemysłowo – składowo - rzemieślnicze,
- terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową,
- terenów przeznaczonych pod usługi,
- terenów przeznaczonych pod rozwój rekreacji i turystyki

Niezależnie od wyżej wymienionych obszarów, Rada Gminy może podjąć uchwałę o opracowaniu planu miejscowego dla każdego terenu na obszarze gminy z tym, że plan miejscowy musi być spójny z ustaleniami niniejszego „studium”. W przypadku niezgodności projektu planu miejscowego ze „studium” należy dokonać zmiany ustaleń „studium”.

1.6. Obszary przekształceń przestrzennych.

Perspektywiczne kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy Białowieża wynikające z istniejących uwarunkowań przestrzenno – gospodarczych i innych – znanych obecnie zamierzeń inwestycyjnych instytucji gospodarczych, stwarzają przesłanki do wyróżnienia obszarów na terenie gminy, które ulegną zasadniczym przekształceniom przestrzennym.

Nawet niewielkie zmiany wynikające z zamierzonych działań gminy w zakresie rozwoju społeczno – gospodarczego w okresie perspektywicznym spowodują pewne punktowe, lub liniowe przekształcenia przestrzenne w miejscowościach, gdzie wystąpi jakikolwiek ruch budowlany, czy powstanie nowej działalności gospodarczej.

Przekształcenia te wynikają z zakładanego w „studium” rozwoju poszczególnych dziedzin życia społeczno – gospodarczego.

Szczególnym przekształceniom ulegną następujące obszary:

- a) tereny przewidziane pod zabudowę przemysłową i usługową,
- b) tereny przewidziane pod zabudowę mieszkaniową, w tym w plombach między zabudową istniejącą,
- c) tereny wyznaczone pod urządzenia rekreacyjno – wypoczynkowe,
- d) tereny projektowanych inwestycji drogowych i infrastruktury technicznej,

- e) tereny powierzchniowej eksploatacji surowców, które po ich wyeksploatowaniu powinny być zrekultywowane w kierunku rolnym lub leśnym – wymienione w pkt. 1.3.2. I części studium,
- f) tereny zabytków archeologicznych, które mogą być przedmiotem badań, wymienione w pkt. 2.2.2. I części studium,
- g) tereny położone przy ciągu dróg wojewódzkiej i dróg powiatowych gdzie dopuszcza się rozwój urządzeń obsługi turystów i komunikacji,
- h) obszary rolne, które w wyniku przekształcenia rolnictwa mogą ulec przeobrażeniom co do wielkości gospodarstw rolnych, jak też struktury upraw,
- i) obszary rolne w wyniku projektowanych dolesień w ramach granic polno – leśnych,

1.7. Tereny zabudowy, w tym tereny do rehabilitacji.

Na obszarze gminy występują liczne, stosunkowo dobrze zachowane relikty starego drewnianego budownictwa w szczególności we wsi Białowieża.

Zasoby mieszkaniowe w gminie są własnością prywatną i wymagają w dużym stopniu modernizacji lub remontu.

1.7.1. Polityka przestrzenna.

- 1) Prowadzenie w sposób systematyczny pod nadzorem wyspecjalizowanych służb (konserwatorskiej i nadzoru budowlanego), prac konserwacyjnych niezbędnych dla obiektów zabytkowych i kulturowych,
- 2) Możliwość zmiany funkcji istniejących obiektów pod warunkiem zachowania form istniejących. Celowe jest wykorzystanie opuszczonych obiektów do celów rekreacyjnych lub agroturystycznych,
- 3) Nawiązanie form nowych domów i budynków gospodarczych oraz ew. budownictwa letniskowo – rekreacyjnego do sposobu zabudowy i form architektonicznych oraz materiałów budowlanych związanych z terenami Puszczy Białowieskiej.
- 4) Wtórny podział działki leżącej przy ulicach może nastąpić pod warunkiem, że wydzielone działki będą posiadały szerokości frontów nie mniejsze niż:
 - przy zabudowie zagrodowej – 30 m.
 - przy zabudowie jednorodzinnej – 20 m
 - przy zabudowie związanej z działalnością gospodarczą – 25 m
- 5) Na obszarach wsi nie wyznacza się obszarów do kompleksowych procesów rehabilitacji zabudowy. Wyjątek może stanowić obszar części wsi Białowieża leżący w strefie konserwatorskiej ochrony historycznego układu zabytkowego.

- 6) Tereny bez prawa zabudowy z wyjątkiem urządzeń związanych z ich funkcją stanowią:
- tereny dolin rzecznych,
 - tereny leśne,
 - tereny zdrenowanych gruntów ornych,

1.8. Zasady zabudowy i zagospodarowania terenów

W polityce przestrzennej gminy dotyczącej zabudowy i zagospodarowania terenów należy przestrzegać następujących zasad:

- a) racjonalne i oszczędne gospodarowanie zasobami przyrody przez wykluczenie z zabudowy wskazanych terenów,
- b) odnowa i odpowiednie eksponowanie wartości tkwiących w zasobach kulturowych gminy, stanowią one także czynnik rozwoju,
- c) współpraca z właściwymi organami w zakresie zabezpieczenia terenów dla realizacji ponadlokalnych celów publicznych,
- d) granice obszarów inwestycyjnych, wyznaczonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, sporządzonych przed 1 stycznia 1995 r. przyjmuje się jako granice zwartej zabudowy wsi, zabudowa mieszkaniową – usługową oraz zabudowę związaną z obsługą turystyki i wypoczynku należy lokalizować przede wszystkim na działkach niezabudowanych w granicach zwartej zabudowy wsi,
- e) w przypadku uzasadnionej potrzeby pozyskiwania nowych terenów budowlanych dopuszcza się zabudowę działek leżących nie dalej niż 40 m. od granic zwartej zabudowy wsi z wykluczeniem realizacji jakichkolwiek obiektów kubaturowych na terenach położonych na północ od terenów zainwestowania Białowieży,
- f) obiekty o funkcji usługowo turystycznej w uzasadnionych przypadkach mogą być lokalizowane poza granicami zwartej zabudowy wsi,
- g) leżące w wyżej wymienionych granicach tereny przeznaczone pod zabudowę, dla których nie określono zasad podziału na działki budowlane i zasad zabudowy, przeznaczają się do obowiązkowego opracowania planu zagospodarowania przestrzennego,
- h) na terenach poza granicami zwartej zabudowy wsi, plany miejscowe sporządza się w miarę możliwości i zgodnie z polityką przyjętą przez gminę,
- i) w opracowaniach planistycznych i przy opracowywaniu decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenów należy przestrzegać następujących zasad zabudowy regionalnej:
 - ograniczenie gabarytu zabudowy do max 2 kondygnacji dla budynków mieszkalnych (parter plus użytkowe poddasze), do 4 m. od poziomu terenu do okapu dla budynków gospodarczych i nie więcej jak 5 m. od poziomu terenu do okapu dla obiektów produkcyjno – usługowych

i użyteczności publicznej w wyjątkowych sytuacjach można zezwolić dla budynków użyteczności publicznej, wysokość 9 m. od poziomu terenu do okapu,

- poziom podłogi parteru nie wyżej niż 1 m. ponad poziom terenu,
- dachy symetryczne dwuspadowe o nachyleniu połaci 45° ,
- zakaz realizowania obiektów budowlanych z dachami pulpitowymi, kopertowymi, uskokowymi i asymetrycznymi oraz stosowania w budynkach schodkowych zwieńczeń ścian,
- zaleca się stosowanie prostej i zwartej bryły opartej na rzucie wydłużonego prostokąta,
- do prac wykończeniowych, elewacyjnych zaleca się stosowanie materiałów pochodzenia miejscowego – drewno, kamień, zakazuje się stosowanie sidingu,

- j) działki dla zabudowy letniskowej powinny być lokalizowane w powiązaniu z istniejącą zabudową wsi, w formie uzupełnienia istniejącej zabudowy, wielkość działki min. 1500 m^2 z intensywnym zadrzewieniem,
- k) zabudowa związana z produkcją i usługami rzemieślniczymi wymaga ustalania w decyzji administracyjnej warunku, iż ew. uciążliwość tych obiektów nie może wykraczać poza granice własnych działek inwestora,
- l) po opracowaniu planu ochrony dla Białowieskiego Parku Narodowego jego ustalenia w zakresie zagospodarowania przestrzennego będą stanowiły uzupełnienie zasad przyjętych w przedmiotowym studium.

2. Kierunki i zadania zagospodarowania przestrzennego gminy **- realizacja celów rozwoju przestrzennego gminy.**

2.1. Kierunki i zadania w zakresie ochrony i zagospodarowania **środowiska przyrodniczego.**

Zakłada się zachowanie podstawowych elementów systemu przyrodniczego gminy – ochronę i wzbogacenie walorów ekologicznych i wartości użytkowych oraz ich racjonalne wykorzystanie w rozwoju gminy przy zapewnieniu sprawnego funkcjonowania całego systemu przyrodniczego w powiązaniu z systemem wojewódzkim i krajowym.

2.1.1. Sieć dolin rzecznych.

a) Sieć dolin rzecznych tworzą:

- dolina rzeki Narewki – element wieloprzestrzenny systemu przyrodniczego, stanowiący ciąg powiązań przyrodniczych o znaczeniu regionalnym i funkcjach: ekologicznej, bioklimatycznej, krajobrazowej i gospodarczej,

- doliny rzek Orłówki, Hwoźnej, Łutowni, Lesnej Prawej, Przewłoki i innych mniejszych cieków wodnych oraz obniżeń terenowych - elementy drobnoprzestrzenne systemu przyrodniczego, stanowiące ciągi przyrodnicze o znaczeniu lokalnym i funkcjach: ekologicznych, krajobrazowych i gospodarczych.
- b) Podstawowe kierunki zagospodarowania tych obszarów to:
 - zachowanie funkcji i walorów środowiska ekologicznego,
 - ochrona przed nadmiernym zainwestowaniem i degradacją sanitarną,
- c) W celu realizacji w/w kierunków ustala się poniższe zasady zagospodarowania:
 - utrzymuje się dotychczasowy sposób użytkowania jako ciągi naturalnej zieleni łąkowo – pastwiskowej z lokalnymi skupiskami wysokiej zieleni łąkowej, wraz z możliwością realizacji w ich obrębie zbiorników małej retencji, a także uznawania wybranych fragmentów najbardziej aktywnych biologicznie za użytki ekologiczne,
 - dopuszcza się realizację zbiornika małej retencji wodnej w dolinie rz. Narewki powyżej ul. Parkowej z możliwością przystosowania do potrzeb rekreacyjnych mieszkańców Białowieży i turystów,
 - obowiązują zakazy:
 - odprowadzania ścieków sanitarnych (nieoczyszczonych i oczyszczonych) w ilości, która nie pozwala na utrzymanie odpowiedniej (planowanej) klasy czystości wód poszczególnych odbiorników,
 - realizacji obiektów kubaturowych oraz zbiorników i rurociągów do magazynowania i transportu olejów i smarów,
 - zakładania i budowy stacji paliw,
 - lokalizacji wysypisk odpadów stałych i płynnych,
 - lokalizacji i realizacji wszelkiej zabudowy w granicach zasięgu fali powodziowej rzeki Narewki, za wyjątkiem obiektów hydrotechnicznych,

2.1.2. Lasy.

- a) Lasy – element podstawowy w systemie ekologiczno – przyrodniczym gminy. Zwarty kompleks leśny Puszczy Białowieskiej jest elementem systemu przyrodniczego o znaczeniu ponadregionalnym i funkcjach: ekologicznej (wiodącej), gospodarczej, bioklimatycznej, krajobrazowej, naukowo – dydaktycznej i rekreacyjnej.
- b) Podstawowe kierunki zagospodarowania obszarów leśnych to:
 - zachowanie naturalności, wysokiej bioróżnorodności oraz ochrona walorów przyrodniczych i użytkowych,
 - utrzymanie, trwałości i ciągłości przestrzennej funkcjonowania w ramach systemu ekologicznego gminy, województwa i kraju oraz

racjonalne wykorzystanie dla potrzeb naukowo – badawczych, edukacyjnych, gospodarczych i turystyczno – rekreacyjnych.

c) W celu realizacji w/w kierunków przyjmuje się następujące zasady zagospodarowania:

- prowadzenie gospodarki leśnej zgodnie z ustaleniami planu urządzenia lasu i obowiązującymi zasadami dla Leśnego Kompleksu Promocyjnego Puszczy Białowieskiej,
- udostępnianie i częściowe przystosowanie lasów (głównie w rejonie drogi Hajnówka – Białowieża, wsi Grudki oraz wsi Teremiski, Pogorzelce, Budy), dla potrzeb rekreacyjno – wypoczynkowych,
- zakłada się wydzielenie w ramach planu urządzenia lasu części lasów Puszczy Białowieskiej w rejonie Grudek dla potrzeb komunalnego ich zagospodarowania,
- wykonywanie sukcesywnej rekultywacji wyrobisk poeksploatacyjnych o kierunku leśnym, rolnym lub wodnym,
- powiększanie powierzchni i zasobów leśnych poprzez zalesianie gruntów marginalnych zgodnie z opracowanymi granicami polno – leśnymi,
- wprowadza się zakazy i ograniczenia dotyczące głównie:
 - zmniejszania powierzchni leśnej na cele nieleśne, z wyjątkiem sytuacji ekonomicznie i prawnie uzasadnionych,
 - zabudowy z wyjątkiem urządzeń integralnie związanych z ich funkcją,
 - realizacji przebiegu urządzeń liniowych (linie elektroenergetycznych, gazociągów, rorociągów, kolektorów sanitarnych, linii telekomunikacyjnych, dróg itp.) wymagających znacznej przecinki drzew,
 - wykonywania melioracji trwale naruszających układ stosunków wodnych w dolinach rzecznych na obszarach leśnych i prac ziemnych naruszających w istotny sposób rzeźbę terenu,
 - lokalizację składowisk odpadów przemysłowych i komunalnych,
 - innych działań osłabiających biologiczną odporność drzewostanów,

2.1.3. Zieleń urządzona.

- a) Parki, skwery, zieleń uliczna (drogowa) ogrodów przydomowych, przykościelna, cmentarna itp. – elementy uzupełniające system przyrodniczy gminy o znaczeniu lokalnym funkcjonujące we wsi Białowieża i innych jednostek osadniczych gminy.
- b) Podstawowy kierunek zagospodarowania zieleni urządzonej to ochrona jej powierzchni i form zagospodarowania przed likwidacją z wyjątkiem szczególnych przypadków wynikających z ochrony dóbr kultury oraz

realizacji bardzo ważnych elementów komunikacyjnych lub infrastrukturalnych.

- c) W celu realizacji ochrony zieleni urządzonej ustala się w szczególności :
- zakaz przeznaczania tych terenów na inne cele w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i decyzjach o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenów,
 - obowiązek doboru odpowiednich do warunków siedliskowych i układów przestrzennych gatunków zieleni,
 - zachowanie funkcji zieleni cmentarnej, obowiązek przestrzegania wymogów konserwatorskich w użytkowaniu i zagospodarowaniu obiektów stanowiących przedmiot ochrony konserwatorskiej.

2.1.4. Obiekty i obszary prawnie chronione – szczególne formy ochrony przyrody.

- a) Na terenie gminy Białowieża obszarami i obiektami prawnie chronionymi są:

- Białowiecki Park Narodowy,
- rezerваты przyrody: „Rezerwat Krajobrazowy im. Prof. Władysława Szafera”, „Pogorzelce”, „Wysokie Bagno”, „Podolany”, „Podcerkwa”, „Kozłowe Borki”,
- obszar chronionego krajobrazu „Puszcza Białowiecka”
- 369 pomników przyrody,
- 21 ekosystemów bagiennych – uznanych za użytki ekologiczne.

W/w obszary i obiekty oprócz pomników przyrody, które zostały zestawione w zał. Nr 1. określone zostały w punkcie 1.8. tekstu „uwarunkowań oraz pokazane graficznie na mapie uwarunkowań i kierunków zagospodarowania w skali 1 : 25 000 niniejszego „studium”.

- b) Podstawowy kierunek zagospodarowania w/w obiektów to :

- zachowanie przed likwidacją i degradacją z jednoczesnym dopuszczeniem możliwości kształtowania zarówno pod względem jakościowym jak i przestrzennym oraz możliwości tworzenia nowych form ochrony,
- zapewnienie właściwego funkcjonowania i ciągłości układów ekologicznych,

- c) Realizacja w/w kierunków zagospodarowania wymagać będzie :

- opracowania planu ochrony Białowieckiego Parku Narodowego a następnie uwzględnianie jego ustaleń w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz w decyzjach administracyjnych o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu,
- podniesienia rangi ochronności obszaru chronionego krajobrazu „Puszcza Białowiecka„. Z chwilą objęcia obszaru chronionego krajobrazu wyższą rangą ochronności obowiązywać będą zasady

zagospodarowania ustalone dla przyjętej formy ochrony. Do chwili objęcia wyższą formą ochrony całego kompleksu Puszczy Białowieskiej obowiązywać będą zasady zagospodarowania dla Obszaru Chronionego Krajobrazu określone w rozporządzeniu nr 4/98 Wojewody Białostockiego z dnia 20 maja 1998 r.

- utrzymania w dotychczasowym stanie istniejących użytków ekologicznych oraz uznania za użytki ekologiczne innych terenów a w szczególności górnej części doliny rzeki Narewki,
- zakazu likwidacji pomników przyrody stanowiących elementy ochrony indywidualnej w systemie przyrodniczym gminy. Wykaz pomników przedstawiono w formie załącznika,
- tworzenia rezerwatów przyrody, pomników przyrody oraz innych form ochrony przewidzianych ustawą o ochronie przyrody z obowiązkiem wprowadzania ich do planów miejscowych zagospodarowania przestrzennego.

2.1.5. Kierunki i zadania w zakresie ochrony wód powierzchniowych i podziemnych.

a) Kierunki ochrony wód powierzchniowych i podziemnych to:

- uzupełnienie i utrzymanie odpowiednich klas czystości wód powierzchniowych:
 - rzeki Narewki – II klasa czystości
 - rzeki Leśnej Prawej – III klasa czystości
 - pozostałych rzek wymienionych w punkcie 2.1.1.a (sieć dolin rzecznych) – II klasa czystości,
- ochrona wód gruntowych przed zanieczyszczeniami sanitarnymi i przemysłowymi,
- utrzymanie nienaruszalnego przepływu biologicznego w podstawowych przekrojach rzek gminy Białowieża,

b) Realizacja w/w kierunków wymagać będzie w szczególności:

- zakazu odprowadzania do wód powierzchniowych (rzek) i gruntów, ścieków sanitarnych i przemysłowych w wielkościach, które nie zapewniają utrzymania obowiązującej klasy czystości tych wód,
- dokończenia budowy scentralizowanego systemu kanalizacyjnego w Białowieży (realizacja II – go bloku oczyszczalni i dokończenie realizacji sieci kanalizacyjnej z jednoczesnym objęciem tym systemem wsi Grudki, Pogorzelce, Teremiski i Budy),
- zasady odprowadzania i oczyszczanie ścieków sanitarnych szczegółowo zostały określone w punkcie 2.6.2. przedmiotowego tekstu,
- wykorzystania dla celów gospodarczych wód stanowiących wyłącznie nadwyżki ponad przepływ biologiczny rz. Narewki.

Na rzece Narewka zgodnie z „Programem małej retencji” przewiduje się realizację następujących zbiorników wodnych:

- Białowieża – pow. zbiornika 45,0 ha, pojemność – 315,0 tys. m³,
- Białowieża – pow. zbiornika 1,2 ha, pojemność – 29,0 tys. m³

Funkcje projektowanych zbiorników to funkcja rekreacyjna, gospodarcza, turystyczna, ekologiczna i energetyczna.

2.1.6. Kierunki ochrony sanitarnej powietrza atmosferycznego

a) Kierunki ochrony powietrza atmosferycznego to:

- przeciwdziałanie wzrostowi zanieczyszczeń powietrza głównie produktami pochodzącymi z procesów energetycznych, przemysłowych oraz komunikacji (zwłaszcza pyłów zawieszonych, dwutlenku siarki oraz azotu i ołowiu),
- poprawa warunków życia ludzi zamieszkałych na terenach w zasięgu oddziaływania zanieczyszczeń, a w szczególności na terenie jednostki osadniczej Białowieża charakteryzującej się znaczną koncentracją lokalnych źródeł ciepła.

b) Realizacja w/w kierunków wymagać będzie w szczególności:

- obowiązku stałego monitoringu atmosfery jako podstawy ustalania lokalnych, jednostkowych norm emisji zanieczyszczeń lub ich likwidacji w formie wydawanych decyzji przez uprawnione jednostki państwowe i samorządowe,
- wydawania nakazów instalowania urządzeń do redukcji zanieczyszczeń oraz zmian profilu i technologii produkcji w obiektach stanowiących główne źródło zanieczyszczeń a nie rokujących zmniejszenia emisji pyłów i gazów,
- stosowania nowych nośników energetycznych (gazu płynnego, oleju opałowego, energii elektrycznej) o mniejszej uciążliwości dla środowiska,
- utrzymanie zasady, że ponadnormatywna uciążliwość sanitarna zakładów powinna mieścić się w granicach własnych działek,
- utrzymania dobrego stanu dróg kołowych a zwłaszcza drogi wojewódzkiej Hajnówka – Białowieża, łącznie z zachowaniem płynności ruchu na tych drogach,
- przestrzegania dopuszczalnych wartości stężeń substancji zanieczyszczających w powietrzu określonych dla obszarów podlegających szczególnej (rozporządzenie Ministra O.Ś.Z.N. i L. z dnia 28 kwietnia 1998 r.)

BIAŁOWIESKI PARK NARODOWY

Tabela nr 59

Lp	Nazwa substancji	Dopuszczalne wartości stężeń w mikrogramach na metr sześcienny (mg / m ³) w odniesieniu do okresu		
		30 min	24 godz.	roku
1.	Dwutlenek azotu	90	50	20
2.	Dwutlenek siarki	150	75	15
3.	Fluorowodór	3	0,4	0,02
4.	Ozon	150	65	-

LEŚNY KOMPLEKS PROMOCYJNY

Tabela nr 60

Lp	Nazwa substancji	Dopuszczalne wartości stężeń w mikrogramach na metr sześcienny (mg / m ³) w odniesieniu do okresu		
		30 min	24 godz.	roku
1.	Dwutlenek azotu	150	60	30
2.	Dwutlenek siarki	200	100	20
3.	Fluorowodór	6	0,8	0,05
4.	Ozon	150	65	-

- na pozostałych obszarach (tereny osadnicze) – przestrzegania dopuszczalnych wartości stężeń substancji zanieczyszczających w powietrzu określonych w zał. Nr 1 do w/c rozporządzenia stanowiącym „listę substancji zanieczyszczających, dopuszczalne wartości tych substancji w powietrzu oraz czas ich obowiązywania” wymienionych w l. p. 1 – 25 + ozon.

2.1.7. Kierunki ochrony ludzi i środowiska przed hałasem i wibracjami oraz przed szkodliwym elektromagnetycznym promieniowaniem niejonizującym.

- a) Kierunek ochrony w/w zakresie dotyczy minimalizacji poziomu hałasu i wibracji głównie w obszarach stałego pobytu ludzi i rekreacji,
- b) Realizacja w/w kierunków wymagać będzie w szczególności:
 - eliminacji z obszarów zamieszkałych źródeł hałasu o ponadnormatywnym natężeniu poprzez zabezpieczenia techniczne lub zmianę technologii i urządzeń,
 - przestrzeganie zasady, iż hałas i wibracje przekraczające dopuszczalne poziomy nie mogą wychodzić poza obręb działki, na której są usytuowane,
 - określenia zasad i warunków sytuowania nowej zabudowy w stosunku do dróg o znacznej uciążliwości akustycznej,

- wykonywania prognoz oddziaływania projektowanej zabudowy i zagospodarowania terenów na etapie sporządzania miejscowych planów i na tej podstawie eliminowania zamierzeń planistycznych zagrażających środowisku,
- uwzględniania w planach miejscowych zagospodarowania przestrzennego oraz w decyzjach o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu norm dopuszczalnych poziomu hałasu w środowisku określonych w Tabeli 1 i 2 stanowiących załącznik do rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 13 maja 1998 r. (Dz. U. Nr 66, poz. 436).

Zgodnie z powyższym rozporządzeniem w odniesieniu do następującego rodzaju zainwestowania (przeznaczenia terenu) w gminie Białowieża powinny obowiązywać następujące dopuszczalne poziomy hałasu:

Tabela nr 61

Przeznaczenie terenu	Dopuszczalny poziom hałasu mierzony równomiernym poziomem dźwięku A w dB					
	Drogi		Pozostałe obiekty i grupy źródeł hałasu		Linie elektroenergetyczne	
	Pora dnia przedział czasu odn. równy 16 godz.	Pora nocy przedział czasu odn. równy 8 godz.	Pora dnia przedział czasu odn. równy 8 najmniej korz. godz. dnia	Pora nocy przedział czasu odn. równy 1 najmniej korz. godz. nocy	Pora dnia przedział czasu odn. równy 16 godz.	Pora nocy przedział czasu odn. równy 8 godz.
2	3	4	5	6	7	8
- tereny wypocz. rekreacyjne - tereny zab. mieszkaniowej - tereny zab. związane ze stałym lub wielogodzinnym pobytem dzieci i młodzieży, - tereny domów opieki	55	45	45	40	50	45
- tereny zabudowy mieszkaniowej ▪ wielorodzinnej ▪ jednorodzinnej z usługami rzemieślniczymi ▪ zagrodowej	60	50	50	40	50	45

- na terenie gminy Białowieża nie występuje szkodliwe elektromagnetyczne promieniowanie niejonizujące – brak linii elektroenergetycznych WN,
- nadmienia się, iż zagrożenia o niewiadomym stopniu działania wiążą się z przelotem nad BPN samolotów pasażerskich – korytarz powietrzny Warszawa – Mińsk – Moskwa,

2.1.8. Kierunki i zadania w zakresie ochrony powierzchni ziemi

- a) Kierunki ochrony powierzchni ziemi i racjonalnego wykorzystania jej walorów użytkowych w rozwoju gminy to:
- ochrona powierzchni ziemi przed zanieczyszczeniami stałymi i płynnymi,
 - racjonalne przeznaczanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej na cele inne niż rolnicze,
 - ochrona powierzchni ziemi przed negatywnymi skutkami powierzchniowej eksploatacji surowców mineralnych,
- b) Realizacja w/w kierunków wymagać będzie w szczególności:
- eksploatacji wysypiska komunalnego odpadów stałych położonych na gruntach osady Białowieża – Stoczek, do czasu jego wypełnienia i rekultywacji. Dalsza utylizacja odpadów stałych na bazie wybudowania wspólnej spalarni dla zespołu gmin „puszczańskich”,
 - sukcesywnej likwidacji istniejących „dzikich nieurządzonych” wysypisk przy jednoczesnym tworzeniu nowego systemu organizacyjnego odbioru, transportu i utylizacji odpadów (składowiska przejściowe typu kontenerowego) wg zasad określonych w punkcie 2.6.3. niniejszych kierunków,
 - unieszkodliwiania nieczystości płynnych (ścieków) z obszarów nie posiadających, i nie przewidzianych do objęcia scentralizowanym systemem kanalizacji poprzez ich gromadzenie w lokalnych szczelnych zbiornikach a następnie wywożenie do punktu zlewnego oczyszczalni w Białowieży,
 - zachowania dotychczasowej struktury przestrzennej gruntów rolnych i leśnych z dopuszczeniem możliwości korygowania granicy polno – leśnej,
 - utrzymania wartościowych i intensywnie użytkowanych gruntów rolnych jako rolniczej przestrzeni produkcyjnej z ew. zachowaniem dotychczasowych form użytkowania i kierunków produkcji przy jednoczesnym prowadzeniu działań inspirujących na rzecz rozwoju rolnictwa ekologicznego,
 - na etapie sporządzania planów miejscowych przyjmowania zwartych kompleksów gleb chronionych (od III b do IVb) za ogranicznik rozwoju budownictwa pozarolniczego z zastosowaniem ustawowych przepisów,
 - ograniczenie eksploatacji surowców mineralnych stałych zlokalizowanych na terenach leśnych,
 - rekultywacja terenów powyrobiskowych,

2.2. Kierunki i zadania ochrony dóbr kultury.

Ochrona i utrzymanie w należyтым stanie technicznym obiektów zabytkowych i kulturowych, w miarę upływu lat będzie coraz trudniejsze i to gmina będzie musiała przejmować te obiekty oraz dbać o ich należyte utrzymanie.

Jednocześnie, istniejące na terenie gminy dobra kultury w postaci obiektów zabytkowych obiektów o wartościach kulturowych, obiektów archeologicznych będą nabierały z biegiem lat wartości historycznych (niektóre z nich będą wpisane do rejestru zabytków), ale także ulegały dalszej degradacji technicznej, jeżeli nie podejmie się odpowiednich działań w celu utrzymania ich należytego stanu lub rekonstrukcji niektórych z nich.

Rozwiązanie tego trudnego problemu będzie wymagało skoordynowania działań administracji rządowej i samorządowej.

W tym celu należy:

W przypadku obiektów zabytkowych lub o wartościach kulturowych:

- a) ściśle współpracować z Państwową Służbą Ochrony Zabytków,
- b) ustalać w planach miejscowych zagospodarowania przestrzennego odpowiednie zalecenia w celu ochrony zabytków i wartości kulturowych,
- c) kontrolować stan techniczny obiektów oraz udzielać pomocy (z udziałem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków) ich właścicielem w celu należytego utrzymania obiektów,
- d) dbać o właściwe wykorzystanie funkcji obiektów,
- e) dążyć w szczególnych przypadkach do wykupienia obiektów przez gminę,
- f) w przypadku konieczności rozbiórki lub przeniesienia obiektu, należy przed jego likwidacją lub przeniesieniem dokonać inwentaryzacji na zasadach określonych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- g) wszelkie prace dotyczące obiektów zabytkowych i w ich bezpośrednim sąsiedztwie wymagają uzyskania zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- h) na terenach cmentarzy i parków należy przeprowadzać systematyczne prace porządkowe i pielęgnacyjne zieleni oraz prace remontowo – konserwatorskie dawnych nagrobków i krzyży – po uprzednim uzyskaniu pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W przypadku stanowisk archeologicznych:

- a) wprowadzać odpowiednie ustalenia w planach miejscowych zagospodarowania przestrzennego chroniące obiekty archeologiczne,
- b) w przypadku konieczności przeznaczenia terenów ze stanowiskami archeologicznymi na ważne cele publiczne należy w planie miejscowym

ustalić sposób postępowania uzgodniony z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków Archeologicznych,

- c) należy zapisywać w planach miejscowych zagospodarowania przestrzennego konieczność zawiadamiania służbę archeologiczną w przypadku natrafienia na obiekty nieznanego pochodzenia podczas prowadzonych prac ziemnych,
- d) stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków nie powinny być rozkopywane, a na ich terenie nie należy lokalizować żadnych inwestycji,
- e) inwestycje planowane na obszarach stanowisk archeologicznych nie wpisane do rejestru zabytków lub w ich bezpośrednim sąsiedztwie, należy uzgadniać z Konserwatorem Zabytków Archeologicznych.

Tworzenie nowych wartości kulturowych:

- a) należy kultywować regionalne formy architektoniczne oraz tradycje materiałowe i konstrukcyjne,
- b) należy dążyć do indywidualizowania przestrzennych form zabudowy i zagospodarowania przestrzeni publicznych w dostosowaniu do otaczającej zabudowy i krajobrazu,
- c) wyżej wymienione działania należy wpisywać do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

2.3. Kierunki i zadania rozwoju infrastruktury społecznej i obszarów dla tych potrzeb.

2.3.1. Tendencje demograficzne.

Zmiany w przyszłych trendach demograficznych będą głównie wynikiem migracji ludności. Rozmiary migracji będą zależę od tego w jakim stopniu możliwości znalezienia zatrudnienia będą realizowane na terenie gminy.

Związek migracji z zatrudnieniem jest zależnością uniwersalną i nie ma wątpliwości, że będzie ona kształtowała rozmiary i kierunki migracji także w okresie perspektywicznym.

W zakresie reprodukcji biologicznej ludności przewiduje się:

- wzrost dzietności kobiet,
- stopniowy wzrost długości trwania życia.

W rezultacie – ujemne dotychczas saldo przyrostu naturalnego w gminie po roku 2000 będzie prawdopodobnie dodatnie, tzn. wielkość urodzeń nieznacznie przewyższy wielkość zgonów.

Uwzględniając możliwość docelowej migracji potencjalny wzrost gospodarczy i przyrost naturalny, przewiduje się następującą prognozę demograficzną ludności gminy do 2010 r.

1999 r. - 2919 osób,

2000 r. - 3000 osób,
 2005 r. - 3100 osób,
 2010 r. - 3100 osób,

Na wzrost ludności do ok. 2300 osób w 2010 r. może liczyć wieś Białowieża. W strukturze wiekowej ludności należy spodziewać się pewnego wzrostu udziału grupy mieszkańców w wieku produkcyjnym, znacznego zmniejszenia udziału osób w wieku przedprodukcyjnym i wzrostu udziału ludności w wieku poprodukcyjnym.

Przedstawione tendencje demograficzne będą miały wpływ na zmiany w wielkościach zasobów pracy, struktury gospodarstw rolnych oraz sposób użytkowania urządzeń infrastruktury społecznej i konieczność realizacji elementów infrastruktury technicznej w sposób selektywny.

2.3.2. Mieszkalnictwo.

Z prognozy demograficznej oraz z założenia, że wskaźnik nasycenia w mieszkania wyniesie 400 mieszkań na 1000 mieszkańców gminy, w 2010 r. powinno być w gminie 1240 mieszkań.

W stanie istniejącym zasoby mieszkaniowe gminy wynoszą 1053 mieszkania. Uwzględniając konieczność likwidacji części mieszkań z uwagi ich stan techniczny, (np. aż 41,3 % mieszkań rolników pochodzi sprzed 1944r.) szacuje się, że do 2010 r. należy wybudować w gminie 300 mieszkań.

- 1) Głównymi kierunkami działań w zakresie mieszkalnictwa będą:
 - a) modernizacja istniejącej zabudowy,
 - b) wymiana budynków z złym stanem technicznym,
 - c) wyposażenie mieszkań w urządzenia i instalacje techniczne.
- 2) Główne zadania w zakresie mieszkalnictwa to:
 - a) realizacja zabudowy mieszkaniowej na terenach wyznaczonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (w przypadku utraty mocy prawnej planów przyjmuje się zasadę utrzymania w studium terenów wyznaczonych w planach pod ten cel),
 - b) utrzymanie, modernizacja, wymiana i uzupełnienie zabudowy mieszkaniowej w wolnych przestrzeniach między zabudową istniejącą (plomby),
 - c) rozwój systemów infrastruktury technicznej podnoszącej standard mieszkań i warunków zamieszkiwania ludności.

2.3..3. Usługi.

2.3.3.1. Usługi ponadpodstawowe.

Usługi ponadpodstawowe na rzecz mieszkańców gminy Białowieża będą świadczyły, jak dotychczas urządzenia obsługi zlokalizowane w Hajnówce i Białymstoku. Są to usługi z zakresu administracji państwowej, administracji samorządowej szczebla powiatowego i wojewódzkiego, sądownictwa, lecznictwa specjalistycznego zamkniętego i specjalistycznego, szkolnictwa średniego i wyższego, kultury, sportu kwalifikowanego oraz specjalistycznego handlu i rzemiosła.

Na terenie Białowieży istnieje także szereg usług o charakterze ponadpodstawowym, z których korzystają w głównej mierze mieszkańcy innych gmin i regionów Polski. Urządzenia te omówiono w pkt. 3.2. I części studium.

Przeznaczone w studium tereny pod dalszy rozwój usług omówione w pkt. 2.3.3.2. mogą być wykorzystane także pod usługi o charakterze ponadlokalnym.

2.3.3.2. Usługi podstawowe

W zakresie usług podstawowych, istniejące na terenie gminy usługi mogą obsłużyć w perspektywie ludność gminy. Niezbędna będzie jednak modernizacja i uzupełnienie usług w związku ze wzrastającym popytem na usługi o wyższym standardzie.

Główne zadania w zakresie usług podstawowych to:

1) W zakresie komunalnych usług podstawowych:

Zapewnienie w budżetach gminy w poszczególnych latach odpowiednich środków finansowych na utrzymanie i modernizację (lub rozbudowę) urządzeń komunalnych, które będą obsługiwały miejscową ludność tj.

- Gimnazjum, szkołę podstawową i przedszkole w Białowieży,
- Białowieskiego Ośrodka Kultury w Białowieży,
- Gminnej Biblioteki Publicznej przy BOK w Białowieży,
- Kina w Białowieży,
- Gminnego Ośrodka Zdrowia w Białowieży,
- Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Białowieży,
- Urzędu Gminy w Białowieży,
- remizy strażackiej w Białowieży,
- basenów przeciwpożarowych we wsiach: Białowieża, Podolany, Zastawa, Pogorzelce, Teremiski,
- terenów sportowych: stadionu i innych urządzeń sportowych w Białowieży – łącznie z urządzeniami przy szkole podstawowej,

2) W zakresie pozostałych usług o charakterze podstawowym.

Tworzenie warunków do utrzymania i dalszego rozwoju istniejących na terenie gminy urządzeń usługowych, których właścicielem nie jest samorząd gminy tj.:

- sieci sklepów i innych urządzeń usługowych wymienionych w pkt. 3.4.4. i 4.2.1. I części studium,
- kościół we wsi Białowieża (3),
- cmentarz w Białowieży,
- apteki w Białowieży,
- urzędu pocztowego w Białowieży,
- banku spółdzielczego w Białowieży
- komisariatu policji w Białowieży,

3) W zakresie dalszego rozwoju usług. nie tylko podstawowych

Tworzenie warunków do rozwoju urządzeń usługowych w zakresie handlu, rzemiosła, gastronomii, obsługi turystów na terenach przewidzianych w „studium” (także na terenach przewidzianych pod zabudowę mieszkaniową).

Przedmiotem dalszego – perspektywicznego wykorzystania pod usługi mogą być tereny już wykorzystywane na ten cel oraz tereny wyznaczone w planach zagospodarowania przestrzennego gminy i wsi Białowieża – dotychczas nie zainwestowane.

Dopuszcza się możliwość dokonywania różnego rodzaju przekształceń funkcji terenów (zmian usług), uzupełnienia, a także zmianę funkcji na funkcje mieszkaniowe lub produkcyjno – rzemieślnicze tam gdzie nie stwarza to uciążliwości dla otaczającej zabudowy mieszkaniowej i środowiska. Zamierzając dokonanie zmiany funkcji terenów usługowych na produkcyjne lub rzemieślnicze należy każdorazowo dokonać oceny uciążliwości projektowanej funkcji oraz opracować miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Następujące tereny objęte miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego powinny być w perspektywie utrzymane jako usługowe z możliwością zmiany funkcji niektórych z nich:

1) we wsi Białowieża:

a) Podolany:

- teren 2.17 UH – handel (0,05 ha),
- teren 2,18 UK – klub wiejski (0,01 ha),
- teren 2,19 MNU – zabudowa mieszkaniowa i usługowa (0,55 ha),
- teren 2.23 UT – urządzenia obsługi turystyki i wypoczynku oraz inne usługi (1,7 ha),

b) Stoczek:

- teren 4.1 ZP – „Park Pałacowy” z towarzyszącymi usługami (44,7 ha),

- teren 4.2 UI – Straż Graniczna (1,4 ha),
- teren 4.5 UN – Stacja Geobotaniczna UW (1,5 ha),
- teren 4.6 MN – zabudowa mieszkaniowa z możliwością zabudowy usług (0,6 ha),
- teren 4.7. OS – cerkiew pw. św. Mikołaja (0,3 ha),
- teren 4.8. OK. – plebania (0,8 ha),
- teren 4.10 UK – kapliczka przydrożna (0,01 ha),
- teren 4.11 UH – handel (0,2 ha),
- teren 4.12 UK – kino „Żubr” (0,2 ha),
- teren 4.13 ZP – skwer (0,35 ha),
- teren 4.14 UI – obiekt policji (0,6 ha),
- teren 4.19 UO – przedszkole (0,2 ha),
- teren 4.21 US – boisko sportowe (1,6 ha),
- teren 4.22 KS – projektowany parking (1,2 ha),
- teren 4.25 U – projektowane usługi (0,1 ha),
- teren 4.26 U – projektowane usługi (0,1 ha),
- teren 4.27 A – usługi z zakresu administracji (0,05 ha),
- teren 4.28 MNU – zabudowa mieszkaniowa z usługami (4, 25 ha),
- teren 4.29 UI – bank (0,25 ha),
- teren 4.30 UO, MN – szkoła podstawowa i mieszkania (1,6 ha),
- teren 4.31 U – usługi (0,2 ha),
- teren 4.33 A, UH – administracja i handel (0,15 ha),
- teren 4.37 UH – Handel,
- teren 4.38 UZ – ośrodek zdrowia,
- teren 4.39 a MN – zabudowa mieszkaniowa z usługami,
- teren 4.40 a MN – zabudowa mieszkaniowa z usługami,
- teren 4.43 MN – zabudowa mieszkaniowa z usługami (1,6 ha),
- teren 4.44 MN – zabudowa mieszkaniowa z usługami (9,1 ha),
- teren 4.45 MN – zabudowa mieszkaniowa z usługami,
- teren 4.46 UH – handel (0,02 ha),
- teren 4.47 A – administracja (0,04 ha),
- teren 4.51 OS – Dom Modlitwy (0,25 ha),
- teren 4.54 ZP – Park Dyrekcyjny (7,4 ha),
- teren 4.56 MN – zabudowa mieszkaniowa z usługami (1,2 ha),
- teren 4.58 UH – handel (0,15 ha),
- teren 4.59 OK. – Kościół Katolicki (0,5 ha),
- teren 4.60 OS – plebania (0,4 ha),
- teren 4.61 UO Internat (3,2 ha),
- teren 4.62 UO Zespół Szkół Leśnych (1,6 ha),
- teren 4.65 MSj – zabudowa mieszkaniowo – pensjonatowa,
- teren 4.67 MSj – zabudowa mieszkaniowo – pensjonatowa (3,2 ha),
- teren 4.70 MSj – zabudowa mieszkaniowo – pensjonatowa (4,4 ha),
- teren 4.71 UZ – Dom Opieki Społecznej (0,25 ha),

- teren 4.79 RUL – Nadleśnictwo Białowieża (5,0 ha),
- teren 4.82 UZ – zaplecze rekreacyjno – gospodarcze Domu Pomocy Społecznej (0,35 ha),
- teren 4.94 UI – obiekty użyteczności publicznej w tym remiza OSP (0,4144 ha),
- teren 4.93 UN – rozbudowa obiektów Zakładu Badania Ssaków PAN (1,2138 ha),
- teren 4.95 UT – urządzenia obsługi turystyki i wypoczynku oraz inne usługi,

c) Zastawa:

- teren 6.2 UK – skansen (4,2 ha),
- teren 6.3 KX – ciąg pieszy wzdłuż rzeki Narewka,
- teren 6.6. MRj – zabudowa zagrodowa z usługami (4,0 ha),
- teren 6.7 MRj – zabudowa zagrodowa z usługami (0,9 ha),
- teren 6.8 MN – zabudowa mieszkaniowa z usługami (0,7 ha),
- teren 6.9 KP – parking (1,4 ha),
- teren 6.10 UT – obsługa turystów (0,1 ha),
- teren 6.12 UI – usługi (1,0 ha),
- teren 6.13 MRj – zabudowa zagrodowa z usługami (5,5 ha),
- teren 6.15 MRj – zabudowa zagrodowa z usługami (6,7 ha),
- teren 6.16 MRj – zabudowa zagrodowa z usługami (2,4 ha),
- teren 6.18 ZP – skwer (0,08 ha),
- teren 6.19 MRj – zabudowa zagrodowa z usługami,
- teren 6.20 MRj – zabudowa zagrodowa z usługami (2,6 ha),
- teren 6.21 A,UK – administracja, kultura (0,4 ha),
- teren 6.24 MRj – zabudowa zagrodowa z usługami (4 ha),
- teren 6.25 MNp – zabudowa mieszkaniowa z rzemiosłem i przemysłem nieuciążliwym (1,6 ha),
- teren 6.26 MRj, p. – zabudowa zagrodowa z rzemiosłem i przemysłem nieuciążliwym (1,6 ha),
- teren 6.29 MN, UH, UI – zabudowa mieszkaniowa i usługi (1,47 ha),
- teren 6.31 MR, UT – zabudowa zagrodowa oraz obiekt turystyczny (0,6 ha),
- teren 6.32 UT – funkcja rekreacyjna (0,6 ha),
- teren 6.34 MSj – zabudowa mieszkaniowo – pensjonatowa (0,9 ha),
- teren 6.34 a KSn – stacja paliw,
- teren 6.35 KKs – przystanek kolejowy,
- teren 6.37 UI – pole biwakowe (0,65 ha),
- teren 6.38 UT – usługi turystyczne (0,4 ha),
- teren 6.44 RP, RZ – rezerwa terenu pod usługi turystyczne (4,2 ha),
- teren 6.53 UT – urządzenia obsługi turystyki i wypoczynku z dopuszczeniem innych usług towarzyszących (1,7 ha),

- teren 6.54 UT – urządzenia obsługi turystyki i wypoczynku z dopuszczeniem innych usług towarzyszących (0,9 ha),
- teren 6.55 UT, MP – urządzenia obsługi turystyki i wypoczynku w tym do 8 działek z zabudową mieszkaniowo – pensjonatową.

2) we wsi Budy:

- teren 1.2 UK – świetlica,
- teren 1.3 UH – handel,
- teren 1.4 RLU – hotel robotniczy,
- teren 1.5 UT – pole biwakowe,
- teren 1.7 UH – handel,
- teren 1.9 KK – stacja PKP,
- teren 1.12 RLU – Nadleśnictwo „Zwierzyniec”,
- teren 1.13 UT – urządzenia turystyki i wypoczynku, w tym budownictwo mieszkaniowo – pensjonatowe,
- teren 1.14 UT – urządzenia turystyki i wypoczynku, w tym budownictwo mieszkaniowo – pensjonatowe,

3) wieś Pogorzelce:

- teren 3.3. UT – pole biwakowe,
- teren 3.4 UK – świetlica wiejska,
- teren 3.5 UT – pole biwakowe,

4) wieś Teremiski:

- teren 5.3 UI – remiza OSP,
- teren 5.4 RPH – skup runa leśnego,
- teren 5.5 UT – schronisko szkolne,
- teren 5.6 UH – handel,

2.4. Kierunki i zadania rozwoju gospodarczego i terenów dla tych potrzeb.

2.4.1. Kierunki rozwoju przemysłu i rzemiosła oraz tereny pod zabudowę przemysłowo – rzemieślnicza.

Na terenie gminy może się rozwijać przemysł drobny i rzemiosło produkcyjne w oparciu o następujące przesłanki:

- istniejące na terenie gminy zakłady przemysłowe i rzemieślnicze wyszczególnione w pkt. 4.2.1. I części „studium”,
- aktywność gospodarczą mieszkańców gminy,
- położenie gminy w obszarze unikatowego środowiska przyrodniczego,
- istniejące niewykorzystane tereny przemysłowo – składowe,

- istniejący niewykorzystany w pełni majątek produkcyjny,
- istniejące na terenie gminy surowce leśne.

W polityce przemysłowej gminy należy sprzyjać dalszemu rozwojowi działalności gospodarczej o charakterze nieuciążliwym dla środowiska przyrodniczego. Działające dziś podmioty powinny być sprawnie obsługiwane, by ze strony samorządu miały sprzyjający klimat do rozwoju swoich przedsiębiorstw.

Należy dążyć do rozwoju przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym. Przedmiotem szczególnego zainteresowania rozwojem funkcji produkcyjnych, usługowych i rzemieślniczych powinny być tereny przeznaczone już w planie zagospodarowania przestrzennego na te cele. Są to następujące tereny:

1) we wsi Białowieża:

a) Stoczek

- teren 4.70 a EE (2,8 ha) - udokumentowane złoża surowców mineralnych,
- teren 4.78 PE (1,5 ha) – istniejąca piaskownia,
- teren 4.81 RPL (2,0 ha) – zakład produkcyjny,
- teren 4.85 RUP (2,8 ha) baza GS (w likwidacji niezbędna zmiana funkcji),
- teren 4.86 MT – proj. baza przedsiębiorstwa gospodarki komunalnej,
- teren 4.90 RPZ (0,6 ha) – rzeźnia i masarnia GS,
- teren 4.91 EG ó rozprężalnia gazu – projektowana,

b) wieś Zastawa

- teren 6.42 RUL – (1,8 ha) – baza remontowo – budowlana ALP,
- teren 6.43 S – skład drewna,

2) we wsi Pogorzelce

- teren 3.2 RPH – istniejąca zlewnia mleka,

3) we wsi Teremiski:

- teren 5.2 RPH – istniejąca zlewnia mleka,
- teren 5.4 RPH – istniejący skup runa leśnego,

Ponadto w „studium” dopuszcza się rozwój nieuciążliwego rzemiosła na terenach mieszkaniowych i usługowych wymienionych w pkt. 2.3.3.2.

2.4.2. Kierunki rozwoju rolnictwa i leśnictwa – obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej – tereny leśne.

2.4.2.1. Rolnictwo

Istniejące obecnie uwarunkowania glebowo – rolnicze stanowiąc będą w dalszym ciągu podstawę gospodarki rolnej w gminie.

Stopniowo zmniejszać się będzie ilość gospodarstw rolnych przy zwiększaniu ich średniej powierzchni. Tempo tych zmian zależy będzie od polityki rolnej prowadzonej przez Państwo (ceny produktów rolnych, ceny środków produkcji, możliwości zbytu, kredytowanie rolnictwa) oraz możliwości tworzenia nowych miejsc pracy na wsi poza rolnictwem i w miastach dla ludności odchodzącej z rolnictwa.

Należy oczekiwać wzrostu poziomu technologii rolniczej i warunków cywilizacyjnych życia mieszkańców wsi w wyniku rozwoju systemów infrastruktury technicznej.

Powinna wzrosnąć powierzchnia upraw przemysłowych, owoców i warzyw. Należy rozwijać także dotychczasowe kierunki produkcji rolnej: produkcja zbóż i hodowla bydła.

1) Tworzenie warunków do wykorzystania rolniczej przestrzeni produkcyjnej

I majątku produkcyjnego rolnictwa powinno polegać na:

a) wspieraniu procesu zwiększania powierzchni gospodarstw rolnych poprzez:

- zbywanie gruntów rolnych Skarbu Państwa i komunalnych,
- prowadzenie scaleń i wymianę gruntów,
- popieranie rozwoju urządzeń obsługi rolnictwa i sfery pozarolniczej w celu umożliwienia zwiększenia miejsc pracy na wsi dla ludności, która będzie rezygnowała z pracy w rolnictwie,
- popieranie rozwoju dużych gospodarstw rolnych,

b) poprawie jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej poprzez:

- regulacje stosunków wodnych,
- zwiększenie udziału nawożenia naturalnego,
- przeznaczenie pod zalesienie gruntów nieprzydatnych dla rolnictwa,

c) wspieraniu rozwoju otoczenia rolnictwa w zakresie mechanizacji prac rolniczych, zaopatrzenia w środki produkcji, zbytu produkcji rolnej, przetwórstwa rolniczego i obsługi weterynaryjnej poprzez:

- promocję terenów przeznaczonych na działalność gospodarczą,
- stosowanie priorytetów i ulg podatkowych na rzecz rolnictwa,

Terenami rozwoju otoczenia rolnictwa mogą być istniejące tereny przeznaczone na ten cel, a także tereny przewidziane w studium pod rozwój przemysłu i rzemiosła.

d) podnoszeniu poziomu technologii produkcji rolniczej i warunków zamieszkiwania ludności rolniczej poprzez:

- rozwój we wsiach wyposażenia w urządzenia infrastruktury technicznej: wodociągów, kanalizacji, elektroenergetyki, gazownictwa, telekomunikacji, usuwania i utylizacji odpadów,
- utrzymanie istniejących urządzeń obsługi rolnictwa i podnoszenie ich standardu,
- tworzenie warunków do powstawania nowych urządzeń usługowych,
- poprawa stanu dróg na terenie gminy, zarówno o znaczeniu ponadgminnym, jak też dróg gminnych i polnych.
- ograniczanie możliwości realizacji zabudowy rozproszonej (z dala od istniejącej zabudowy),

2) Należy rozwijać ekologizację terenów rolniczych poprzez:

- preferowanie rolnictwa ekologicznego na terenach posiadających najkorzystniejsze warunki do produkcji zdrowej żywności,
- zmianę sposobu użytkowania terenów przeznaczonych na inne cele niż rolnicze, ze względu na ich złą jakość gleb oraz niekorzystne walory siedliskowe dla rolnictwa,
- systematyczne eliminowanie chemicznych środków ochrony upraw, zwłaszcza na terenach narażonych na skażenie wód,
- stopniowe ograniczenie stosowania nawozów mineralnych na rzecz nawożenia organicznego,
- unikanie koncentracji nadmiernej hodowli oraz upowszechnianie jej w wielofunkcyjnych gospodarstwach rolnych,
- upowszechnianie samowystarczalności paszowej gospodarstw rolnych,
- upowszechnianie stosowania przyjaznych środowisku nośników energii, wody, wiatru, substancji organicznych (oleje, alkohol),
- wspieranie rozwoju pszczelarstwa.

Zasady ochrony rolniczej przestrzeni produkcyjnej zawiera punkt 2.1.8. niniejszego „studium”.

2.4.2.2. Leśnictwo

Z uwagi na przewidywane podniesienie rangi ochronności całego obszaru Puszczy Białowieskiej wykorzystanie lasów na terenie gminy może ulec w przyszłości zasadniczej zmianie. Ochrona i hodowla lasów odbywa się zgodnie z zasadami ustalonymi dla L.K.P. PB. i ustaleniami planów urządzenia lasu.

Powinien też nastąpić niewielki wzrost powierzchni lasów na skutek zalesień gruntów marginalnych.

Zasady gospodarowania lasami zawiera punkt 2.1.2. niniejszego „studium”.

2.4.3. Kierunki rozwoju obszarów turystyczno – wypoczynkowych.

Obszary i urządzenia wypoczynkowe powinny być w gminie podstawą bytu mieszkańców gminy gdyż są tu do tego predyspozycje w postaci wybitnych obszarów przyrodniczych i historyczno – kulturowych. Dominującym kierunkiem rozwoju turystyki jest jej funkcja poznawcza i naukowo – dydaktyczna.

W rozwoju obszarów , urządzeń wypoczynkowych i turystycznych należy brać pod uwagę istniejące już w Białowieży i na terenie gminy obszary i urządzenia omówione w pkt. 3.3. uwarunkowań niniejszego „studium”.

Zakłada się ponadto powiększenie istniejących możliwości poprzez określenie w „studium” nowych terów przydatnych do rozwoju urządzeń obsługi turystów tj.:

- zbiornika wodnego na rzece Narewce na odcinku między ul. Parkową i Mostową z przystosowaniem na potrzeby wypoczynku turystów i miejscowej ludności,
- rozwój urządzeń turystyczno – wypoczynkowych na terenie lasów przewidzianych do zagospodarowania komunalnego w rejonie wsi Grudki,
- rozwój urządzeń usługowo – turystycznych w Białowieży na terenach: Stacja Towarowa / Pałacowa, na obszarze po zachodniej stronie Zastawa – Krzyże (na obszarze zawartym między skansenem i dróżnicówką – przy jednoczesnym zabezpieczeniu potrzeb terenowych dla właściwego funkcjonowania skansenu), na obszarze po zachodniej stronie Parku Pałacowego oraz we wsi Budy.
- Rozwój obiektów sanatoryjno – leczniczych w rejonie Domu Pomocy Społecznej,
- Wyznaczenie ścieżek rowerowych i dydaktycznych oraz szlaków turystycznych,
- Złżecca się przystosowanie zbiorników wodnych położonych w Parku Pałacowym dla potrzeb rekreacji a rzekę Narewkę do zagospodarowania jako szlaku turystyki wodnej o funkcji edukacyjnej,
- odtworzenie i zagospodarowanie na potrzeby turystyki kolejki leśnej Hajnówka – Grudki,
- rozwój urządzeń turystyczno – wypoczynkowych na terenach położonych między wsią Podolany II i Stacją Towarową,
- wykorzystanie i propagowanie wartości historyczno – kulturowych, w tym zabytków wymienionych w pkt. 2.2 I części „studium”
- dopuszcza się użytkowanie wolnych siedlisk na potrzeby budownictwa letniskowego.

2.5. Kierunki i zadania rozwoju komunikacji

Gmina Białowieża obsługana będzie siecią dróg i komunikacją autobusową .

2.5.1. Sieć drogowa

2.5.1.1. Droga wojewódzka Nr 689

- 1) Przepustowość drogi i prognoza ruchu przedstawiają się następująco:
 - przepustowość drogi o szerokości jezdni 5 m. przy poziomie swobody ruchu D wynosi ok. 600 P/h,
 - prognoza ruchu na podstawie pomiarów ruchu w 1995 r. :

	1995	2000	2005	2010	2015
Hajnówka – granica państwa	900	1200	1500	1800	2100
- 2) Z porównania przepustowości drogi z prognoza ruchu w 2015 r. wynoszącą 200 P/h /0,095 x 2100 = 200/ wynika, że istniejący przekrój drogi ma duże rezerwy przepustowości.
- 3) Parametry techniczne i użytkowe drogi przyjmować zgodnie z obowiązującymi przepisami, obecnie rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 2 marca 1999 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogi publiczne i ich usytuowanie (Dz. U. Nr 43, poz.430).
- 4) Należy liczyć się z potrzebą poszerzenia drogi Nr 689 klasy G do szerokości 25 m. w liniach rozgraniczających.
- 5) W celu stworzenia bezpiecznych warunków ruchu lokalnego, tranzytowego turystycznego i do planowanego przejścia granicznego w Białowieży, przewiduje się poszerzenie jezdni do 6 m. lub 7 m.
- 6) Zgodnie z art. 43 ust. 1 ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych, zmienionej art. 52 ustawy z dnia 24 lipca 1998 r. o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej w związku z reforma ustrojową państwa (Dz. U Nr 106, poz. 668) obiekty budowlane przy drogach publicznych powinny być usytuowane w odległości od zewnętrznej krawędzi jezdni drogi wojewódzkiej co najmniej :
 - na terenie zabudowy miast i wsi 8 m.,
 - poza terenami zabudowy 20 m.,
- 7) Na etapie modernizacji drogi trzeba będzie opracować ocenę oddziaływania drogi na środowisko, z uwzględnieniem właściwej prognozy ruchu, z równoczesnym ustaleniem zasad i warunków realizacji zabudowy wymagającej ochrony w jej otoczeniu oraz ochrony istniejącej zwartej zabudowy przed uciążliwościami ruchu.
- 8) Uwzględnić właściwe parametry drogi w ustaleniach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego łącznie z warunkami

zagospodarowania ich obrzeży, wynikających z oceny oddziaływania drogi na środowisko.

- 9) Wprowadzić urządzenia zabezpieczające w miejscach największych możliwości powstawania kolizji na drodze z ruchem lokalnym i pieszym.
- 10) Wykonać zabezpieczenia istniejącej i projektowanej zabudowy przed uciążliwościami ruchu samochodowego w miejscach wskazanych w ocenie oddziaływania drogi na środowisko.
- 11) Minimalizować ilość nowych włączeń ulic i zjazdów, zwłaszcza z lewoskrętami z wyznaczonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego terenów budowlanych i uzgodnić je z zarządcą drogi.

2.5.1.2. Drogi powiatowe.

- 1) Zgodnie z art. 6a ust. 1 ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych zmienionej art. 52 ustawy z dnia 24 lipca 1998 r. o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej – w związku z reformą ustrojową państwa (Dz. U. Nr 106, poz. 668) „do dróg powiatowych zalicza się drogi inne niż określone w art. 5 ust. 1 i art. 6 ust. 1, stanowiące połączenia miast będących siedzibami powiatów z siedzibami gmin i siedzib gmin między sobą”.
Na podstawie w/w ustalenia w celu stworzenia drogowego połączenia Białowieży z Narewką postuluje się zaliczyć do dróg publicznych (powiatowych) „Drogę Narewską”
- 2) Sprawne powiązania zewnętrzne gminy będą realizować poza drogą wojewódzką drogami powiatowymi i „Drogą Narewską”.
- 3) Parametry techniczne i użytkowe dróg przyjmować zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 2 marca 1999 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogi publiczne i ich usytuowanie (Dz. U. Nr 43, poz. 430).
- 4) Zgodnie z art. 43 ust. 1 ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych, zmienionej art. 52 ustawy z dnia 24 lipca 1998 r. przytoczonej w punkcie 2.5.1.2.1) „kierunków rozwoju”, obiekty budowlane przy drogach publicznych powinny być usytuowane w odległości od zewnętrznej krawędzi jezdni drogi powiatowej co najmniej:
 - na terenie zabudowy miast i wsi 8 m
 - poza terenem zabudowy 20 m.
- 5) Na etapie modernizacji drogi należy wykonać ocenę oddziaływania drogi na środowisko, z równoczesnym ustaleniem zasad i warunków realizacji zabudowy szczególnie wymagającej ochrony w jej otoczeniu oraz ochrony istniejącej zwartej zabudowy przed uciążliwościami ruchu.
- 6) Uwzględnienia właściwych parametrów dróg w ustaleniach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego łącznie z warunkami

zagospodarowania ich obrzeży, wynikających z oceny oddziaływania drogi na środowisko.

- 7) Można przypuszczać, że ulegnie zmianie numeracja dróg powiatowych i gminnych na mocy art. 10 lit. c ust. 5 ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych zmienionej art. 52 ustawy z dnia 24 lipca 1998 r. przytoczonych w punkcie 2.5.1.2.1) „kierunków rozwoju” który brzmi: „Minister właściwy do spraw transportu określi, w drodze rozporządzenia sposób numeracji oraz zakres, treść i sposób prowadzenia ewidencji dróg i obiektów mostowych”.

2.5.1.3. Drogi gminne

- 1) Struktura funkcjonalno – techniczna i przestrzenna dróg gminnych określona w punkcie 5.1.1.3) „uwarunkowań studium” może ulec istotnym zmianom w przypadku zaistnienia okoliczności określonych w punkcie 5.1.5. „uwarunkowań studium” po zaliczeniu wymienionych ulic i innych ulic bez nazwy w Białowieży do dróg gminnych oraz zaliczeniu do dróg publicznych drogi „Zwierzynieckiej” w celu stworzenia dogodnego połączenia wsi Budy i Czerlonki z Narewką, względnie uznania jej za drogę główną łączącą siedziby gminy tj. Białowieżę z Narewką.
- 2) Wewnętrzne potrzeby transportowe gminy realizowane będą drogą wojewódzką, planowaną i istniejącymi drogami powiatowymi oraz planowaną i istniejącymi drogami gminnymi.
- 3) Parametry techniczne i użytkowe dróg gminnych należy przyjmować zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 2 marca 1999 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogi publiczne i ich usytuowanie (Dz. U. Nr 43, poz. 430).
- 4) Bieżące remonty i modernizację dróg należy wykorzystać z uwzględnieniem priorytetów dla:
 - odcinków dróg obsługujących największą liczbę mieszkańców i obszary o największej w skali gminy aktywności gospodarczej,
 - odcinków o największych zagrożeniach funkcjonowania ruchu, mogących wywołać zakłócenie życia społeczno – gospodarczego części sieci osadniczej.
- 5) Numeracja i ilość dróg gminnych może ulec zmianom z przyczyn określonych w punktach 2.5.1.2.1) i 2.5.1.3.1) „kierunków studium”.

2.5.2. Przejście graniczne drogowe.

Zgodnie z projektem studium zagospodarowania przestrzennego byłego województwa białostockiego w Białowieży w ciągu drogi wojewódzkiej Nr 689 przewiduje się przejście graniczne o ograniczonym ruchu.

2.5.3. Techniczne zaplecze motoryzacji.

- 1) Dla poszczególnych programów zagospodarowania zaleca się przyjmować:
- a) wskaźniki miejsc postojowych przedstawionych w poniższej tabeli.

Tabela nr 62

Lp.	Wyszczególnienie	Jednostka odniesienia	Ilość miejsc postojowych
1	2	3	4
1.	Administracja	1000 m ² p.u.	8 – 24
2.	Handel	1000 m ² p.u.	7 – 20
3.	Zakłady pracy	100 zatrudnionych	8 – 14
4.	Restauracja	100 miejsc konsumpcyjnych	12 - 20
5.	Cerkiew i Kościół	100 uczestników mszy	10

- b) stacje paliw zaleca się przyjmować wg zasady, że 1 stacja paliw o 4 ÷ 6 dystrybutorach może obsłużyć 5000 ÷ 6000 samochodów,
- c) miejsca obsługi samochodów zaleca się programować wg następujących wskaźników:
- 1 st. / 300 ÷ 400 samochodów,
1 st. / 300 ÷ 400 m² powierzchni stacji.
- 2) Przy wzroście wskaźnika motoryzacji do 340 w roku 2005 i 400 w roku 2010 należy sukcesywnie dążyć do zaspokojenia potrzeb w zakresie technicznego zaplecza motoryzacji jak przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela nr 63

Lp.	Wyszczególnienie	Lata	
		2005	2010
1.	Wskaźnik motoryzacji	340	400
2.	Ludność w gminie	3100	3100
	a) w Białowieży	2345	2475
	b) w gminie bez Białowieży	655	625
3.	Parkingi krótkiego postoju	82	101
4.	Ilość samochodów osobowych	1054	1240
5.	Ilość pojazdów	1317	1459
6.	Niezbędna ilość stacji paliw	1	1
7.	Niezbędna ilość zakładów naprawy samochodów	3 ÷ 4	4 ÷ 5

Dane przedstawione w powyższej tabeli w punktach 2a 7 według własnych obliczeń.

2.5.4. Kolej

Zawieszenie kursowania pociągów na linii (Lewki – Hajnówka) – Nieznany Bór – Białowieża nastąpiło z uwagi na zły stan torów oraz deficytowość przewozów. Z wiadomości uzyskanych z Zakładu Infrastruktury Kolejowej w Siedlcach linia ta kwalifikuje się do naprawy głównej tzn. wymiany szyn, podkładów i podsypki na całej długości. Oprócz robót torowych należy wykonać remonty mostów. Obecny stan finansowy PKP uniemożliwia wykonanie tych robót.

Oprócz poprawy stanu technicznego ważnym elementem jest pozyskanie środków od organów samorządowych na finansowanie przewozów pasażerskich.

Uwzględniając powyższą sytuację przedmiotowa linia kolejowa mogłaby aktualnie funkcjonować w formie ścieżki rowerowej.

2.5.5. Komunikacja autobusowa.

Przy przyjętym w projekcie studium zagospodarowania przestrzennego byłego województwa białostockiego, standardzie dostępności 2 km do przystanku stworzyć warunki do obsługi wsi Podolany.

Zapewnienie właściwego standardu obsługi podróżnych wymagać będzie:

- a) utrzymania we właściwym stanie technicznym dróg, po których kursują autobusy,
- b) sukcesywnej wymiany starych autobusów na nowoczesne, bardziej funkcjonalne z dostosowaniem dla ludzi niepełnosprawnych i mniej uciążliwych dla środowiska,
- c) obniżenia przez Przedsiębiorstwo PKS kosztów funkcjonowania, a w efekcie do obniżenia usług transportowych.

2.5.6. Ścieżki rowerowe.

Wyznaczenie ścieżek rowerowych przewiduje się w ciągu szlaków pieszych: zielonego (Hajnówka – Nieznany Bór) – Zwierzyniec parking – Krzyże – Białowieża, niebieskiego Białowieża – Pogorzelce – Stara Białowieża – Teremiski – Budy – Zwierzyniec parking – Czerlonka, żółtego Białowieża – Krzyże – Rezerwat Pokazowy Zwierząt – Stara Białowieża – Teremiski – Budy – Świnoroje – Narewka i Białowieża – Krzyże – Rezerwat Pokazowy Zwierząt – Stara Białowieża – w ciągu Drogi Narewckowskiej - Narewka i Białowieża – Podolany /Jagiellonka/ - Grudki – Białowieża.

2.6. Kierunki i zadania rozwoju infrastruktury technicznej.

2.6.1. Zaopatrzenie w wodę.

2.6.1.1. Prognoza zapotrzebowania w wody.

Do obliczenia zapotrzebowania wody przyjęto wskaźnik zapotrzebowania wody:

- na cele bytowo – gospodarcze mieszkańców w 2010 r.
- 150 dm³/dM przy 100 % korzystających z wodociągu przy wskaźniku nierównomierności dobowej Nd = 1,3 i godzinowej Ng = 2,5,
- dla zakładów użyteczności publicznej 15 dm³/M/d przy Nd = 1,1 i Ng = 2,5,
- na cele drobnego przemysłu 10 % zapotrzebowania na cele bytowo – gospodarcze przy Nd = 1,15,
- dla zwierząt gospodarskich 10 % zapotrzebowania na cele bytowo – gospodarcze przy Nd = 1,2 i Ng = 3,0,
- na własne potrzeby wodociągu 15 % średniego zapotrzebowania,
- p.poż – 10 dm³/sek 1 pożar zgodnie z polską normą PN – B – 02864.

Ilość mieszkańców we wsiach podłączonych i planowanych do podłączenia do wodociągu Białowieża w okresie kierunkowym przyjmuje się 2740 osób.
Ogólne zapotrzebowanie wody z wodociągu Białowieża.

Tabela nr 64

Wyszczególnienie	Qdśr m ³ /d	Qd max m ³ /d	Q dśr m ³ /h	Qh max m ³ /h
cele bytowo – gospodarcze mieszkańców	411	534,3	17,1	55,7
zakłady użyteczności publicznej	41,1	45,2	1,7	4,7
drobny przemysł	41,1	47,3	1,7	2,0
zwierzęta gospodarskie	41,1	49,3	1,7	6,2
razem	534,3	676,1	22,2	68,6
	80,1	80,1	3,3	3,3
potrzeby własne wodociągu ogółem	614,4	756,2	25,5	71,9

Zatwierdzone zasoby ujęcia wodociągu w Białowieży w wielkości 135 m³/h pozwalają pokryć kierunkowe zapotrzebowanie wody w godzinach maksymalnych rozbiorów oraz zabezpieczyć wodę do celów przeciwpożarowych.

2.6.1.2. Kierunki, działania i zadania w zakresie zaopatrzenia w wodę.

- a) Zapewnienie ciągłej dostawy wody o jakości zgodnej z obowiązującymi normami sanitarnymi w ilości pokrywającej pełne potrzeby odbiorców i przeciwpożarowe poprzez:
- 1) utrzymanie w należyтым stanie technicznym z ewentualną modernizacją i rozbudową komunalnego ujęcia i stacji uzdatniania w Białowieży oraz zakładowych ujęć wody Nadleśnictwa Białowieża w Gruszkach i Czerlonce,
 - 2) wykonanie studni awaryjnych dla wodociągu zakładowego w Gruszkach i Czerlonce,
 - 3) przestrzeganie zakazów obowiązujących w obszarze strefy ochrony pośredniej ujęcia wody w Teremiskach podanych w punkcie 6.1.5. „Uwarunkowań” w okresie eksploatacji tego ujęcia,
 - 4) zwiększenie pewności i sprawności dystrybucji wody oraz zmniejszenie ilości sytuacji awaryjnych w wyniku diagnozowania stanu technicznego sieci wodociągowej i wymiany niesprawnej armatury oraz odcinków sieci o dużej awaryjności, które są przyczyną przerw w dostawie wody, jej ubytków, okresowego pogorszenia jakości i strat ekonomicznych,
 - 5) rozwój sieci wodociągowej w gminie z wykorzystaniem istniejących wodociągów:
 - w miejscowości Białowieża w zakresie umożliwiającym podłączenie do niej całej zwartej zabudowy mieszkaniowej, usługowej i produkcyjnej istniejącej i projektowanej oraz w miarę zgłaszanych potrzeb zabudowy rozproszonej,
 - podłączenie do wodociągu Białowieża wsi Teremiski, z wyłączeniem z eksploatacji ujęcia i stacji wodociągowej w tej wsi, poprzez przedłużenie sieci wodociągowej ze wsi Pogorzelce, oraz wsi Budy poprzez przedłużenie sieci wodociągowej ze wsi Teremiski,
 - w miarę zgłaszanych potrzeb do gospodarstw kolonijnych,
 - na potrzeby potencjalnego rozwoju poszczególnych miejscowości i turystyki.
 - 6) Utrzymanie w należyтым stanie technicznym z możliwością sprawnego uruchomienia eksploatacyjnego dla ewentualnych potrzeb obrony cywilnej istniejących zakładowych studni głębinowych określonych w punkcie 6.1.7. „Uwarunkowań”. Likwidację studni każdorazowo należy uzgodnić z punktu widzenia ewentualnych potrzeb obrony cywilnej z organem do spraw obrony cywilnej.

2.6.2. Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków sanitarnych.

- 1) W gminie przyjmuje się rozdzielczy system kanalizacji tj. niezależny system kanalizacji sanitarnej do odprowadzania ścieków bytowo –

gospodarczych i produkcyjnych do oczyszczalni ścieków i oddzielny dla kanalizacji deszczowej z urządzeniami podczyszczającymi do odprowadzenia wód opadowych z terenów zabudowanych.

- 2) Rozbudowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości gminnej Białowieża powinna być prowadzona w zakresie umożliwiającym podłączenie do niej całej zabudowy mieszkaniowej, usługowej i produkcyjnej istniejącej i projektowanej.
- 3) Wszystkie ścieki sanitarne i poprodukcyjne zebrane z terenu Białowieży kanalizacją sanitarną winny być skierowane na oczyszczalnię ścieków utrzymywaną w należytym stanie technicznym i właściwie eksploatowaną. Z chwilą zbliżenia się ilości dopływających ścieków do przepustowości oczyszczalni dokonać jej rozbudowy.
- 4) Porządkowanie gospodarki ściekowej w pozostałych miejscowościach gminy przedstawia się w dwóch wariantach, a wybór wariantów do realizacji powinien być poprzedzony szczególną analizą techniczno – ekonomiczną.
 - a) Wariant I zakłada:
 - budowę kanalizacji sanitarnej w poszczególnych wsiach o zwartej zabudowie i odprowadzenie ścieków w układzie grawitacyjno – pompowym do oczyszczalni w Białowieży z realizacją w następującej kolejności: Pogorzelce, Teremiski, Budy i Grudki.
 - budowę kanalizacji sanitarnej i kontenerowej oczyszczalni ścieków dla miejscowości Czerlonka.
 - b) Wariant II zakłada:
 - budowę kanalizacji sanitarnej w osadzie Grudki i odprowadzenie ścieków za pomocą ewentualnych przepompowni do kanalizacji sanitarnej w Białowieży,
 - budowę kanalizacji sanitarnej i kontenerowych oczyszczalni ścieków w poszczególnych miejscowościach: Pogorzelce, Teremiski, Budy i Czerlonka.
- 5) Podjęcie decyzji co do budowy kanalizacji sanitarnej i oczyszczalni ścieków w danej wsi wymagać będzie każdorazowo:
 - sondażu wśród mieszkańców co do chęci i możliwości partycypacji w kosztach inwestycji,
 - rozeznania możliwości uzyskania zewnętrznego wsparcia finansowego, wykorzystując położenie gminy w obszarach chronionych,
 - wyznaczenie lokalizacji oczyszczalni ścieków w trybie planowania przestrzennego – wskazane w części graficznej studium propozycje mają charakter orientacyjny.
- 6) Na obszarach zabudowy rozproszonej, w której nieracjonalna jest budowa scentralizowanych systemów kanalizacji sanitarnej, przewiduje się preferowanie indywidualnych przydomowych oczyszczalni ścieków w budownictwie mieszkaniowym, a dla ewentualnych zakładów

usługowych i produkcyjnych lokalnych kontenerowych oczyszczalni ścieków. Należy dążyć do eliminowania odprowadzania ścieków do zbiorników bezodpływowych, gdyż jest to rozwiązanie uciążliwe dla użytkowników i nie zapewnia ochrony środowiska, zwłaszcza wód gruntowych. Zbiorniki szczelne należy traktować jako rozwiązanie przejściowe, na terenach jeszcze nieuzbrojonych, ale przewidzianych do objęcia kanalizacją zbiorczą.

- 7) Wywóz ścieków z urządzeń lokalnych, których ilość będzie maleć w miarę porządkowania gospodarki ściekowej w gminie, w dalszym ciągu przewiduje się do punktu zlewnego przy oczyszczalni ścieków w Białowieży.
- 8) W długofalowym procesie porządkowania gospodarki ściekowej w gminie, szybki postęp techniczny w dziedzinie oczyszczania ścieków może zaowocować rozwiązaniami dziś nieprzewidywalnymi, a pozwalającymi oczyścić ścieki znacznie mniejszymi nakładami finansowymi, niż jest to możliwe przy obecnie znanych technologiach.

2.6.3. Gospodarka odpadami stałymi.

- 1) Do stworzenia systemu gromadzenia, usuwania i unieszkodliwiania odpadów stałych w sposób racjonalny, gwarantujący ochronę środowiska i maksymalne wykorzystanie składników użytkowych, odpowiadających nowym przepisom prawnym, uwzględniających wymogi Unii Europejskiej, konieczne będzie:
 - a) prowadzenie prawidłowej eksploatacji gminnego wysypiska odpadów stałych,
 - b) wzmożenie działań władz gminnych odnośnie przyspieszenia realizacji zakładu utylizacji odpadów w Hajnówce dla gmin tworzących Związek Gmin Puszczy Białowieskiej, partycypacji w jego budowie i po zrealizowaniu korzystanie z tego zakładu na zasadach ustalonych w dokumentacji projektowej,
 - c) wprowadzenie obowiązku zorganizowanego wywozu odpadów stałych ze wszystkich terenów o zwartej zabudowie poprzez wyposażenie gospodarstw w pojemniki albo worki lub ustawienie we wsiach kontenerów na odpady stałe.
 - d) opracowanie specjalistycznego projektu techniczno – organizacyjnego systemu gospodarki odpadami i wprowadzenie go w życie,
 - e) przygotowanie organizacyjne systemu selektywnej zbiórki odpadów, z wydzieleniem surowców wtórnych i odpadów niebezpiecznych, poprzedzone wśród mieszkańców kampania promocyjną tego systemu,
 - f) wprowadzenie w gminie selektywnej zbiórki odpadów, uwzględniając w pierwszej kolejności miejscowość gminną Białowieża,

- g) wybranie przedsiębiorstwa zajmującego się obsługą selektywnej zbiórki odpadów z ustaleniem zadań jakie będą do niego należały,
 - h) prowadzenie w sposób ciągły pracy ze społeczeństwem, szczególnie z dziećmi i młodzieżą, w zakresie propagowanego systemu zbiórki odpadów stałych,
 - i) tworzenie warunków i zachęt do rozwoju lokalnego przetwarzania surowców wtórnych.
- 2) Specjalistyczny projekt techniczno – organizacyjny systemu usuwania i unieszkodliwiania odpadów stałych, wykonany na zlecenie gminy powinien w szczególności określić:
- mankamenty funkcjonowania dotychczasowego systemu i wstępne opinie mieszkańców co do kierunków jego zmian,
 - prognozę co do ilości i składu odpadów w tym ilości i rodzaju odpadów do recyklingu,
 - określenie systemu zbiórki odpadów w miejscu wytwarzania tj. :
 - rozwiązanie wielopojemnikowe, w których ilość pojemników uzależniona jest od ilości zbieranych asortymentów surowców wtórnych (makulatura, metal, szkło, tworzywa sztuczne, tekstylia) oraz odpadów do unieszkodliwiania przez przedsiębiorstwa specjalistyczne i odpadów, których nie można wykorzystać gospodarczo,
 - rozwiązanie dwupojemnikowe – surowce wtórne i odpady do unieszkodliwiania w jednym, pojemniku z późniejszą segregacją w zbiornicy odpadów i w drugim pojemniku do wywiezienia na składowisko odpadów,
 - celowość ekonomiczną i techniczną bezpośredniego odbioru selekcyonowanych odpadów w miejscu wytwarzania, transportu surowców wtórnych do zbiornicy odpadów, a odpadów których nie można wykorzystać gospodarczo, na składowisko gminne, albo zastosowanie kontenerów we wsiach z okresowo transportowanymi odpadami (w większych ilościach) do zbiornicy odpadów lub na składowisko w zależności od ich rodzaju,
 - w przypadku wariantu z kontenerami ich lokalizację z uwzględnieniem: maksymalnej dostępności, w ruchliwych punktach - obok szkół, zakładów usługowych, handlowych itp.,
 - określenie ilości i lokalizację zbiornic odpadów z wykorzystaniem, tam gdzie jest to możliwe i racjonalne niezagospodarowanych terenów usługowych rolnictwa, bądź wyznaczenie nowych w planie miejscowym,
 - określenie niezbędnego wyposażenia zbiornic odpadów,
 - określenie warunków techniczno – ekonomicznych do ewentualnego lokalnego przetwarzania surowców wtórnych oraz zachęt do rozwoju tego typu działalności,

- koszty przedsięwzięcia, sposób jego finansowania z uwzględnieniem środków pozyskiwanych z zewnątrz i efektywności użytkowej,
 - harmonogram realizacji przedsięwzięcia z uwzględnieniem etapowania i rozwiązań przejściowych.
- 3) System selektywnej zbiórki odpadów stałych.
- Przygotowanie organizacyjne systemu selektywnej zbiórki odpadów wymagać będzie podjęcia przez samorząd gminy uchwały o wprowadzeniu tego systemu i uchwalenia „Regulaminu gospodarki odpadami”, który przede wszystkim powinien określić:
- rodzaj pojemników jakie powinny być stosowane w systemie,
 - miejsca lokalizacji pojemników,
 - asortymenty surowców wtórnych oraz odpadów do unieszkodliwiania jakie powinny być selektywnie odzyskiwane,
 - sposób usuwania odpadów wielkogabarytowych (czy mieszkańcy we własnym zakresie wywożą do zbiornic odpadów, czy następuje zbiórka odpadów wystawionych przed posesję w określonych dniach),
 - graniczną częstotliwość wywozu pojemników z odpadami,
 - co należy zrobić z odpadami niezagospodarowanymi,
 - zadania i odpowiedzialność przedsiębiorstw obsługujących system,
 - opłaty za wywóz i utylizację odpadów z uwzględnieniem zachęt do selektywnej zbiórki odpadów,
 - obowiązki mieszkańców, administracji i budynków mieszkalnych i innych podmiotów gospodarczych objętych systemem,
 - sankcje, administracyjne i ekonomiczne w przypadku niewłaściwego wypełniania zadań przez uczestników selektywnej zbiórki odpadów,
- 4) Zadania przedsiębiorstwa zajmującego się obsługą systemu gospodarki odpadami w gminie:
- współdziałanie w organizowaniu systemu,
 - zawieranie umów z mieszkańcami, zobowiązujących do selektywnego zbierania i odstawiania odpadów,
 - rozstawianie pojemników do selektywnej zbiórki odpadów – zgodnie z regulaminem,
 - dostarczanie mieszkańcom worków do selektywnej zbiórki,
 - systematyczne odbieranie worków z zebranymi odpadami w cyklach określonych w zawartych umowach,
 - systematyczna wymiana pojemników z zebranymi odpadami na puste,
 - ewidencjonowanie odbieranych worków i pojemników z wyselekcjonowanymi surowcami wtórnymi i odpadami do unieszkodliwiania,
 - wystawianie mieszkańcom rachunków za wywóz i utylizację odpadów, jeśli koszty nie są wliczone w cenę worka lub podatek,
 - segregowanie surowców wtórnych oraz odpadów do unieszkodliwiania na poszczególne odmiany,

- wywóz zebranych surowców wtórnych i odpadów do zakładów przetwarzających surowce wtórne bądź na wysypisko,
- nadzorowanie i kontrolowanie prawidłowości selektywnego gromadzenia odpadów przez mieszkańców,
- obsługa rejonowych zbiornic odpadów,
- zgłaszanie w gminie wniosków o ewentualne sankcje wobec mieszkańców, którzy nie przestrzegają regulaminu gospodarki odpadami,
- okresowe konserwacje i czyszczenie pojemników we własnym zakresie, bądź przez przedsiębiorstwa usługowe,
- zabezpieczenie składowanych odpadów przed zamoczeniem, spalaniem, zabrudzeniem, a surowców wtórnych dodatkowo przed kradzieżą,
- poszukiwanie odbiorców surowców wtórnych oraz zakładów utylizujących pozostałe odpady,
- zgniatanie i belowanie surowców wtórnych i pozostałych odpadów przeznaczonych do dłuższego transportu,
- zawieranie umów z odbiorcami na dostawę surowców wtórnych i utylizację pozostałych odpadów,
- ewentualne prowadzenie procesów uzdatniających i przetwarzających odpady – surowce wtórne,
- ewentualna eksploatacja gminnego składowiska,

2.6.4. Elektroenergetyka.

- 1) Dostosowanie systemu do potrzeb wynikających z długofalowego rozwoju zagospodarowania gminy oraz dostarczenie energii w normatywnym standardzie jakościowym i ilościowym w sposób ciągły wymagać będzie:
 - w Białowieży:
 - budowy 3 stacji transformatorowych typu miejskiego oraz 1 stacji transformatorowej słupowej,
 - budowy linii SN 15 kv kablowych do zasilania w/w stacji miejskich oraz zamknięcia pierścienia na napięciu SN 15 kv w Białowieży,
 - budowy linii SN 15 kv napowietrznej do zasilania projektowanej stacji transformatorowej słupowej,
 - na terenie gminy Białowieża:
 - budowy 8 – miu. stacji transformatorowych słupowych we wsiach Teremiski, Budy, Czerlonka i Pogorzałki,
 - budowy linii SN 15 kv napowietrznych zasilających w/w stacje,
 - budowy linii nn z w/w stacji wg potrzeb.

Zestawienie prac w zakresie elektroenergetycznych zakładanych przez ZEB S.A. w latach 1999 – 2005 przedstawia poniższa tabela:

Tabela nr 65

Lp.	Wieś	Stacje transformatorowe			Linie elektr. proj.	
		do demontażu	do wymiany	projekt.	SN	NN
1.	Teremiski I i II	1	1	3	+	+
2.	Budy	1	1	2	+	+
3.	Czerlonka	-	-	2	+	+
4.	Pogorzałki	-	1	-	+	+
5.	Białowieża	-	-	4	+	+
ogółem		2	3	11	-	-

2) zmniejszenie uciążliwości urządzeń systemu elektroenergetycznego dla otoczenia wymagać będzie w szczególności:

- budowy urządzeń elektroenergetyki w sposób niekolizyjny z długofalowym rozwojem osadnictwa oraz chronionymi elementami środowiska przyrodniczego,
- preferowanie rozwiązań technicznych powodujących zmniejszenie zajętości terenu przez urządzenia elektroenergetyczne,
- zastosowanie linii zabudowy zgodnych z obowiązującymi przepisami od urządzeń elektroenergetycznych istniejących i projektowanych,
- przebudowy napowietrznej linii SN 15 kV na kablową stanowiącą drugostronne zasilanie oczyszczalni ścieków w Białowieży.

2.6.5. Ciepłownictwo.

Podstawowe kierunki rozwoju ciepłownictwa w gminie to:

- sukcesywne zwiększanie udziałów proekologicznych nośników energetycznych dla zmniejszenia zanieczyszczeń środowiska takich jak: gaz, olej opałowy i energia elektryczna,
- wprowadzenie nowych rozwiązań technicznych i technologicznych dla nośników energetycznych zwiększających efektywność ich wykorzystania oraz ułatwiających obsługę i zmniejszających w efekcie koszty eksploatacji. Dotyczy to instalacji wewnętrznych grzewczych, a w szczególności sprawności kotłów energetycznych i różnych rodzajów instalacji grzewczych a także stopnia automatyzacji obsługi oraz sprawności dostaw nośników energetycznych,
- zmniejszenie strat cieplnych konstrukcjach nowych budynków i poprzez modernizację starych o złych warunkach termoizolacyjnych,

Główne zadania w zakresie rozwoju ciepłownictwa to:

- kontrola i restrykcja w stosunku do emiterów największych ponadnormatywnych zanieczyszczeń energetycznych,
- propagowanie stosowania dociepleń budynków istniejących i projektowanych,
- propagowanie najnowszych osiągnięć techniki ciepłowniczej w zakresie instalacji wewnętrznych dla gazu, oleju opałowego itp.,
- propagowanie i ewentualna realizacja proekologicznych rozwiązań ciepłowniczych niekonwencjonalnych (np. baterie słoneczne),
- rozwój ciepłownictwa w oparciu o system gazowniczy.

W miarę rozwoju systemu gazowniczego w pierwszej kolejności modernizacją instalacji ciepłowniczych należy obejmować obiekty i urządzenia komunalne o stosunkowo znacznym zużyciu ciepła jak szkoły, ośrodki zdrowia, obiekty kultury i inne obiekty o charakterze produkcyjnym itp.

2.6.6 Gazownictwo.

Zapewnienie dostaw gazu ziemnego mieszkańcom gminy jest podstawową przesłanką rozwoju systemu.

Studium programowe gazyfikacji gminy Białowieża wykonane przez GAZOPROJEKT Wrocław 1990 r., Studium programowe możliwości rozwoju gazyfikacji województwa białostockiego wykonane przez GAZOPROJEKT Wrocław w 1996 r. oraz Koncepcja programowa gazyfikacji miasta Hajnówka wykonana przez GAZOPROJEKT Wrocław w 1996 r. – zakładają, że gmina Białowieża będzie zasilana w gaz z gazociągu wysokiego ciśnienia Łapy – Bielsk Podlaski – Hajnówka poprzez stację redukcyjno – pomiarową I° zlokalizowaną w zachodniej części m. Hajnówka, z sieci gazowej średniego ciśnienia położonej we wschodniej części miasta Hajnówka. Przewiduje się gazociąg zasilający gm. Białowieża o średnicy D 180 mm i dł ~ 22 km. Koncepcja programowa gazyfikacji miasta Hajnówka zakłada, że gm. Białowieża będzie miała pobór szczytowy: systemowy 1,18 tys. m³/h i miejscowy 1,76 tys m³/h i jest uwzględnione w projektowaniu wielkości stacji redukcyjno – pomiarowej I° oraz sieci wysokiego i średniego ciśnienia miasta Hajnówka.

Specyficzna topografia gminy wymusza budowę także gazociągów przesyłowych średniego ciśnienia między poszczególnymi wsiami tzn. między wsiami: Budy i Teremiski, Teremiski – Pogorzelce, Pogorzelce – Zastawa.

Rozprowadzenie gazu na terenie gminy będzie odbywało się również przy pomocy gazociągów średniego ciśnienia. Trasy zakładanych gazociągów pokazano na rysunku studium.

Opracowywana jest obecnie przez Biuro Projektów Budownictwa Komunalnego w Białymstoku koncepcja gazyfikacji powiatu Hajnowka. Jak

wynika z materiałów dostępnych na tym etapie projektowania - kierunek i sposób zaopatrzenia w gaz mieszkańców gminy Białowieża nie ulegnie zmianie w stosunku do wcześniejszych opracowań.

Do obsługi odbiorców gazu oraz konserwacji, remontów i napraw awaryjnych obiektów gazowniczych przewiduje się budowę obiektów zaplecza technicznego w Hajnówce. Będzie ona obsługiwała również mieszkańców gminy Białowieża w tym zakresie.

2.6.7. Telekomunikacja.

Dostosowanie systemu telekomunikacyjnego do potrzeb wynikających z rozwoju zagospodarowania przestrzennego gminy oraz podniesienia standardu usług telekomunikacyjnych wymagać będzie:

- utrzymania sprawnego funkcjonowania istniejących urządzeń telekomunikacyjnych wymienionych w pkt. 6.7.1. „uwarunkowań”,
- zakończenia rozbudowy i modernizacji linii rozdzielczych na terenie gminy wymienionych w pkt. 6.7.2. „uwarunkowań”
- budowy linii abonenckich według potrzeb,
- uruchomienia stacji przekaźnikowej telefonii komórkowej ERA PLUS – GSM w Białowieży,

2.7. Obrona cywilna i ochrona przeciwpożarowa

W gospodarce przestrzennej gminy należy stosować następujące zasady służące zabezpieczeniu potrzeb obrony cywilnej i ochrony przeciwpożarowej:

2.7.1. Obrona cywilna.

- a) W rejonach budownictwa wielorodzinnego należy przewidywać rezerwę terenów pod budowę ochronne (schrony, ukrycia, szczeliny),
- b) W budynkach przemysłowych, usługowych, użyteczności publicznej, mieszkalno – usługowych i mieszkalnych – należy na etapie sporządzania planów realizacyjnych przewidzieć schrony i ukrycia,
- c) W rejonach budownictwa jednorodzinnego należy przewidywać ukrycia typu II wykonane w budynkach przez mieszkańców we własnym zakresie w okresie podwyższonej gotowości obronnej Państwa,
- d) Bez względu na typ zabudowy zarezerwować należy tereny pod budowę awaryjnych studni wody pitnej (7,5 l na osobę / dobę). Odległość studni od budynków mieszkalnych lub zgrupowań ludności powinna wynosić najwyżej 800 m.,

- e) Istniejące studnie powinny być zabezpieczone przed likwidacją i przystosowane do sprawnego uruchomienia i eksploatacji w sytuacjach kryzysowych,
- f) Oświetlenia zewnętrzne (ulice, zakłady pracy) należy przystosować do zaciemnienia i wygaszenia,
- g) Należy uwzględnić system alarmowania i powiadamiania mieszkańców w wypadku zagrożeń poprzez syreny alarmowe przyjmując promień słyszalności syreny do 300 m.,
- h) Układ projektowanych i modernizowanych dróg i ulic powinien spełniać następujące warunki:
 - szerokość ulicy powinna uniemożliwić ewentualne zagruzowanie,
 - powinny być połączenia z traktami przelotowymi – zapewniające sprawną ewakuację ludności w okresie zagrożenia,
 - należy wyznaczyć trasy przejazdu dla pojazdów z toksycznymi środkami przemysłowymi,
- i) Przy opracowywaniu miejscowych planów wsi, osiedli w skali 1 : 1000 należy na przedsięwzięcia obrony cywilnej wykonać aneks do planu,
- j) Należy zachować istniejące lub projektowane obiekty obrony cywilnej nie dopuszczając do ich likwidacji,
- k) Wszelkie plany zagospodarowania przestrzennego należy przed ich uchwaleniem przez Radę gminy uzgadniać z Wydziałem Zarządzania Kryzysowego, Ochrony Ludności i Spraw Obronnych Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego.

2.7.2. Ochrona przeciwpożarowa.

- a) Należy zachować istniejące na terenie gminy obiekty straży pożarnej w Białowieży oraz zbiorniki przeciwpożarowe we wsiach: Białowieża, Podolany, Zastawa, Teremiski, Pogorzelce.
- b) Przy realizacji sieci wodociągowej należy przewidywać na terenach zabudowanych odpowiednią ilość hydrantów dla celów przeciwpożarowych w odległości ok. 100 m. od siebie,
- c) Przy projektowaniu i modernizacji obiektów przemysłowych i usługowych należy przewidywać drogi pożarowe – dostępne do obiektów,
- d) dla nowoprojektowanych i modernizowanych budynków mieszkalnych i innych należy przewidywać niepalne pokrycia dachów,
- e) Należy dążyć do eliminacji palnych pokryć dachów na istniejących budynkach,
- f) wszystkie budynki mieszkalne i niemieszkalne powinny posiadać instalacje odgromowe,

Przedsięwzięcia wymienione pod literami a,b,c,d, powinny być uzgadniane z Powiatową Komendą Państwowej Straży Pożarnej.

2.8. Kierunki działań i zadania władz samorządowych w celu realizacji polityki przestrzennej gminy.

Rozwój lokalny powinien być rozumiany jako kompleks pozytywnych przeobrażeń jakościowych dotyczących obszaru gminy w zakresie poziomu życia ludności tu zamieszkałej.

Szeroko pojęty rozwój gminy jest procesem złożonym, ukierunkowanym na wykorzystanie zasobów ludzkich, potencjału produkcyjnego i usługowego oraz struktur instytucjonalnych.

W celu realizacji założonej polityki przestrzennej gminy władze samorządowe powinny:

- a) być rzeczywistym gospodarzem obszaru gminy i zajmować się wszystkimi składnikami gospodarki gminy, niezależnie od charakteru własności i rozwiązań instytucjonalnych,
- b) odpowiadać za rozwój gminy, nie ograniczając się jedynie do działań doraźnych, lecz zajmować się również tworzeniem i realizacją strategii rozwoju.
- c) realizować zadania, do których jest powołana (zaspokojenie potrzeb wspólnoty gminnej), nie tylko swoimi bezpośrednimi przedsięwzięciami, lecz także za pośrednictwem działań podmiotów innych, a więc ogółu podmiotów gospodarujących na terenie gminy. Władza gminna ma za zadanie kształtować zachowania podmiotów gospodarczych pod kątem osiągania założonych celów strategii rozwoju gminy.

Zadaniem gminy służącym osiągnięciu celu jest przede wszystkim ożywienie (poprawa) gospodarki i tworzenie klimatu do lokalizacji i dobrego funkcjonowania podmiotów gospodarczych w gminie.

Realizacja zadań władz lokalnych może się odbywać poprzez:

- działania własne zmierzające do lokalizacji przedsięwzięć inwestycyjnych kapitału zewnętrznego na terenie gminy (w tych działaniach niezbędny jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, by móc oferować tereny lub obiekty pod zainwestowanie),
- stwarzanie ułatwień dla istniejących i nowo powstających firm – zwłaszcza w początkowym okresie działania podmiotów gospodarczych.

Narzędziami w realizacji polityki przestrzennej gminy są:

- a) polityka finansowa realizowana w budżecie gminy (świadome stwarzanie ulg w podatkach, zróżnicowane opłaty za korzystanie ze środowiska),
- b) współpraca z władzami regionalnymi,
- c) skuteczne funkcjonowanie instytucji wspierających biznes,
- d) programy rozwoju, w tym miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego,

- e) kontrakt zawarty między gminą a organami Państwa (może być zawarta umowa między gminą a Wojewodą z udziałem podmiotów gospodarczych w sprawie pomocy gminie w rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, upiększania wsi, budowy urzędzeń kulturalnych, budowy sieci transportowych, itp.).

2.9. Cele i kierunki polityki przestrzennej Państwa i województwa na obszarze gminy Białowieża oraz zadania służące ich realizacji.

2.9.1. Cele i kierunki polityki przestrzennej.

a) Ochrona i kształtowanie środowiska poprzez:

- Zachowanie podstawowych elementów systemu przyrodniczego województwa,
- Zachowanie obszarów i obiektów prawnie chronionych,
- Podniesienie statusu ochrony prawnej wybranych elementów systemu przyrodniczego województwa.
- Ochrona środowiska i warunków życia i zdrowia ludzi.
- Sukcesywne zalesianie gruntów marginalnych, zgodnie z granicami polno – leśnymi.
- Odprowadzanie do wód powierzchniowych i gruntowych ścieków sanitarnych i przemysłowych, oczyszczonych w stopniu zapewniającym utrzymanie obowiązującej klasy czystości tych wód.
- Zwiększenie udziału proekologicznych paliw w ciepłownictwie scentralizowanym i indywidualnym.
- Utrzymanie nienaruszalnych przepływów biologicznych rzek i cieków.
- Prowadzenie prawidłowej eksploatacji gminnego wysypiska odpadów stałych do czasu realizacji zakładu utylizacji odpadów w Hajnówce dla zespołu gmin "puszczańskich"
- Budowę urzędzeń kanalizacyjnych we wsiach zwodociagowanych z priorytetem obszarów objętych ochroną prawną lub w bezpośrednim ich sąsiedztwie.
- Racjonalną eksploatację udokumentowanych złóż surowców mineralnych z zachowaniem wymogów określonych w przepisach prawnych.
- Sukcesywną rekultywację wyrobisk poeksploatacyjnych.

b) Ochrona dóbr kultury

- Przekształcanie i sukcesywne uzupełnianie zabudowy w strefie ochrony konserwatorskiej na warunkach i zasadach określonych przez władze konserwatorskie.
- Zapewnianie sposobów użytkowania obiektów zabytkowych gwarantujących utrzymanie ich w dobrym stanie technicznym.

c) Polityka rozwoju rolnictwa

Gmina Białowieża należy i należeć będzie do IV rejonu agrarnego – wschodniego, charakteryzującego się najniższą waloryzacją rolniczą. Uprawia się tu głównie zboże i ziemniaki, w produkcji zwierzęcej występuje chów: bydła, trzody chlewnej i owiec (gmina ma najniższą obsadę zwierząt gospodarskich w województwie).

d) Doskonalenie funkcjonowania i poprawa warunków komunikacji poprzez:

- Dostosowanie stanu technicznego dróg do zmieniających się potrzeb komunikacyjnych.
- Możliwość przejęcia w zarząd administracji samorządowej (w przypadku zmiany ustawy o drogach publicznych) dróg wojewódzkich mających wyraźny charakter lokalny o następujących numerach: 03696 i 03697.
- Utrzymanie dostępności ca 2 km do przystanków autobusowych.

e) W zakresie energetyki i telekomunikacji.

- W celu dostosowania systemu elektroenergetycznego do potrzeb wynikających z długofalowego rozwoju zagospodarowania województwa, stworzenia warunków sprawnego i niezawodnego funkcjonowania systemu, zapewnienia zaspokojenia potrzeb odbiorców w sposób ciągły – na terenie gminy zakłada się modernizację i rozbudowę sieci SN 15 kV i NN.
- W celu zapewnienia zaopatrzenia w gaz odbiorców zakłada się budowę sieci średniego ciśnienia na terenie całej gminy ze stacji redukcyjno pomiarowej I° w Hajnówce.
- Utrzymanie istniejących urządzeń ciepłowniczych oraz modernizację urządzeń w kierunku poprawy efektywności funkcjonowania i zmniejszenia uciążliwości dla środowiska poprzez zastosowanie ekologicznych paliw.
- Dostosowanie systemu telekomunikacyjnego do standardów obecnie obowiązujących poprzez budowę linii światłowodowej relacji Hajnówka – Białowieża z dostosowaniem ich centrali do nowych warunków pracy.

f) Polityka przestrzenna województwa w zakresie gospodarki wodnej, ściekowej i odpadami zakłada:

- Zwiększenie retencji wód powierzchniowych poprzez budowę zbiornika retencyjnego.
- Ochronę zasobów wód podziemnych stanowiących źródło zaopatrzenia w wodę mieszkańców.
- Uporządkowanie gospodarki ściekowej na terenach wiejskich, w których zakłada się zwodociągowanie 100 % wsi jako zadanie priorytetowe z uwagi na położenie gminy w obszarze chronionym Puszczy Białowieskiej.

- Rozwiązanie problemu gospodarki odpadami stałymi na terenach wiejskich jako zadanie priorytetowe z uwagi na położenie gminy w obszarze chronionym Puszczy Białowieskiej.

2.9.2. Zadania służące realizacji celów publicznych wynikających z polityki przestrzennej.

1. Zabezpieczenie w planach miejscowych warunków funkcjonowania elementów systemu przyrodniczego województwa; kompleksu leśnego Puszczy Białowieskiej stanowiącej wieloprzestrzenny element ekosystemu przyrodniczego o znaczeniu ponadregionalnym wchodzącym w skład E.S.O.CH. – będący Obszarem Chronionego Krajobrazu, Białowieskiego Parku Narodowego, doliny cieków i obniżeń terenowych.
2. Wykonanie planu ochrony Białowieskiego Parku Narodowego.
3. Podniesienie rangi ochronności prawnej Obszaru Chronionego Krajobrazu Puszczy Białowieskiej.
4. Opracowanie studium wartości kulturowych Białowieży,
5. Rewaloryzacja zabudowy w strefie ochrony konserwatorskiej Białowieży, zgodnie z wymogami konserwatorskimi.
6. Rewaloryzacja zabytkowego założenia parkowego – Parku Dyrekcyjnego w Białowieży.
7. Urządzenie terenów wypoczynku codziennego i świątecznego nad projektowanym zbiornikiem wodnym w Białowieży.
8. Realizacja bazy turystycznej (baza noclegowa, gastronomia, infrastruktura techniczna) w Białowieży.
9. Organizacja na terenie gminy agroturystyki.
10. Modernizacja drogi wojewódzkiej nr 689 na odcinku Hajnówka – Białowieża – granica państwa, z dostosowaniem jej do obciążenia 100 kN/oś i zmieniającego się ruchu samochodowego, w związku z planowanym otwarciem przejścia granicznego w Białowieży, oraz obsługą ruchu turystycznego.
11. Wprowadzenie do planu miejscowego zagospodarowania przestrzennego zbiornika retencyjnego na rzece Narewce w Białowieży. Budowa w/w zbiornika.
12. Ustalenie stref ochronnych, ujęć wodociągów wiejskich i wprowadzenie do planu miejscowego tych stref.
13. Budowa wodociągów wiejskich we wsiach niezwodociągowanych.
14. Rozbudowa kanalizacji sanitarnej w Białowieży z objęciem całej zwartej zabudowy.
15. Budowa scentralizowanych systemów kanalizacji sanitarnej w zwodociągowanych wsiach z podłączeniem do istniejącej oczyszczalni lub oczyszczalni projektowanych.

16. Porządkowanie gospodarki odpadami na terenach wiejskich poprzez wprowadzenia kontenerowych składowisk przejściowych, zadanie priorytetowe z uwagi na położenie gminy w sąsiedztwie Białowieskiego Parku Narodowego.